

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΠΜΣ: «ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ»**

**ΕΠΩΝΥΜΟ : ΣΚΟΥΛΑ
ΟΝΟΜΑ : ΜΑΡΙΑ – ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ
Α.Μ : -170-
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Α. ΛΑΒΔΑΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ**

**ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ
ΕΡΓΑΣΙΑΣ:**

**ΟΙ ΕΥΡΩΑΤΛΑΝΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ
ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ**

Ρέθυμνο 2012

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας, που αποτέλεσε την απωτύπωση σύνθετων και αντιθετικών σκέψεων και προβληματισμών, πολυσημαντων στοιχείων και γεγονότων, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά για την πολύτιμη συμβολή του τον κύριο Κώστα. Α. Λάβδα χωρίς την ενθάρρυνση και καθοδήγηση του οποίου δεν θα ήταν δυνατή η αποκρυστάλλωση των τόσο πολύπλοκων θεμάτων που πραγματεύεται η παρούσα ανάλυση. Τόσο ο ίδιος όσο και τα υπόλοιπα μέλη του διδακτικού προσωπικού συνέβαλαν καταλυτικά στην επιστημονική μου κατάρτιση και θα ήθελα να τους ευχαριστώ γι' αυτό. Τέλος θέλω να ευχαριστήσω την οικογενεια μου για την αμέριστη συμπαράσταση και στήριξη τους στην προσπάθειά μου.

Με εκτίμηση

Μ. Σκουλά

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΑΤΛΑΝΤΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ	8
1.α. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ	10
1.β. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΕΥΡΩΑΤΛΑΝΤΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ, ΦΟΒΟΙ ΚΑΙ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ	15
2.α. ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ	15
2.β. ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ	16
2.γ.α. ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΙΣ ΗΠΑ	18
2.γ.β. ΕΝΑΛΛΑΓΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΜΕΤΑ ΤΟ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΕΥΡΩΑΤΛΑΝΤΙΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ	26
3.α. ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΣΕ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΤΟΥ ΝΑΤΟ	28
3.β. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΝΑΤΟ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ	29
3.β.α. ΣΤΟΧΟΙ ΝΑΤΟ:	29
3.β.β. ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΤΥΧΟΥΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΤΟΥ ΝΑΤΟ	30
3.β.γ. ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΙΣΧΥΟΣ	30
3.β.δ. ΚΡΙΣΗ ΕΥΡΩΑΤΛΑΝΤΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ	33
4. ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ	35
4.α. Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ	40
4.β. Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ	44

4.γ. Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ	45
4.δ. ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΝΕΑ ΔΟΜΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΝΑΤΟ – ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΣΕ ΚΑΘΕ ΗΠΕΙΡΟ	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ	49
6.α. ΔΥΟ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ :	49
6.β. ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΗΠΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΜΕΤΡΟ	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΣΤΗ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	53
7. ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΝΑΤΟ ΜΕ ΤΗΝ ΑΥΓΗ ΤΟΥ 21ΟΥ ΑΙΩΝΑ	70
8.α. ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΕΠΠΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΗ ΤΗΣ 11^{ης} ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ-ΣΤΟΧΕΥΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΝΕΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ	72
8.β. ΜΕΤΡΑ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΑΠΟ ΕΕ ΚΑΙ ΝΑΤΟ	74
8.γ. ΕΠΑΑ ΚΑΙ ΝΑΤΟ – ΔΡΑΣΕΙΣ, ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΡΙΓΜΟΙ	77
ΚΟΙΝΑ ΣΗΜΕΙΑ ΕΠΑΑ - ΝΑΤΟ	86
8.δ. ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ Ή ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ;	87
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	90
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	90
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	94
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	99

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στην ανά χείρας μελέτη θα προσπαθήσουμε να αποσπάσουμε για λίγο το βλέμμα μας από τις καθαρά οικονομικές Ευρωπαϊκές αδυναμίες και να σταθούμε σε ένα εξίσου σημαντικό έλλειμμα που χαρακτηρίζει τον Ευρωπαϊκό χώρο, αυτό της ενιαίας ασφάλειας και άμυνας. Εξίσου κρίσιμο, αφού καθορίζει την υιοθέτηση πολιτικών από πλευράς των Ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, που επηρεάζουν άμεσα το οικονομικό αλλά και όλα τα πεδία άσκησης πολιτικής. Μέσω των ζητημάτων υψηλής πολιτικής, όπως χαρακτηρίζονται τα θέματα ασφάλειας, και των διαδικασιών λήψης αποφάσεων και μετέπειτα δράσης στον τομέα αυτό δίνεται το στίγμα για τη λειτουργία του συστήματος σε διεθνές και Ευρωπαϊκό επίπεδο, ο προσδιορισμός των βασικών δρώντων καθώς και των συμφερόντων βάση των οποίων ασκούνται οι εκάστοτε πολιτικές.

Σε αυτό το πλαίσιο θα προσπαθήσουμε να κινηθούμε και στην εν λόγω εργασία, προσπαθώντας μέσω της ανάλυσης της εξελικτικής πορείας της Ευρωπαϊκής Άμυνας και ασφάλειας να κατανοήσουμε τους παράγοντες που δεν συνέδραμαν στην πιο αποφασιστική της δράση και στο ρόλο που διαδραμάτισε η έντονη κυριαρχία της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας προς αυτή την κατεύθυνση. Αυτό αποτελεί και το κύριο αντικείμενο της παρούσας μελέτης. Να αποκρυσταλλωθούν οι κατασταλτικοί παράγοντες του Ευρωπαϊκού ελλείματος ασφάλειας και άμυνας. Τόσο οι εξωγενείς (Πολιτικές ΗΠΑ και Ρωσίας, δράση NATO κλπ.), όσο και οι αδυναμίες των ίδιων των ευρωπαίων (φέροντα αντικρουόμενα συμφέροντα, απροθυμία διάθεσης πόρων και ανάπτυξη πρωτοβουλιών) και να ερμηνευθεί η ευρωπαϊκή «παράλυση» στον τομέα αυτό.

Θα ξεκινήσουμε από την ιστορική αναδρομή των Ευρωατλαντικών σχέσεων μεταψυχροπολεμικά, ώστε να προσδιοριστεί το πλαίσιο και οι παράγοντες που τις καθόρισαν και τις επηρεάζουν μέχρι και σήμερα. Θα αναλύσουμε τις διακρατικές σχέσεις μεταξύ των Ευρωπαϊκών κρατών αλλά και τις ανησυχίες περί αστάθειας, (λόγω Σοβιετικής απειλής, Γερμανικού επανεξοπλισμού κλπ.) που διαμόρφωσαν ένα πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη των Ευρωατλαντικών σχέσεων και την ίδρυση της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας. Εν συνέχεια

θα προβούμε σε μία αδρομερή αναφορά των στόχων και των λόγων επιτυχούς δράσης του ΝΑΤΟ, θα μελετήσουμε τις πολιτικές στρατηγικές των μελών του και την διάρρηξη των σχέσεων τους, αλλά και πως συνετέλεσε το γεγονός αυτό στην ανάπτυξη Ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας ίδρυσης Ανεξάρτητου ή εξαρτώμενου Ευρωπαϊκού θεσμού άμυνας και ασφάλειας. Μέσω της μελέτης των Ευρωπαϊκών Συνθηκών θα σκιαγραφηθεί η δυναμική της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα αυτό, αν υπάρχει, και σε τι βαθμό αυτή μπορεί να λειτουργήσει σε Ευρωπαϊκό αλλά και διεθνές επίπεδο. Για τη διεξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων, επί αυτού του ζητήματος, στη συνέχεια θα ερευνήσουμε το παράδειγμα της Γιουγκοσλαβικής κρίσης ώστε να διαφανούν οι δυνατότητες και αδυναμίες της Ένωσης στη διαμόρφωση και άσκηση αμυντικής και στρατιωτικής πολιτικής. Δεν αποτελεί το μοναδικό παράδειγμα μέσω του οποίου καταδεικνύονται οι Ευρωπαϊκές ελλείψεις και αδυναμίες στον τομέα της ασφάλειας, όμως υπήρξε μία από τις καθοριστικότερες Ευρωπαϊκές εμπειρίες, για την μετέπειτα εξέλιξη και διαμόρφωση της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας. Κατόπιν θα μελετήσουμε τις Ευρωπαϊκές δράσεις στον τομέα της Ασφάλειας και Άμυνας ερευνώντας την παράλληλη ανάπτυξη του ΝΑΤΟ, τις πιθανότητες σύγκλισης, απόκλισης και αλληλοεπικάλυψης των δύο θεσμών. Μέσω της προσεκτικής και μεθοδικής έρευνας και ανάλυσης των γεγονότων που πραγματοποιήθηκε καταφέραμε να φθάσουμε σε ασφαλή συμπεράσματα για την πολυετή αδράνεια των ευρωπαίων στους τομείς ασφάλειας και άμυνας το οποίο αποτέλεσαι και τον κύριο άξονα της μελέτης μας.

Καταλήγοντας θα επιχειρήσουμε να διεξάγουμε τα συμπεράσματα της μελέτης μας όπως διαμορφώθηκαν από τις παραπάνω αναλύσεις καθώς και στις προοπτικές που αναδύονται μέσω της επίτευξης μιας ισόρροπης σχέσης ανάμεσα στις δύο πλευρές του Ατλαντικού και των θεσμών που τις αντιπροσωπεύουν.

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ - ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΑΤΛΑΝΤΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

1.α. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ

Πολλές θεωρίες αναπτύχθηκαν κατά τις προσπάθειες ερμηνείας του Ευρωπαϊκού φαινομένου αλλά και ομαλής λειτουργίας του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Ήδη από τα πρώτα χρόνια μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο υπήρξαν εκείνοι οι οποίοι θεωρούσαν ότι τα Ευρωπαϊκά κράτη αποτελούσαν μία φυσική ενότητα που αν οργανώνονταν σε ένα ομοσπονδιακό σύνταγμα θα μπορούσαν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ μετά τον Β΄ Παγκόσμιο αφού δεν υλοποιήθηκε το μεγαλεπήβολο όραμα του ευρωπαϊκού έθνους και τα κράτη ξαναμπήκαν σε μία διαδικασία αλληλοσπαραγμών, με τη λήξη του πολέμου απαραίτητη ήταν η δημιουργία μίας Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως ανέφερε ο Spinnelli εφόσον τα κράτη φάνηκαν ανίκανα να διαφυλάξουν την ασφάλεια των λαών τους. Αυτοί ήταν λοιπόν οι **Φεντεραλιστές ή Ομοσπονδιστές (Federalists)**. Οι υποστηρικτές του **Φεντεραλιστικού μοντέλου** στηρίζουν την ομοσπονδίωση και το συνταγματισμό, μέσω μιας θεσμικά και οριστικά κατοχυρωμένης κατανομής εξουσίας. Στόχο των φεντεραλιστών αποτελεί η κατασκευή ομοσπονδιακών θεσμών κι αυτό υλοποιείται μέσω μιας κρίσιμης μάζας δρώντων, που ως υπόδειγμα έχουν τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής όσον αφορά στη συνταγματοποίηση και τη συνομοσπονδία της Ελβετίας. Δεν παρουσίαζαν όμως τα μέσα για να φτάσουμε στην Ένωση που πρέσβευαν.

Οι Θεωρητικοί του **Λειτουργισμού (Functionalists)** θεωρούσαν ότι οι Διεθνείς οργανισμοί πρέπει να προσαρμόζουν τις λειτουργίες τους βάσει των ανθρώπινων αναγκών κάθε εποχής. (Πολύ αισιόδοξο και κάπως ανέφικτο το όραμα τους.)

Οι **Νεολειτουργιστές (Neofunctionalists)**, όπως ο Jean Monnet, βασίζονται στην ιδέα του **spillover effect - της επενέργειας διάχυσης**. Βασίζονται στην αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών, απορρίπτουν τον ομοσπονδιακό ιδεαλισμό και δίνουν έμφαση στο υποεθνικό επίπεδο. Πρακτικά, η οικονομική ολοκλήρωση καλλιεργεί την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών και δημιουργεί την ανάγκη πολιτικής ολοκλήρωσης και ίδρυσης νέων υπερεθνικών θεσμών, χωρίς να δεσμεύονται για το τι θα είναι τελικά η Ευρώπη λόγω της συνεχούς εξέλιξης της. Αυτή η

θεωρία συμπίπτει περισσότερο με την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, όμως χρειάζεται κάποιες προσθήκες λόγω της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης (Λάβδας Α.Κώστας, 2012).

Οι **Νεοθεσμικοί (Neoinstitutionalists)** υπεστήριξαν τη λειτουργία των θεσμών και τη σημασία τους, όχι νομικά αλλά μέσω δομών κανονικότητας (βλ. Λάβδας Α. Κώστας 2012, Νίκος Μούσης, 2008).

Απόρρα της νεολειτουργικής θέσης περί εξασθένισης της εθνικής ισχύος των κρατών εμφανίζεται η **Διακυβερνητική θεωρία (Intergovernmentalism)**, η οποία αναφέρεται στη θεωρία μιας περιφερειακής ολοκλήρωσης και βασίζεται στις διαπραγματεύσεις μεταξύ των κρατών (negotiation), πρεσβεύοντας τη συνομοσπονδία. Ρυθμιστικοί φορείς είναι οι κυβερνήσεις αλλά και οι ομάδες πίεσης, που λειτουργούν βάσει συμφερόντων.

Τέλος, η θεωρία της **Πολυεπίπεδης Διακυβέρνησης (Multi-level governance)** είναι εκείνη που κερδίζει έδαφος τα τελευταία χρόνια, καθώς φαίνεται να επιτρέπει στην Ένωση να ενσαρκώσει τους στόχους της περιλαμβάνοντας τα όρια που προϋποτίθενται. Θέτει την ΕΕ ως ένα πολιτικό σύστημα σε πολλαπλά επίπεδα, χωρίς να συγκεντρώνει όλες τις εξουσίες, πράγμα που διασκεδάζει τον προϋπάρχον Ευρωσκεπτικισμό. Η ενοποίηση διαπερνά την πολιτική με τρόπους που αμφισβητούν τα σαφή όρια μεταξύ εθνικού και υπερεθνικού.

Μέσω της παραπάνω αδρομερούς αναφοράς μας αντιλαμβανόμαστε την πολυσυνθετότητα του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος και προετοιμαζόμαστε για τις σύνθετες διεργασίες και αλληλεπιδράσεις που το ρυθμίζουν, και θα συναντήσουμε στη συνέχεια.

1.β. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΕΥΡΩΑΤΛΑΝΤΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Ο **Α΄ Παγκόσμιος** πόλεμος (τερματίστηκε επίσημα με τη Συνθήκη των Βερσαλλιών) είχε καταστρέψει τα παλιά εμπορικά δίκτυα και είχε επιτρέψει την ανάπτυξη νέων κέντρων βιομηχανικής και γεωργικής παραγωγής εκτός Ευρώπης. Επιπλέον ο πόλεμος άφησε τις πιστώτριες δυνάμεις της Ευρώπης χρεωμένες στις ΗΠΑ. Μετά από την αποτυχημένη πρόταση των Λούντ Τζώρτζ και Αριστίν Μπριάν (Πρωθυπουργών της Αγγλίας και της Γαλλίας αντίστοιχα) για την οικονομική ανάκαμψη μέσω ιδιωτικών ενισχύσεων στην κεντροανατολική Ευρώπη, στράφηκαν για βοήθεια στο διακρατικό τους δημιούργημα, την Κοινωνία των Εθνών (Mark Mazower 2004). Από πολλούς θεωρήθηκε ως ένα όργανο διοικούμενο από την οικονομική ελίτ του Σίτυ, η οποία επιδίωκε να εκμεταλλευτεί κατά το δυνατόν την δεινή κατάσταση των υπολοίπων χωρών (A. Orde, 1990). Επιπρόσθετα η αδυναμία συνεννόησης και σύμπλευσης της Βρετανίας με τη Γαλλία σε πολλά ζητήματα όπως τη Γαλλική θέση για τις επανορθώσεις από μέρους της Γερμανίας και την οποία δεν ασπαζόταν η Βρετανία που θεωρούσε τους Γάλλους αντιγερμανούς ή ακόμα και την απόβαση Γαλλικών στρατευμάτων στο Ρούρ που είχε ως αποτέλεσμα τις έντονες πιέσεις Βρετανών και Αμερικάνων απέναντι στη Γαλλία. Αυτά είναι κάποια από τα γεγονότα που εξηγούν «το τέλος της Γαλλικής πρωτοκαθεδρίας στην Ευρώπη». Το δίδαγμα όλων αυτών ήταν ότι οι αντιπαλότητες μεταξύ των μεγάλων οικονομιών της Ευρώπης (Γαλλίας, Γερμανίας, Βρετανίας) δεν μπορούσαν να παραμεριστούν ώστε να ανακάμψουν κι έτσι τον ρόλο αυτό θα τον παίξουν οι ΗΠΑ ως μεγαλύτερη πιστώτρια δύναμη του πολέμου. Η διείσδυση και κυριαρχία των ΗΠΑ στη νέα τάξη πραγμάτων της Ευρώπης αναζωπύρωσε τις φοβίες των Ευρωπαίων για την παρακμή των ευρωπαϊκών αξιών. (Mark Mazower , 2004).

Αξιοσημείωτο είναι ότι η περίοδος του μεσοπολέμου δεν συνοδεύτηκε από την ίδρυση συλλογικών οργανισμών ασφαλείας, σε αντίθεση με τον Β΄ Παγκόσμιο τον οποίο ακολούθησαν η ίδρυση της ΔΕΕ, του ΝΑΤΟ, του ΟΗΕ κλπ. Ο Β΄ Παγκόσμιος απέδειξε την αποτυχία της Κοινωνίας των Εθνών για την αποφυγή πολέμου και η ίδια αναγνώρισε τα αντιθετικά συμφέροντα των κρατών. Παρατηρείται από το πρώιμο αυτό στάδιο η ανάγκη ίδρυσης σταθερών δεσμών και θεσμών, ικανών να ρυθμίσουν τις προκλήσεις του μέλλοντος.

Το τέλος του **Β΄ Παγκοσμίου** πολέμου συνοδεύτηκε από την αρχή ενός άλλου μάλλον ιδιότυπου πολέμου ,ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις ,των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής και της ΕΣΣΔ. Ο Ψυχρός πόλεμος, όπως χαρακτηριστικά ονομάστηκε (πρωτίστως από τον Αμερικανό Μπέρναρντ Μπαρούχ σύμβουλο του προέδρου των ΗΠΑ) η περίοδος των σαράντα πέντε ετών διπολισμού, επέφερε σημαντικές αλλαγές στους παγκόσμιους οικονομικούς και πολιτικούς συσχετισμούς και στην κατανομή ισχύος. Φυσικά η επίδραση στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο ήταν καταλυτική, αφού συντέλεσαι στην αποδυνάμωση της Ευρωπαϊκής ισχύος και στην Σοβιετική ενδυνάμωση. Η αυξανόμενη ισχύς της Σοβιετικής Ένωσης καλλιέργησε ένα κλίμα φόβου επικείμενης Σοβιετικής απειλής κι επίθεσης την περίοδο ακριβώς όπου η Ευρώπη καταβάλλει προσπάθειες να ανασυνταχθεί μετά τη δύνη του πολέμου που πραγματικά την άφησε κατακερματισμένη. Ο εξ΄ ανατολάς κίνδυνος αποτέλεσε μία σημαντική αφορμή για την Ευρωπαϊκή ενοποίηση που μέχρι να εκδηλωθεί, τα Δυτικοευρωπαϊκά κράτη είχαν ενταχθεί από το 1949 στον Οργανισμό του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO). Κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου η αμερικανική συνδρομή αποτελούσε για τις περισσότερες δυτικοευρωπαϊκές κυβερνήσεις, ζωτικής σημασίας για την ασφάλεια τους. (William Wallace 2005).

(Να σημειωθεί βέβαια ότι ο ψυχρός πόλεμος εκδηλώθηκε αφού δεν ευοδώθηκε η επιδίωξη των ΗΠΑ να συνεργαστούν με την ΕΣΣΔ, έπειτα από την Διάσκεψη της Γιάλτας και του Πότσταμ με τα αποτελέσματά τους.)

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο η Ευρώπη από δεσπόζουσα δύναμη διεθνώς περιθωριοποιείται και για πρώτη φορά η Ευρωπαϊκή Ασφάλεια και Άμυνα διαμορφώνεται από παράγοντες εκτός Δυτικής Ευρώπης. Οι ισχυροί της Ευρώπης, Μ.Βρετανία, Γαλλία ,Γερμανία και Ιταλία αντιλήφθηκαν ότι ο πόλεμος μεταξύ τους δεν έχει νόημα αφού άλλοι όριζαν πλέον την ασφάλεια τους. Η αποτυχία ισορροπίας της Ευρωπαϊκής ισχύος είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες που συντέλεσαν σε αυτήν την μετατόπιση ισχύος προς την άλλη πλευρά του Ατλαντικού.

Μία πολύ ενδιαφέρουσα προσέγγιση της διαμόρφωσης των Ευρωατλαντικών σχέσεων ιστορικά απεικονίζεται μέσω του παρακάτω πίνακα από τον Kurchan (Kurchan 2008).

ΠΙΝΑΚΑΣ. Περίοδοι και κύρια χαρακτηριστικά των Ευρωατλαντικών σχέσεων.

	<i>Λογική των αντιδράσεων</i>	<i>Συμφέροντα</i>	<i>Ταυτότητες</i>	<i>Κρατούσα κατάσταση</i>
1776 – 1905	Ισορροπία δυνάμεων	Διακριτά και συγκλίνοντα	Αντιθετικές	Στρατιωτικός ανταγωνισμός
1905 – 1941	Ισορροπία απειλών	Διακριτά και κατά περίπτωση συγκλίνοντα	Συμπληρωματικές	Ειρηνική συνύπαρξη
1941 – 2001	Συνεργατική ασφάλεια	Κοινά	Μοιραζόμενες	Κοινότητα ασφάλειας

(Kurchan 2008 – Πηγή : Λάβδας Α. Κων/νος 2012)

Από ιστορικής άποψης οι Ευρωατλαντικές σχέσεις χαρακτηρίζονται από μία συνεχή εναλλαγή κι αλληλεξάρτηση. Οι παράμετροι που τις επηρεάζουν κυρίως είναι η αμερικανική πολιτική ανάπτυξη, η εξωτερική πολιτική των ευρωπαϊκών δυνάμεων και οι εξελίξεις στο διεθνές σύστημα. Στον παραπάνω πίνακα απεικονίζονται συνοπτικά οι παράμετροι αυτές μέχρι το 2001. Κατά Kurchan μετά το 2001 οι ευρωατλαντικές σχέσεις βρίσκονται σε νέα τροχιά επανακαθορισμού των ρόλων και των μετεχόντων, τη «μεταβατική» που διαρκεί έως το 2008 και μια νέα από το 2008 κι έπειτα, οι οποίες δεν περιλαμβάνονται στον παραπάνω πίνακα.

2. ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ, ΦΟΒΟΙ ΚΑΙ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

2.α. ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

Μία χώρα με έντονη εθνική ταυτότητα και δυναμισμό στη χάραξη της στρατηγικής της προπολεμικά, που όμως δεν είχε τα επιθυμητά γι' αυτήν αποτελέσματα, δεδομένου ότι επεδίωκε έναν κυρίαρχο και ρυθμιστικό ρόλο στην διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής πολιτικής. Προσωπικότητες όπως ο Σαρλ Ντε Γκώλ επαναπροσδιόρισαν τον διεθνή ρόλο και τους εθνικούς στρατηγικούς στόχους της χώρας. Ξεκινώντας από την ψυχροπολεμική περίοδο και εξετάζοντας την πολιτική που υιοθέτησε η **Γαλλία**, αντιλαμβανόμαστε την επιδίωξη της να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαμόρφωση του νέου σκηνικού. Προσπαθεί να περιορίσει την Αμερικανική επιρροή στην Ευρώπη ή να καλλιεργήσει μία ιδιαίτερη σχέση που θα της επιτρέψει να ισχυροποιήσει την θέση της. Σε αυτό το πλαίσιο εκφράζεται και η επιφυλακτικότητα της Γαλλίας προς το ΝΑΤΟ. Επιφυλακτική όμως παρουσιάστηκε και για την επανένωση της Γερμανίας, θεωρώντας την μακροπρόθεσμα αποσταθεροποιητικό παράγοντα. Προς αποφυγή μιας τέτοιας αποσταθεροποίησης επεδίωξε την εμβάθυνση της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η αντίδραση της υπήρξε συγκεχυμένη και αμφιλεγόμενη καθώς υπαγορευόταν από την ανησυχία της Γερμανικής επανένωσης και τον κίνδυνο ανάδυσης της σε ισχυρή ηγεμονική δύναμη (Ξενάκης Δ. , Υφαντής Κ., 2009). Η επανένωση της Γερμανίας και οι φόβοι που αυτή καλλιεργούσε καθόρισαν σε μεγάλο βαθμό τις πολιτικές και στρατηγικές που ακολούθησαν κυρίως η Γαλλία και η Μ.Βρετανία καθορίζοντας το μέλλον της Ευρώπης και αναπόφευκτα την διαμόρφωση της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Ασφάλειας. Τέτοιοι φόβοι επέτρεψαν την ισχυροποίηση της Αμερικανικής επιρροής στην Ευρώπη και την μετέπειτα αποδοχή αντίθετων με το Ευρωπαϊκό ιδεώδες, πολιτικών και δράσεων. Κάτι τέτοιο αποτυπώνεται κι από μία δήλωση του Ντε Γκολ που ενώ αναγνώριζε την αναγκαιότητα της Ατλαντικής συμμαχίας και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτήν, το 1958 δήλωσε ότι

«το NATO δεν είναι πλέον συμμαχία αλλά υποδούλωση». (βλ. Goodman Elliot R, “De Gaulle’s NATO Policy in Perspective”.)

Η επιδίωξη του Ντε Γκολ ήταν μία ανεξάρτητη πυρηνική δύναμη για την Γαλλία (Ifestos P. Nuclear Strategy and the European Security Dilemmas, Ευρωατλαντικές Σχέσεις) , επιθυμώντας να την κατατάξει στη λίστα των ισχυρών δυνάμεων. Η αξίωση του αυτή απορρίφθηκε από ΗΠΑ και Μ.Βρετανία και εν συνεχεία ο Ντε Γκώλ υπεστήριξε το δικαίωμα κάθε κράτους να έχει τη δική του εθνική άμυνα. Ως ένδειξη απέσυρε το Γαλλικό στόλο από τη Μεσόγειο, ο οποίος ήταν υπό Νατοϊκή διοίκηση¹.

Εξακολούθησε όμως να δίνει ευκαιρίες η Γαλλία στις ΗΠΑ λόγω της ασυνέπειας και της σύγχυσης της. Χαρακτηριστικές ήταν οι προτάσεις που υποβλήθηκαν από τη Γαλλία στις διακυβερνητικές διασκέψεις του 1990/91 και του 1996/97 που ήταν διακυβερνητικού χαρακτήρα ενώ οι θέσεις που εξέφραζε είχαν ομοσπονδιακή χροιά. Κατ’ αυτόν τον τρόπο επετράπη στις ΗΠΑ να εξασφαλίσουν την υποστήριξη της Βρετανίας και της Γερμανίας στη μεταρρύθμιση της στρατιωτικής δομής του NATO. Το επικρατές σχέδιο ήταν της Βρετανίας και προσέδωσε αυξημένες αρμοδιότητες στους Ευρωπαίους, εκτός της Γαλλίας, στο NATO κυρίως μέσω της δύναμης ταχείας αντίδρασης (ενσωματωμένης στη διοικητική δομή του NATO) (Ξενάκης Δ., Υφαντής Κ. 2009).

2.β. ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ

Η **Μ.Βρετανία** αποτέλεσε ιδιαίζουσα περίπτωση Ευρωπαϊκής χώρας η οποία λόγω της γεωγραφικής θέσης και Αγγλοσαξονικής της παράδοσης βρέθηκε να προσπαθεί να ισορροπήσει ανάμεσα στις δύο όχθες του Ατλαντικού, στρατηγική που θα δυσχεράνει τις ιδέες τις Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο θα διαδραματίσει και ρόλο ρυθμιστή στις Ευρωατλαντικές σχέσεις καθώς είναι η εγγύτερη στις ΗΠΑ από τις Ευρωπαϊκές χώρες, πολιτικά και ιδεολογικά, και θεωρεί εαυτόν σύνδεσμο των δύο πλευρών.

¹ Βλ. Press Conference 11 April 1961, Αρβανιτόπουλος , Ευρωατλαντικές σχέσεις).

Και στην περίπτωση της Μ.Βρετανίας η ανησυχία της για την επανένωση της Γερμανίας και τον αποσταθεροποιητικό ρόλο που αυτή θα διαδραματίσει μακροπρόθεσμα, την στρέφει προς τη Γαλλία . Ταυτόχρονα ο φόβος πιθανής Γερμανικής εξάπλωσης που θα έθετε την Μ.Βρετανία στο περιθώριο, καθιστά αναπόδραστη ανάγκη την διαμόρφωση στρατηγικής πολιτικής με το βλέμμα στραμμένο προς τις δύο ισχυρές δυνάμεις, την ΕΣΣΔ και τις ΗΠΑ. Λόγω όμως πιθανής εξάπλωσης της Ρωσικής πλευράς προς τα δυτικά, και της αδυναμίας ανάσχεσης της με τη βοήθεια της μικρής Γαλλίας , η Βρετανία έχοντας και το συγκεκριμένο ιστορικό παρελθόν προσανατολίζεται προς την απέναντι πλευρά του Ατλαντικού που σε συνδυασμό με την αδυναμία διαφύλαξης της ασφάλειας των Βρετανικών νήσων καθιστά δελεαστικότερη την ανάπτυξη συνεργατικής σχέσης με τις ΗΠΑ.

Υπολογίζοντας όλους τους παραπάνω παράγοντες η Μ.Βρετανία θεωρεί ως μόνο αξιόπιστο οργανισμό άμυνας την Βορειοατλαντική Συμμαχία λόγω της Αμερικανικής συμμετοχής και ισχύος. (Υποστηρίζει επίσης, ότι η ανάπτυξη Ευρωπαϊκής Αμυντικής Ταυτότητας θα υπονόμει τη Συμμαχία). Επιπλέον η Βορειοατλαντική Συμμαχία διαιώνιζε την Βρετανική επιρροή λόγω των σχέσεων με την Ουάσιγκτον και εξασφάλιζε την ισχύ της στον Ευρασιατικό χώρο χωρίς να κινδυνεύουν τα συμφέροντα της.

Η υπερβολική στήριξη της όμως στις ΗΠΑ θα την κάνουν δορυφόρο παρά τις διαπραγματευτικές σχέσεις που θα αναπτυχθούν μεταξύ τους και θα επηρεάσουν καταλυτικά τη στάση της Βρετανίας στην Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, ευνοώντας τους διακυβερνητικούς θεσμούς και αποθαρρύνοντας κάθε υπερεθνική απόπειρα η οποία θα αφαιρούσε αρμοδιότητες από τα κράτη. (Υπολογίζοντας το συμφέρον της ως κράτος)ⁱⁱ.

Αυτή ήταν παραδοσιακά η στάση και η πολιτική που υιοθετούσε η Μ. Βρετανία μέχρι πρότινος, αφού στο πρόσφατο παρελθόν παρουσιάζεται ένθερμος υποστηρικτής της Ευρωπαϊκής Άμυνας, γεγονός που αποτελεί και σημαντική παράμετρο για την οικοδόμηση της

ⁱⁱ Βλ. Ευρωατλαντικές Σχέσεις, Ήφαιστος Παναγιώτης – Αρβανιτόπουλος Π.Κων/νος

(Charles A. Kupchan, 2004)ⁱⁱⁱ. Το Λονδίνο συνέδεαν πάντα ιδιαίτεροι δεσμοί με τις ΗΠΑ και η στάση αυτή της Βρετανίας αποτελεί ένα καθισχυραστικό παράγοντα για τις ΗΠΑ και την καχυποψία που χαρακτηρίζει τις αντιδράσεις τους σχεδόν σε κάθε Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία.

2.γ.α ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΙΣ ΗΠΑ

Χρήσιμο είναι προτού ξεκινήσουμε την ανάλυση των Ευρωατλαντικών σχέσεων να σκιαγραφήσουμε την θέση και δράση των ΗΠΑ και της Ευρώπης πριν να εξελιχθούν οι μεταξύ τους σχέσεις.

Η Γεωγραφική θέση αλλά και η στρατηγική που υιοθέτησαν οι ΗΠΑ ήδη από τον 19^ο αιώνα συντέλεσαν ώστε να καταστούν οικονομική, πολιτική και στρατιωτική υπερδύναμη σε παγκόσμιο επίπεδο. Η απουσία ισχυρών γειτόνων, ο πολιτικός ιδεαλισμός αλλά και η στρατηγική της ουδετερότητας και απομόνωσης λειτούργησαν επιβοηθητικά στον επεκτατισμό των ΗΠΑ. Όπως αναφέρει ο Kissinger η Αμερικανική εξωτερική πολιτική διακυμαίνεται από τον ιδεαλιστικό παρεμβατισμό ως ηθική σταυροφορία για να διασωθούν οι αμερικανικές αξίες και απομόνωση από τον υπόλοιπο διεφθαρμένο κόσμο, έως την παρέμβαση για να επιβληθούν αυτές οι αξίες. Έτσι διαμορφώνεται η πολιτική σκέψη και ακολούθως η στρατηγική και επιθετική εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Την πολιτική σκέψη τους επηρεάζουν τρεις ακόμα αντιλήψεις, του Χριστιανισμού, της αρχαίας Ελληνικής σκέψης και των ιδεών του John Locke. Από τον Χριστιανισμό αντλούν την ηθική τάξη και τον φυσικό νόμο, από την Ελληνική πολιτική σκέψη την ιδέα της ελευθερίας του πνεύματος και της συνείδησης των ανθρώπων για τις πράξεις τους ενώ από τον Locke, τις επαναστατικές του ιδέες.

Στην πολυετή ζύμωση αυτών των ιδεών διαμορφώθηκαν δύο βασικές τάσεις ως προς τον Διεθνή ρόλο των ΗΠΑ. Η πρώτη εκφράζει την ιδεαλιστική τάση που διατυπώθηκε από τον Τζέφερσον (υπουργό του Ουάσιγκτον) για την εξιδανίκευση της κοινωνίας και την

ⁱⁱⁱ Βλ. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμι, Αθήνα 2004, Εκδ. Σιδέρης και Ξενάκης Δ., Υφαντής Κ., 2009

αποστασιοποίηση από συγκρούσεις θεωρώντας ότι αυτές προκύπτουν από τους εξοπλιστικούς ανταγωνισμούς για την επίδειξη υπεροχής και ισχύος του κάθε κράτους. (Παρά τις διατυπώσεις και διαπιστώσεις η πολιτική του χαρακτηρίζεται ως επεκτατική). Σήμερα οι ιδεαλιστές επενδύουν στην Διεθνή θεσμική οργάνωση για την αποφυγή των συγκρούσεων. Η δεύτερη και πιο εδραιωμένη μέχρι και σήμερα είναι αυτή του Μεγαλοϊδεαλισμού που εκφράστηκε από τους Χάμιλτον Α. και Άνταμς Τζ. (επίσης υπουργών του Ουάσιγκτον). Σύμφωνα με την τάση αυτή η ισχύς και η βία είναι που διατηρούν ένα κράτος δυνατό. Τα διαφορετικά συμφέροντα είναι αυτά που οδηγούν στη σύγκρουση και αφού το Διεθνές σύστημα συντίθεται από διαφορετικά συμφέροντα συνεχώς μεταβαλλόμενα, η σύγκρουση αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό του Διεθνούς συστήματος και τόσο η δημοκρατία όσο και το εμπόριο δεν καθίστανται αρκετά για την εξασφάλιση της ειρήνης. Όπως προαναφέρθηκε η τάση που εδραιώνεται σήμερα είναι η δεύτερη που ενσαρκώνεται στην ιδέα του πεπρωμένου του έθνους ότι δηλαδή οι ΗΠΑ είναι ταγμένες να μεταδώσουν τις αρχές της ελευθερίας και της προόδου και αποσιωπάται οποιαδήποτε ιμπεριαλιστική επιδίωξη τους. (Αρβανιτόπουλος Κων/νος – Ήφαιστος Παναγ. 2003).

2.γ.β ΕΝΑΛΛΑΓΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΜΕΤΑ ΤΟ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

Μετά το 1945 αλλάζει ριζικά η στρατηγική της εξωτερική πολιτικής των ΗΠΑ, από την ουδετερότητα στον παρεμβατισμό, που τις ανέδειξε σε παγκόσμια δύναμη. Σε πλήρη συγχρονισμό των γεγονότων και των αποτελεσμάτων του Β' Παγκοσμίου πολέμου διαμορφώνεται η στρατηγική των ΗΠΑ, αναζητώντας τους τρόπους συγκράτησης της ισχύος και της σφαίρας επιρροής της ΕΣΣΔ με την μέθοδο της αναχαίτισης (Containment) ενός κατά βάση αμυντικού δόγματος. (Mark Mazower ,2004).

Η πολυπόθητη από Αμερικανικής πλευράς απάντηση και λύση θα έρθει από τον επιτετραμμένο της αμερικανικής πρεσβείας στη Μόσχα George Kennan, με ένα γράμμα και

ένα ανώνυμο άρθρο του στο περιοδικό Foreign Affairs τον Ιούλιο του 1947 με τίτλο «The Sources of Soviet Conduct».

Σε αυτό ανέφερε χαρακτηριστικά: «το Κρεμλίνο δεν διστάζει να υποχωρήσει ενώπιον ανώτερης ισχύος... Η πολιτική του δραστηριοποίηση είναι ένα ρευστό ποτάμι που κινείται συνεχώς, οπουδήποτε του επιτρέπεται να προχωρήσει, στην κατεύθυνση ενός δεδομένου στόχου. Το κύριο μέλημά του είναι να βεβαιώσει ότι έχει γεμίσει κάθε διαθέσιμη γωνία στη λεκάνη της παγκόσμιας ισχύος. Αν όμως συναντήσει ανυπέρβλητα εμπόδια στο δρόμο του, τα δέχεται στωικά και συμβιβάζεται με αυτά»(Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, 2002). Η πρόταση του Κενναν αποτυπωνόταν ως εξής : «Υπό τις συνθήκες αυτές είναι εμφανές ότι το κύριο στοιχείο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής προς τη Σοβιετική Ένωση πρέπει να είναι μία μακροχρόνια, υπομονετική αλλά σθεναρή και άγρυπνη **ανάσχεση** των ρωσικών επεκτατικών τάσεων». Κατά τον Κένναν «οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν τη δύναμη να προκαλέσουν τεράστια αύξηση των εντάσεων κάτω απ' τις οποίες θα πρέπει να λειτουργεί η σοβιετική πολιτική και να ενισχύσουν τις τάσεις που θα πρέπει τελικά να βρουν διέξοδο στη διάλυση ή το βαθμιαίο μετριασμό της σοβιετικής δύναμης»^{iv}. Συνέχιζε λέγοντας ότι: «εφόσον οτιδήποτε λάβει χώρα που θα κλονίσει την ενότητα και την αποτελεσματικότητα του κόμματος ως πολιτικού εργαλείου, η Σοβιετική Ρωσία ενδέχεται να αλλάξει από τη μια μέρα στην άλλη, ώστε από μία από τις ισχυρότερες να μετατραπεί σε μία από τις πιο αδύναμες και αξιολύπητες εθνικές κοινωνίες». Η θεώρηση του Κενναν υπαγόρευε την οικονομική υπεροχή των ΗΠΑ μέσω της οποίας θα περιόριζαν τη Ρωσία. Χαρακτηριστική ήταν η κρίση του Kissinger για το έγγραφο αυτό : «Κανένα άλλο έγγραφο δεν προέβλεψε με τόση ακρίβεια αυτά που πράγματι συνέβησαν μετά την έλευση του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ» ανέφερε (Henry Kissinger,1995).

Σύμφωνα με την στρατηγική σκέψη που ανέπτυξε ο Κένναν, οι ΗΠΑ εκμεταλλευόμενες την οικονομική τους ισχύ έπρεπε να προωθήσουν τα εθνικά τους συμφέροντα "ελέγχοντας" κρίσιμες περιοχές πλούσιες σε ορυκτό πλούτο και πρώτες ύλες αλλά και περιοχές μονοπάτια για τις πρώτες. Τέτοιες αποτελούσαν η ΕΣΣΔ, η Βρετανία, η Γερμανία, η Ιαπωνία, η Μεσόγειος ,η Μέση Ανατολή, το Ιράν και το Βόρειο μισό του Ατλαντικού.(Theodoropoulos cold war 2009).

^{iv} Βλ. Θεοδορόπουλος, Cold War Geopolitics . Αναφέρεται στο :David Horowitz, Από τη Γιάλτα στο Βιετνάμ , Κάλβος 1975

Υπ' αυτές τις συνθήκες και με αυτούς τους σκοπούς διαμορφώθηκε η πολιτική των ΗΠΑ για τα επόμενα χρόνια.

Το πρώτο βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση έγινε όταν το 1947 ο πρόεδρος των ΗΠΑ Χάρι Τρούμαν ανήγγειλε στο Κογκρέσο την παροχή οικονομικής βοήθειας στις χώρες που «θα αντιστέκονταν σε απόπειρες καθυπόταξης από οπλισμένες μειοψηφίες ή από ξένες πιέσεις». Το **Σχέδιο Μάρσαλ** όπως ονομάστηκε, επεδίωκε αφενός μεν να τονώσει τις οικονομίες των πληγέντων κρατών, αφετέρου δε να αποτρέψει τις χώρες αυτές να αποταθούν στην ΕΣΣΔ για οικονομική βοήθεια, προωθώντας και με τους δύο τρόπους την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και αυξάνοντας την κυριαρχία τους στη Γηραιά Ήπειρο θέτοντας τους όρους μονόπλευρα όπως κάθε δανειστής (υποχρεώνοντας τους πιστωτές να συμμορφώνονται με τις επιθυμίες του δανειστή, παραχωρώντας μέρος της εθνικής τους κυριαρχίας). Τον Ιούλιο του 1947 ιδρύθηκε από τις ΗΠΑ η «Επιτροπή για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Συνεργασία» (ΟΕΕC) για την διαχείριση του Σχεδίου Μάρσαλ, ενώ το 1949 ιδρύθηκε από την ΕΣΣΔ το «Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Συνεργασίας»(COMECON). Με το φόβο της επέκτασης της επιρροής της ΕΣΣΔ και του κομμουνισμού οι ΗΠΑ σπεύδουν να ενισχύσουν την Ελλάδα και την Τουρκία εμποδίζοντας την κάθοδο της ΕΣΣΔ προς την Μ. Ανατολή και την Β.Αφρική. Από κάποιους ερμηνεύτηκε ως γενναιοδωρία ενώ από άλλους ως δείγμα οικονομικού ιμπεριαλισμού των ΗΠΑ στην Δυτική Ευρώπη έναντι της επιρροής της ΕΣΣΔ στην Ανατολική^ν. Η ιστορία έρχεται να επαληθεύσει την στρατηγική πρόταση του Κένναν αφού τα γεγονότα δείχνουν ότι μάλλον σε αυτόν τον άξονα διαμορφώνονται οι εξωτερικές σχέσεις και δραστηριότητες των ΗΠΑ, είτε με πολιτικά είτε με στρατιωτικά μέσα.

Όσον αφορά στην ανάσχεση της ΕΣΣΔ μέσω του οργανισμού του ΝΑΤΟ (στρατιωτική εκδοχή) ο Κένναν παρουσιάζεται αντίθετος θεωρώντας ότι θα όξυνε τις ήδη τεταμένες σχέσεις με τους Σοβιετικούς και τα κρίσιμα γι' αυτό σημεία αποτελούσαν η οικονομία και η πολιτική.

^ν Θέματα Ελληνικής Ιστορίας, www.istorikathemata.com

Η **στρατηγική της ανάσχεσης** θα υιοθετηθεί στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ αποτελώντας ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της και η ανάσχεση της Σοβιετικής απειλής θα αποτελέσει έναν παράγοντα που θα εδραιώσει την υιοθέτηση της στρατηγικής αυτής από τις ΗΠΑ και θα ερμηνεύσει την δημιουργία της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας στο πλαίσιο ότι μία επέκταση της ΕΣΣΔ δεν εξυπηρετούσε τα συμφέροντα ούτε των υπολοίπων χωρών της Ευρώπης αλλά ούτε και των ΗΠΑ που για μεγάλο διάστημα της ιστορίας τους τα εθνικά τους συμφέροντα αλληλοσυνδέονταν. Επιδίωξη κάθε χερσαίας δύναμης είναι και η διέξοδος της προς την θάλασσα κι αυτό θα μπορούσε να ταράξει στις ισορροπίες εάν εκφραζόταν αυτός ο γεωπολιτικός στόχος της Ρωσίας. Η διατάραξη των ισορροπιών και της σταθερότητας στον Ευρωπαϊκό χώρο από μία επεκτατική δραστηριότητα από πλευράς Ρωσίας, θα προκαλούσε αλυσιδωτές αντιδράσεις πρώτα στις ευρωπαϊκές χώρες κι έπειτα στις ΗΠΑ αφού θα προκαλούνταν δραματικές συνέπειες στη διαχείριση των πόρων από μία μόνο δύναμη. Φόβος των ΗΠΑ αποτελούσε η εδραίωση και κυριαρχία μίας ηπειρωτικής χώρας στην Ευρασία και αυτό ερμηνεύει και την στάση της απέναντι στην ΕΣΣΔ-Ρωσία και στην Ιαπωνία ή τις μετέπειτα επεμβάσεις σε περιοχές πιθανής επιρροής των δύο τελευταίων.

Οι ΗΠΑ φοβούμενες την αποδυνάμωση της Γερμανίας και την πιθανή προσάρτηση της από την ΕΣΣΔ επεμβαίνει και υποστηρίζει ένωση της Γερμανίας μόνο με δημοκρατικά μέσα, ενώ στον αντίποδα της Αμερικανικής στρατηγικής και δράσης κινείται η ΕΣΣΔ η οποία θέλει μεταπολεμικά την Γερμανία ουδέτερη. Υπό αυτές τις συνθήκες διαμορφώνεται η νέα Γεωπολιτική στρατηγική συμμαχία ΗΠΑ- Μ.Βρετανίας.

Ο φόβος των ΗΠΑ για την κυριαρχία της ΕΣΣΔ στην Γηραιά Ήπειρο σε συνδυασμό με την ανασφάλεια που δημιουργείτο στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης από την Σοβιετική απειλή, την νέα γεωπολιτική θεώρηση και τον έλεγχο της περιμέτρου αποτελούν τα στοιχεία που συνθέτουν την αιτιολόγηση και το κίνητρο της **δημιουργίας του Οργανισμού του Βορειοατλαντικού Συμφώνου -NATO-** τον Απρίλιο του 1949.

Προς την κατεύθυνση της Σοβιετικής ανάσχεσης υπογράφεται και η Συνθήκη των Βρυξελλών για την ασφάλεια, ενώ ιδρύεται και ο πρώτος υπερεθνικός Ευρωπαϊκός οργανισμός η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα ο οποίος ενισχύεται οικονομικά από τις ΗΠΑ ^{vi}.

Με την οικονομική ενίσχυση των ΗΠΑ αναπτύχθηκε και η στρατιωτική δύναμη της Ευρώπης στον Κορεατικό πόλεμο υπό την ομπρέλα του NATO όσο αυτή προωθούσε τα Ευρωαμερικανικά συμφέροντα ^{vii}. Η επέμβαση αυτή σήμανε και τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Στρατού. Σε αυτή την επέμβαση συμμετείχε και η Γερμανία, προκαλώντας την αντίδραση της Γαλλίας η οποία ήταν αντίθετη με τον επανεξοπλισμό της πρώτης και πρότεινε το Σχέδιο Pleven, του οποίου τροποποίηση αποτέλεσε η ΕΑΚ.

Η συμφωνία υπαγόρευε ότι η διοίκηση και ανάπτυξη δυνάμεων της **ΕΑΚ (Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας)** θα είναι ευθύνη του Ανώτατου Συμμαχικού Διοικητή της Ευρώπης „ο οποίος θα ήταν Αμερικανός στρατηγός και η Ευρωπαϊκή δύναμη “θα δέχεται τις στρατηγικές κατευθύνσεις και πολιτικές οδηγίες αποκλειστικά από το NATO”. Αυτό αποτελεί ένα από τα αντιπροσωπευτικότερα σημεία που μας αποδεικνύουν τον παρεμβατισμό των ΗΠΑ που σε αυτό σημείο δεν θα ευοδωθεί καθώς η Γαλλία καταψήφισε την Συνθήκη για μια σειρά από λόγους. Η πίεση από μέρους των ΗΠΑ και ο επανεξοπλισμός της Γερμανίας, σε συνδυασμό με την πιο μετριοπαθή Σοβιετική ηγεσία (Θάνατος Στάλιν) και την πρόταση της Ρωσίας για ενωμένη και ουδέτερη Γερμανία πυροδότησαν την αντίδραση της Γαλλίας και την τελική κατάρρευση της ΕΑΚ (Αρβανιτόπουλος Κ. 2003).

Την κατάρρευση της ΕΑΚ ακολούθησαν οι διαπραγματεύσεις για μία νέα σύνθεση τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ). Η ΔΕΕ συστάθηκε μετά την Βρετανική πρόταση διεύρυνσης της πενταμελούς συνθήκης των Βρυξελλών, για να συμπεριληφθούν σε ένα οργανισμό και η Γερμανία με την Ιταλία. Η ΔΕΕ δεν είχε ευρωπαϊκό διοικητικό όργανο στρατιωτικών επεμβάσεων , λειτούργουσε υπό την ομπρέλα του NATO. Στόχος της ήταν ο περιορισμός και

^{vi} Βλ. Αρβανιτόπουλος Π. Κων/νος – Ήφαιστος Παναγιώτης, Ευρωατλαντικές Σχέσεις / Milward Alan S., The reconstruction of Western Europe, 1992.

^{vii} Βλ. Cromwell William C., The United States and the European Pillar, New York: St.Martin’s Press 1992., Foreign Relations of the United States 1952, Αρβανιτόπουλος Π. Κων/νος – Ήφαιστος Παναγιώτης, Ευρωατλαντικές Σχέσεις.

έλεγχος του Γερμανικού επανεξοπλισμού αλλά και η αντιμετώπιση μιας επικείμενης Σοβιετικής απειλής. Προς επίτευξη του τελευταίου το 1954 η απόφαση του συμβουλίου υπαγόρευε την χρήση πυρηνικών όπλων, τα οποία βρίσκονταν υπό Αμερικανικό έλεγχο, σε περίπτωση Σοβιετικής απειλής. Το τελευταίο επισφράγιζε την αμερικανική εξάρτηση στην Άμυνα της Ευρώπης και επισφράγιζε την πεποίθηση που ήθελε το NATO να αποτελεί φραγμό στην Ευρωπαϊκή ενοποίηση σε άμυνα και ασφάλεια.

Μετά το 1955 οι ΗΠΑ υιοθετούν ένα πιο επικουρικό ρόλο αντιλαμβανόμενες ότι η πίεση μπορεί να επιφέρει αρνητικά αποτελέσματα, όπως στην περίπτωση της Γαλλικής αντίδρασης, θεωρώντας ότι η οικονομική συνεργασία ήταν καλύτερη και σύμφωνα με τη θεωρία του λειτουργισμού θα επέφερε λιγότερες πολιτικές αντιστάσεις.

Στόχο τους αποτελεί όμως η κυριαρχία, κι ένας τρόπος προς την επίτευξη αυτού του στόχου είναι η δημιουργία της εντύπωσης ότι διαδραματίζουν ηγετικό ρόλο σε κάθε επίπεδο κι όταν αισθανθούν ότι απειλούνται τα συμφέροντα και η κυριαρχία τους, παύει ο ρόλος τους να είναι επικουρικός.

Σε αυτό το πλαίσιο διαμορφώθηκε και η στάση τους απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Ενώ επιδοκίμασαν, ακόμα από την Προεδρία του Κένεντι, την Κοινή Αγορά και την Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και στήριξαν την Αμερικανική εξωτερική πολιτική στην ενθάρρυνση της ΕΟΚ, όταν η ΕΟΚ στάθηκε κριτικά έναντι της αμερικανικής πολιτικής, οι ΗΠΑ προχώρησαν σε διαβουλεύσεις που υπονόμωσαν μια ενιαία ευρωπαϊκή στάση.

Χαρακτηριστική για την επιδοκίμασία των Ευρωπαϊκών πρωτοβουλιών από τις ΗΠΑ είναι η δήλωση του Δημοκρατικού Αμερικάνου Προέδρου Κένεντι το 1963 που αναφέρει ότι : «Μόνο μία απόλυτα συνεκτική Ευρώπη μπορεί να μας προστατεύσει όλους από τον κατακερματισμό της Συμμαχίας. Μόνο μια τέτοια Ευρώπη θα επιτρέψει την αντιμετώπιση των θεμάτων της Ατλαντικής Συμμαχίας με απόλυτη αμοιβαιότητα και στις δύο ακτές του Ωκεανού. Μόνο με μια τέτοια Ευρώπη θα μπορούμε να έχουμε συναλλαγές μεταξύ ίσων, μια ίση κατανομή των ευθυνών και ένα ίσο επίπεδο θυσιών». Αυτό που επίσης διαφαίνεται είναι και η επιδίωξη των

ΗΠΑ να αποτελέσει η Ευρώπη έναν εταίρο με αντίστοιχες υποχρεώσεις. Αυτό αποτελεί πάγιο αίτημα τους ακόμα και σήμερα (Εντός NATO). Σε γενικές γραμμές όμως η στάση των ΗΠΑ μέχρι και την δεκαετία 1990 παρουσίαζε στοιχεία αυταρχισμού και αδιαφορίας προς τις θέσεις των Ευρωπαίων, χωρίς να τους λαμβάνουν υπόψη στη λήψη αποφάσεων, (Henry Kissinger, 2003) εντείνοντας ακόμα περισσότερο τις ήδη υπάρχουσες επικριτικές θέσεις Ευρωπαίων όπως πχ. από τη Γαλλική κυβέρνηση.

3.ΕΥΡΩΑΤΛΑΝΤΙΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

3.α. ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΣΕ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΤΟΥ ΝΑΤΟ

Όπως προαναφέρθηκε, το 1954 η απόφαση του συμβουλίου υπαγόρευε τη χρήση πυρηνικών όπλων σε περίπτωση Σοβιετικής απειλής. Όταν η ΕΣΣΔ προχωρά στον τομέα των πυρηνικών όπλων η Βρετανία για ακόμα μία φορά θεωρεί ως μοναδική διέξοδο την Αμερικανική συνδρομή. Εν αντιθέσει με τη Γαλλία η οποία επιδιώκει μία ανεξάρτητη πυρηνική στρατηγική την οποία η Αμερική φροντίζει να αποτρέψει με απώτερο στόχο την εποπτεία των δραστηριοτήτων αυτών στον Ευρωπαϊκό χώρο.

Η συμφωνία Nassau (Nassau Agreement) του 1962 μεταξύ του προέδρου των ΗΠΑ , Τζ. Κέννεντυ και του πρωθυπουργού του Ηνωμένου Βασιλείου Χ. Μακμίλαν για τα πυρηνικά όπλα θα αποτελέσει σύμβολο των ειδικών σχέσεων του Ην. Βασιλείου και των ΗΠΑ και θα επισφραγίσει την απόλυτη εξάρτηση της Ευρωπαϊκής άμυνας από την Ατλαντική συμμαχία.

Η Συμφωνία Trident για τα πυραυλικά συστήματα, είναι μία ακόμα συμφωνία η οποία φέρνει πιο κοντά την Ευρωατλαντική συμμαχία αφού απομακρύνει την πιθανότητα αυτόνομης Ευρωπαϊκής Άμυνας.

Σε απάντηση των δράσεων από πλευράς ΝΑΤΟ ακολούθησε η πολιτική της Ρωσίας, που όμως διακυμάνθηκε από μετριοπαθείς μέχρι ακραίες, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την πολιτική δήλωση μείζονος σημασίας από πλευράς Ρωσίας, με τον Μπόρις Γέλτσιν να υπογράφει τον Δεκέμβριο του 1997, κείμενο για την εθνική ασφάλεια στο οποίο αναφερόταν ότι σε περίπτωση επίθεσης κατά της Ρωσίας αυτή θα απαντούσε με χρήση πυρηνικών όπλων, αφού οι συμβατικές δυνάμεις της είχαν ανασταλεί. Με την υπογραφή του συγκεκριμένου εγγράφου ακύρωνε τις δεσμεύσεις του προκατόχου του, Μιχαήλ Γκορμπατσόφ (Hoffman David, 1997)^{viii}. (Το επισφράγισμα στη θέση της Μ.Βρετανίας για την Ατλαντική συμμαχία έρχεται όταν η ΕΣΣΔ δημιουργεί πυρηνικά όπλα.)

^{viii} Βλ. Russia Draws Picture of its Security, Washington Post, 1997/ Ευρωατλαντικές σχέσεις Αρβανιτόπουλος Π. Κων/νος – Ήφαιστος Παναγιώτης, 2003.

3.β. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΝΑΤΟ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ

3.β.α. ΣΤΟΧΟΙ ΝΑΤΟ:

Όπως το θέτει ο Cord Ismay (Γ.Γ. ΝΑΤΟ) σκοπός του ΝΑΤΟ ήταν « to keep the Americans in, the Russians out and the Germans down» («Να κρατήσει τους Ρώσους εκτός, τους Αμερικάνους εντός και τους Γερμανούς κάτω και υπό έλεγχο»). Αυτές ήταν οι βασικές παράμετροι που διέπουν τη δράση του ΝΑΤΟ επί της ουσίας, όμως ας εξετάσουμε τους στόχους που παρουσιάζει θεσμικά η συμμαχία.

Ο κύριος στόχος της δημιουργίας του ΝΑΤΟ ήταν η διαφύλαξη των εύθραυστων διεθνών ισορροπιών.

Οι παραπάνω θέσεις συνοψίζονται από τον Ήφαιστο (Ήφαιστος Π.- Αρβανιτόπουλος Κ. 2003) σε πέντε σημεία:

- *Στρατιωτική συγκράτηση ΕΣΣΔ.*
- *Αναμέτρηση μέσων και ιδεολογιών με την ΕΣΣΔ.*
- *Διαμόρφωση σφαίρας επιρροής για διασφάλιση συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων του ΝΑΤΟ, για εξασφάλιση υλών και πρόσβαση σε αγορές.*
- *Επένδυση στην πυρηνική υπεροχή των ΗΠΑ.*
- *Δημιουργία οικονομικών οργανισμών για την εδραίωση συνεργασιακών σχέσεων των μελών του ΝΑΤΟ.*

Το στίγμα της στρατηγικής των κρατών δίδεται στο Υπόμνημα του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας **NSC-68** (στρατιωτικοποιημένη μορφή της εκδοχής του Kennan) διαμορφώνονταν οι νέες παράμετροι ανάσχεσης της ΕΣΣΔ, και θεωρούσαν οποιαδήποτε επέκταση της Σοβιετικής επιρροής επικίνδυνη νομιμοποιώντας με αυτόν τον τρόπο τον παρεμβατισμό των ΗΠΑ σε παγκόσμια κλίμακα και ταυτίζοντας κάθε τέτοια δραστηριότητα με την ανάσχεση του κομμουνισμού. Το NSC-68 επέτρεπε την ανάπτυξη συμβατικών δυνάμεων ώστε ακόμα και σε

πιθανή επέκταση της ΕΣΣΔ να μπορούν να απαντήσουν με πυρηνικά (Theodoropoulos, Cold war)

3.β.β. ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΤΥΧΟΥΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΤΟΥ ΝΑΤΟ

- *Αδυναμία πολιτικής συνοχής της Ευρώπης.*
- *Αποτυχία των Ευρωπαίων για αυτόνομη Ευρωπαϊκή Ασφάλεια και Άμυνα.*
- *Αδυναμία Ευρωπαϊκής οικονομικής ανάκαμψης εάν επένδυε στο στρατιωτικό τομέα.*
- *Κλιμάκωση συγκρούσεων των δύο υπερδυνάμεων τότε (ΕΣΣΔ-ΗΠΑ).*
- *Διεθνοποίηση εθνικών στρατηγικών των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων.*
- *Σταθεροποίηση των σχέσεων των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων με τη βοήθεια μεσάζοντος.*
- *Επιμονή Μ.Βρετανίας η αμυντική δομή της Ευρώπης να είναι Ατλαντικού προσανατολισμού.*
- *Φόβος μικρότερων χωρών πιθανής Ρωσικής επίθεσης.*

3.β.γ. ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΙΣΧΥΟΣ

- *Γερμανία και Ιαπωνία παύουν να είναι μεγάλες δυνάμεις.*
- *Γαλλία και Βρετανία χάνουν μέρος της ισχύος τους.*
- *ΗΠΑ και ΕΣΣΔ αναδεικνύονται στις δύο πλανητικές δυνάμεις.*
- *ΕΣΣΔ αποκτά βλέψεις για παγκόσμια επικράτηση της ιδεολογίας της.*
- *Πυρηνική ισχύ των ΗΠΑ ή αργότερα ισοδυναμία με ΕΣΣΔ.*

3.β.δ. ΚΡΙΣΗ ΕΥΡΩΑΤΛΑΝΤΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από τη ρήξη των σχέσεων ΗΠΑ και Ευρώπης. Η παγκόσμια πολεμική δραστηριότητα των ΗΠΑ δημιουργεί ένα κενό στην εμπιστοσύνη των Ευρωπαίων καθώς δηλώνει τα κίνητρα και τις επιδιώξεις εκμετάλλευσης τόσο του Ευρωπαϊκού όσο και του παγκόσμιου χώρου. Απ' την άλλη οι ΗΠΑ πίεζαν τους Ευρωπαίους να αυξήσουν τη συμβολή τους στον αμυντικό προϋπολογισμό της συμμαχίας. Προς εκπλήρωση των απαιτήσεων ιδρύεται το **Eurogroup**, στο οποίο συμμετείχαν όλα τα Ευρωπαϊκά μέλη εκτός τις Γαλλία και Ισλανδία, και ο ρόλος του ήταν κυρίως συμβολικός. Οι αρμοδιότητες του περιορίζονταν στην υποστήριξη Ευρωπαϊκών επιχειρημάτων στην κατανομή βαρών στον αμυντικό προϋπολογισμό, σε θέματα επικοινωνίας, λογιστικής υποστήριξης σε στρατιωτικές μονάδες και εκπαίδευσης ώστε να δηλωθεί ως πιο ενεργή η Ευρωπαϊκή συμμετοχή. Έκδηλη ήταν ανησυχία των Ευρωπαίων μήπως με την προσπάθεια δημιουργίας Ευρωπαϊκής ταυτότητας μέσα στο NATO, δινόταν η αφορμή στους Αμερικανούς να μειώσουν τη στρατιωτική τους συμβολή στην Ευρώπη^{ix}. Σε μία τέτοια περίπτωση, μείωσης ή αποχώρησης των Αμερικανικών δυνάμεων από τον Ευρωπαϊκό χώρο, οι Ευρωπαίοι δεν θα μπορούσαν να τις αναπληρώσουν λόγω περιορισμένων οικονομικών ενώ σε πολιτικό επίπεδο θα κλονιζόταν η συνοχή της Συμμαχίας, αφού θα δυσπιστούσε η κοινή γνώμη στην Αμερικανική δέσμευση για την άμυνα. Προς εφησυχασμό των παραπάνω φόβων δημιουργείται το Πρόγραμμα Βελτίωσης της Ευρωπαϊκής Άμυνας (**EDIP** - European Defence Improvement Program), ενώ προς αυτήν την κατεύθυνση συνέβαλε και η καταψήφιση της νομολογίας Mansfield για μείωση των Αμερικανικών δυνάμεων στην Ευρώπη κατά 50% στην Αμερικανική γερουσία. Παρά τις εξελίξεις των γεγονότων, για ακόμα μία φορά καθίσταται ολοφάνερη η εξάρτηση της Ευρωπαϊκής άμυνας από την αμερικανική συμβολή.

^{ix} βλ. Henry Kissinger, 2000, White House Years.

Τριβές ανάμεσα στις δύο πλευρές υπήρξαν σε μία σειρά συμβάντων στον πόλεμο στο Βιετνάμ, στη Σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν, την επέμβαση στη Γιουγκοσλαβία και το βομβαρδισμό στη Λιβύη. Κάποια από αυτά θα εξεταστούν στη συνέχεια και θα αναλυθούν εκτενέστερα.

4. ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

4. ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

*Η Ευρώπη βαδίζει Ικανοποιητικά,
Μόνο που τα γεγονότα τρέχουν με
Μεγαλύτερη ταχύτητα από τις διαδικασίες.
Jacques Delors 1990*

*L'Europe, avant d'être une alliance militaire
Ou une entre économique,
Doit être une communauté culturelle
D'as le sens le plus élève de ce terme.
Robert Schuman*

Απόπειρες για την πολιτική ένωση της Ευρώπης αλλά και την απαγκίστρωση από την Ατλαντική Συμμαχία έγιναν, όμως απέτυχαν. Η Διάσκεψη κορυφής της Βόννης του 1961 κατέληξε στη σύνθεση μίας διακυβερνητικής επιτροπής προκειμένου να υποβληθούν προτάσεις αναφορικά με το πολιτικό καθεστώς μιας ένωσης των Ευρωπαϊκών λαών. Το **Σχέδιο Fouchet** (και οι δύο προτάσεις του) βασιζόταν στον απόλυτο σεβασμό της ταυτότητας των κρατών μελών απορρίπτοντας την ομοσπονδιακή λύση. Οι διαπραγματεύσεις απέτυχαν λόγω της αβεβαιότητας για την Βρετανική θέση ,διαφωνίας αναφορικά με την δημιουργία ευρωπαϊκού συστήματος άμυνας απαγκιστρωμένου από την Ατλαντική συμμαχία και τέλος του υπερβολικού διακυβερνητικού χαρακτήρα των προτεινόμενων θεσμικών οργάνων που δημιουργούσε την ανασφάλεια υπονόμησης του υπερεθνικού χαρακτήρα των υπάρχοντων κοινοτικών θεσμικών οργάνων ^x .

^x Βλ. Europa.eu

Προς απάντηση του Σχεδίου Fouchet ο Κέννεντυ πρότεινε τον Ατλαντικό συνεταιρισμό μεταξύ ΗΠΑ και ενωμένης Ευρώπης.

Οι προσπάθειες όμως προς την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση συνεχίστηκαν παρά τις δυσχέρειες που παρουσιάζονταν. Η κατάρτιση ενός πλαισίου ευρωπαϊκής στρατηγικής και η ανάδειξη των κοινών συμφερόντων των κρατών-μελών για τον επαναπροσδιορισμό των όρων μιας διακρατικής κοινότητας ασφάλειας στην Ευρώπη, αποδείχθηκε εξαιρετικά δύσκολη εξ' αιτίας των διαφορετικών παραδόσεων στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής τους. Ωστόσο, ο κίνδυνος που ελλοχεύει από τον μη καθορισμό των κοινών τους απειλών είναι η υπονόμηση της διαδικασίας ενοποίησης σε κάθε τομέα (Ξενάκης Δ., Υφαντής Κ. 2009). Βεβιασμένες κινήσεις στην προώθηση ενός ενιαίου αμυντικού καθεστώτος που θα υπερβαίνει τα διακρατικά δεδομένα χωρίς να έχει καλλιεργηθεί σταδιακά το κλίμα θα μπορούσε να επιφέρει τα αντίθετα αποτελέσματα. Στο πλαίσιο μιας ομαλούς διαδικασίας διαμόρφωσης των κατάλληλων και ιδανικών πιθανώς συνθηκών κινείται η ευρωπαϊκή ενοποίηση. Η Ευρωπαϊκή Ενοποίηση λειτούργησε ως παράγοντας περιφερειακής σταθερότητας, εξαιτίας της προοπτικής διεύρυνσης της αλλά και λόγω των ειδικών συμφωνιών και κανονιστικών καθεστώτων που διαμορφώνουν οι συμφωνίες αυτές (Λάβδας Κ. ,2006).

Κάπως έτσι διαμορφώνεται το γενικότερο πλαίσιο, ενώ εν συνεχεία θα παρουσιάσουμε αναλυτικότερα τις διαδικασίες και το θεσμικό πλαίσιο τα οποία συντέλεσαν στην ανάδυση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Ασφάλειας και Άμυνας. Σε αυτό το σημείο θα παραβάλουμε ένα πίνακα με τα κύρια σημεία ανάπτυξης της Ευρωπαϊκή Εξωτερικής Πολιτικής και πολιτικής Ασφάλειας με δεδομένα από τη μελέτη του William Wallace (William Wallace, Oxford 2005).

ΠΙΝΑΚΑΣ. Διαδικασία Ανάπτυξης ΚΕΠΠΑ.

Χρονολογία	Πρωτοβουλίες Ευρωπαϊκών Κυβερνήσεων	Σκοπός Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας
1950-1954	Διαπραγματεύσεις για Ευρωπαϊκή Ασφάλεια, Κοινοτικές Συνθήκες	Ανοικοδόμηση-Συγκράτη Γερμανίας εντός πλαισίου δράσης
1961-1966	Σχέδιο Fouchet για πολιτική ένωση	Γαλλική πρόκληση για την Αμερικανική κυριαρχία εντός NATO. Γαλλογερμανική συνεργασία
1970-1974	Έναρξη Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας (ΕΠΣ)	Ευρωπαϊκή Συνεργασία σε θέματα Εξωτερικής Πολιτικής, Διαχωρισμός εξωτερικής πολιτικής και εξωτερικών σχέσεων.
1981-1986	Διακήρυξη για την ΕΕ Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη	Κοινή δράση στο πλαίσιο της ΕΠΣ και αυξημένη συνεργασία με ΕΚ.
1990-1992	Διαπραγματεύσεις για την Συμφωνία της ΕΕ	Έναρξη ΚΕΠΠΑ, Σύνδεση ΔΕΕ με ΕΕ
1998-2003	Έναρξη της ΚΕΠΠΑ Πρώτη στρατιωτική και πολιτική αποστολή καθοδηγούμενη από την ΕΕ	Ισχυροποίηση ΕΕ ως σημαντικός δρών στην ασφάλεια, αύξηση στρατιωτικών δυνατοτήτων δυνατότητα ανεξάρτητης δράσης

Πηγή: William Wallace^{xi}

^{xi} William Wallace, 2005, Policy – Making in the European Union, Oxford University Press.

Πρωταρχική ανάγκη μετά την ήττα την οποία υπέστη η Ευρώπη στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο ήταν η οικονομική της ανάκαμψη και η διαχείριση της Αμερικανικής οικονομικής βοήθειας. Αυτό πραγματοποιήθηκε με την δημιουργία της **EKAX** την 18^η Απριλίου 1951, κατόπιν πρότασης του Robert **Schuman**, Υπουργού Εξωτερικών της Γαλλίας, για οικονομικόπολιτική συνεργασία που βασίστηκε σε σχέδια ενός επιτελείου τεχνοκρατών με επικεφαλής τον Jean Monnet, κι έλαβε σάρκα και οστά με την υπογραφή της Συνθήκης Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (EKAX). Αυτή προέβλεπε τη δημιουργία κοινής αγοράς και διακίνησης κεφαλαίων κι εργατών στους τομείς που προέβλεπαν οι όροι της Συνθήκης. Βασικός σκοπός ήταν η διατήρηση της ειρήνης στην Ευρώπη, βάση της σταδιακής ενοποίησης της Ευρώπης που προϋπέθετε την Γάλλο-Γερμανική συμφιλίωση (Λάβδας 2009). Αποτέλεσε ένα «πείραμα» για τις περαιτέρω συνεργασίες και προσπάθειες Ευρωπαϊκής ενοποίησης, γι' αυτό ήταν και μικρής διάρκειας. Μετά την θετική αποτίμηση των αποτελεσμάτων της δραστηριοποίησης της EKAX είχε διαμορφωθεί το κλίμα για την πραγματοποίηση του επόμενου βήματος που ήταν η υπογραφή των Συνθηκών της Ρώμης (1957), για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (**ΕΟΚ**) που υπαγόρευε ελευθερία κυκλοφορίας βιομηχανικών και αγροτικών προϊόντων, μισθωτών και εργαζομένων, εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών και τέλος ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ) που προέβλεπε κοινή αγορά πυρηνικών εφοδίων-υλικών και τον συντονισμό των ερευνητικών προγραμμάτων και θα παρακινούσε την παραγωγή πυρηνικής ενέργειας.

Στον τομέα της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας τα πρώτα βήματα έγιναν το 1970 με την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία (ΕΠΣ), μέσω της οποίας τα κράτη-μέλη λάμβαναν αποφάσεις εξωτερικών θεμάτων και προωθούσαν τις κοινές πολιτικές της Κοινότητας.

Μετά την κρίση των σχέσεων ΗΠΑ και Ευρωπαίων (κατά την περίοδο 1974- 1989), οι τελευταίοι επιχειρούν να αναστρέψουν το σκηνικό προωθώντας ένα πλαίσιο πολιτικής συνεργασίας. Η **Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη** (Single European Act- 1986) η οποία υποχρέωνε την Κοινότητα να λάβει μέτρα για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς, αποτέλεσε την

προσπάθεια Ευρωπαϊκής συνεργασίας σε θέματα εξωτερικής πολιτικής. Προβλήματα που δεν επιλύθηκαν με την Συνθήκη της ΕΟΚ επιδιώχθηκε να επιλυθούν με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη η οποία εξέφρασε την ανάγκη υιοθέτησης κοινών θέσεων χωρίς να δεσμεύει τα κράτη μέλη για τη δημιουργία κοινής εξωτερικής πολιτικής^{xii}. Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία που εγκαθιδρύεται από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη δίνει σάρκα και οστά στην Κοινή Εξωτερική Πολιτική ενώ η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση έκανε ακόμα ένα βήμα, υποχρεώνοντας τα κράτη-μέλη να καθορίζουν και να εφαρμόζουν μια κοινή εξωτερική πολιτική ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ).

Τρία χρόνια νωρίτερα η αναβίωση της ΔΕΕ (1983-1984) ως forum διαβουλεύσεων για την ενίσχυση του Ευρωπαϊκού πυλώνα στην Ατλαντική συμμαχία, δεν είχε τα επιθυμητά αποτελέσματα, αφού δεν ισχυροποιήθηκε διότι δεν συνέκλιναν οι μακροπρόθεσμοι στόχοι των κρατών αλλά και λόγω Ευρωπαϊκής ανασφάλειας μην την θεωρήσουν οι ΗΠΑ ως πλήγμα στην κυριαρχία τους. (Αρβανιτόπουλος Κων/νος,2003).

Αργότερα, δημιουργήθηκε μία διαφορετική σχέση ανάμεσα στη **ΔΕΕ και το ΝΑΤΟ**, με τη ΔΕΕ να αποτελεί υποσύνολο του ΝΑΤΟ, αναλαμβάνοντας επιχειρήσεις που θα υποστηρίζονταν από την Ατλαντική συμμαχία. Η αδυναμία των Ευρωπαϊκών δυνάμεων να δράσουν συντονισμένα, διαφάνηκε και στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας, όπου καταδείχθηκε η επισφαλής ειρήνη και η αδυναμία να την διατηρήσουν τα κράτη μέλη ασκώντας κοινή εξωτερική πολιτική δημιουργώντας κενό ασφάλειας στην Ήπειρο^{xiii}. Η διαμόρφωση τέτοιων συνθηκών στο εσωτερικό της Ευρώπης, συνέβαλε στη σταδιακή ένταξη της Γαλλίας στο ΝΑΤΟ και την επακόλουθη Ρωσική αντίδραση που θα καμφθεί μετά την υπογραφή της Ιδρυτικής Πράξης ή αλλιώς της συμφωνίας των τριών "δεν". Η Συμμαχία δεν έχει πρόθεση, δεν έχει σχέδιο και δεν έχει λόγο να αποτελεί απειλή για τη Ρωσία.

^{xii} Βλ. Ifestos P., European Political Cooperation

^{xiii} Βλ. Νίκος Μούσσης, 2008 Ευρωπαϊκή Ένωση- Δίκαιο- Οικονομία –Πολιτική.

Προβλεπόταν επίσης διπλωματική και στρατιωτική αντιπροσωπία της Ρωσίας στο ΝΑΤΟ, γεγονός που περιέπλεκε κατά κάποιο τρόπο τα πράγματα για την Ρωσία καθώς έχανε τα κυριαρχικά της δικαιώματα σε Κασπία, Μαύρη Θάλασσα και Ευρασία, επομένως και σε κοιτάσματα πετρελαίου, και τη θέση του κυρίαρχου κατέλαβε το ΝΑΤΟ και κατ' επέκταση και οι ΗΠΑ, σηματοδοτώντας μία νέα αντιπαράθεση ανάμεσα σε ΗΠΑ και Ρωσία. Κατόπιν τούτων η Ρωσία δεν θα συμμετάσχει στην «Σύμπραξη για την Ειρήνη» όπου συμμετείχαν χώρες της Μαύρης Θάλασσας και του ΝΑΤΟ.

4.α. Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ

Παρά τις προσπάθειες που προαναφέρθηκαν για την διεύρυνση της συνεργασίας των Ευρωπαϊκών κρατών, στοχεύοντας στην επίτευξη της πολιτικής ένωσης αυτήν την φορά, υπογράφεται η Συνθήκη του Μάαστριχτ ή Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, στις 7 Φεβρουαρίου **1992**. Αποτελείτο από δύο αλληλένδετες συνθήκες, τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΣΕΚ).

Ο πρώτος παράγοντας που συντέλεσε στην υπογραφή της Συνθήκης ήταν η ανάγκη εξάλειψης των νομισματικών εμποδίων στις συναλλαγές, η επίτευξη της οικονομικής ολοκλήρωσης και κατ' επέκταση της πολιτικής. Στην ουσία της πολιτικής ολοκλήρωσης ήταν και η κοινωνική μέριμνα θεμάτων που αναδύονταν λόγω της φιλελεύθερης αγοράς που προωθείτο και των προβλημάτων που προέκυπταν από την κατάργηση των συνοριακών ελέγχων. Εξίσου σημαντικό παράγοντα αποτέλεσε και η διάλυση της ΕΣΣΔ με τους κινδύνους που περιελάμβανε και την αλλαγή συνιστωσών στην εξωτερική και αμυντική πολιτική που επέφερε (Με τη λήξη του Ψυχρού πολέμου)^{xiv}. Τόσο ο φόβος ισχυροποίησης και κυριαρχίας της Γερμανίας όσο και ύπαρξη τόσων δυνητικά φιλελεύθερων κρατών υπαγόρευε την εδραίωση

^{xiv} Για ανάλυση βλ. Ήφαιστος Π. και Τσαρδανίδης Χ., 1992

μιας πολιτικοοικονομικά ενδυναμωμένης Ένωσης (N. Nugent, 2009). Αυτές τις ανάγκες ήρθε να καλύψει η υπογραφή της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι προς επίτευξη στόχοι αφορούσαν στην πολιτική για τις εσωτερικές υποθέσεις, τη δικαιοσύνη και τη Κοινή Εξωτερική Πολιτική. Ενώ η μέθοδος που υιοθετήθηκε της διακυβερνητικής συνεργασίας απαιτούσε ομοφωνία στη λήψη των αποφάσεων καθώς όπως προβλεπόταν από τα άρθρα 12 και 13 της Συνθήκης του Μάαστριχτ τα κράτη δεσμεύονταν στην υιοθέτηση κοινών θέσεων και δράσεων. Ως εκ τούτου οποιοδήποτε κράτος μπορούσε να ασκήσει veto και να εμποδίσει μια κοινή ενέργεια (N. Μούσσης, 2008).

Σύμφωνα με την νέα σύνθεση, η δομή του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος θα αποτελούνταν από 3 τρεις Πυλώνες που στη συνέχεια θα συγχωνευτούν με την Συνθήκη της Λισσαβόνας την οποία θα αναλύσουμε στη συνέχεια εκτενέστερα. Οι τρεις πυλώνες αναφέρονταν : α) Στις 3 Κοινότητες. Την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ- ΕΥΡΑΤΟΜ), την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα Χάλυβα (ΕΚΑΧ) και την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), περιλαμβάνοντας αμιγώς κοινοτικές πολιτικές. β) Ο δεύτερος, που μας απασχολεί στην συγκεκριμένη ανάλυση, αφορά στην Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλεια που βασιζόταν σε διακρατικές διαδικασίες και τέλος γ) Την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις που αποτελούν το αντικείμενο του τρίτου πυλώνα.

Η **Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)** της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει την σταδιακή χάραξη μιας κοινής αμυντικής πολιτικής η οποία μπορεί να εξελιχθεί και σε κοινή άμυνα. **Οι στόχοι της** καθορίζονται σύμφωνα με το άρθρο 24, (της Συνθήκης της ΕΕ) , και περιλαμβάνουν την διαφύλαξη των κοινών αξιών, των θεμελιωδών συμφερόντων, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της Ένωσης σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι και του Χάρτη των Παρισίων, την ενίσχυση της ασφάλειας της ένωσης υπό όλες τις μορφές της. Καθώς επίσης και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών (αρ.11 ΣΕΕ). Επιπλέον, υπαγορεύει την ανάπτυξη πολιτικού και στρατιωτικού δυναμικού στους τομείς διαχείρισης κρίσεων και της πρόληψης συγκρούσεων σε διεθνές επίπεδο και στη συμβολή της διατήρησης της παγκόσμιας ειρήνης και ασφάλειας, σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη του

Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Η τελευταία ρύθμιση προστίθεται στην Συνθήκη της ΕΕ μετά την έναρξη της ισχύος της Συνθήκης του Άμστερνταμ^{xv}. Σύμφωνα με το άρθρο 16 της ΣΕΕ στα πλαίσια της συστηματικής συνεργασίας τα κράτη-μέλη συνεννοούνται στο Συμβούλιο για τα ζητήματα της ΚΕΠΠΑ ώστε να εξασφαλίζεται ότι η επιρροή της Ένωσης ασκείται με αποτελεσματικό τρόπο. Ενώ οι διπλωματικές και προξενικές αντιπροσωπίες όσο και αυτές της Επιτροπής σε τρίτες χώρες οφείλουν να συνεργάζονται, να ανταλλάσσουν πληροφορίες, να τις αξιολογούν και να συμβάλλουν στην εφαρμογή της ΚΕΠΠΑ (αρ. 20 ΣΕΕ). Τέλος τα κράτη μέλη που λαμβάνουν μέρος σε διεθνείς διασκέψεις υποχρεούνται να ενημερώνουν τα υπόλοιπα να υποστηρίζουν τα συμφέροντα και τις κοινές θέσεις της Ένωσης.

Παρά τις επιδιώξεις των κρατών-μελών για τη διαμόρφωση «Κοινής» Εξωτερικής πολιτικής της Ένωσης δεν παρέχονταν μέσω τη Συνθήκης του Μάαστριχτ τα κατάλληλα όργανα και μέσα, οικονομικά και μή, στους δρώντες ώστε να επιτευχθεί ο άμεσος στόχος της Κοινή πολιτικής^{xvi}.

Αυτές είναι συνοπτικά οι επιδιώξεις των κρατών μελών και τα μέσα επίτευξης τους στον τομέα ασφάλειας της Ένωσης. Στο ίδιο πλαίσιο υπάγεται και η **Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ)**, το εκτελεστικό όργανο της ΚΕΠΠΑ, μέσω της οποίας προβλεπόταν η σύμπλευση και στον σημαντικότερο τομέα της άμυνας, κατόπιν αποφάσεως του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Η κοινή αμυντική πολιτική αφορούσε στον τομέα των εξοπλισμών, όταν τα κράτη μέλη το κρίνουν αναγκαίο (αρ.17 ΣΕΕ) και σταδιακά ίσως και την συγχώνευση των ενόπλων δυνάμεων τους. Η ΕΠΑΑ, σύμφωνα και με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών, έπρεπε να αποβλέπει πρωτίστως στη μείωση των κινδύνων και των αστάθμητων παραγόντων που θα επιδρούσαν κατασταλτικά στη σταθερότητα, την εδαφική ακεραιότητα, τη δημοκρατικότητα και την οικονομία των ΚΜ και των γειτονικών κρατών.

Προσπαθώντας τα κράτη μέλη της Ένωσης να ισχυροποιηθούν και να αναπτύξουν τη δυνατότητα αυτόνομης δράσης ανεξάρτητα από το ΝΑΤΟ, συνέστησαν τις **αποστολές του Petersberg**. Αποτελεί μία έκφραση της ανάγκης της Ευρώπης να απαγκιστρωθεί από τη

^{xv} Βλ. Τίτλος V / Συνθήκη για την ΕΕ, www.Europa.eu.

^{xvi} Βλ. Stephan Keukelleire and Jennifer MacNaughtan, 2008.

Νατοϊκή εξάρτηση αποκτώντας την ικανότητα να δρα αυτόνομα. Κύριο στόχο είχαν την πρόληψη συγκρούσεων και την διαχείριση διεθνών κρίσεων αναπτύσσοντας αποτελεσματικότερο στρατιωτικό δυναμικό, διεξάγοντας στρατιωτικές επιχειρήσεις υπό Ευρωπαϊκή ηγεσία, ακόμα και στις περιπτώσεις που το NATO απέχει. Στην οργάνωση αυτού του αρκετά φιλόδοξου προγράμματος, τα κράτη έθεσαν ως στόχο τη δυνατότητα ανάπτυξης 60.000 ατόμων σε διάστημα μικρότερο των εξήντα ημερών και για διάρκεια ενός έτους. Από την απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι (Δεκέμβριος 1999) για την υλοποίηση των αποστολών, ο στόχος επετεύχθη το 2003 αλλά διαπιστώνονται προβλήματα στην ανάπτυξη του οργανισμού ταχείας επέμβασης, στη διοίκηση των στρατηγείων και στον συντονισμό των αποστολών με το NATO, ακόμα και σήμερα. Ο «*πρωταρχικός στόχος 2010*» ήταν η ικανότητα ανάπτυξης δυνάμεων στο σημείο της κρίσης σε διάστημα 10 ημερών από την έναρξη της επιχείρησης.

Προς επίτευξη του πρωταρχικού στόχου της Ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας δημιουργήθηκαν κάποια μόνιμα πολιτικά και στρατιωτικά όργανα στο πλαίσιο του Συμβουλίου. Το πρώτο σε σειρά είναι η Επιτροπή Πολιτικής Ασφάλειας (ΕΠΑ) στις Βρυξέλλες, αποτελούμενη από ανώτατους εθνικούς αντιπροσώπους που ασχολούνται με όλα τα θέματα της ΚΕΠΠΑ και με αυτά της ασφάλειας και άμυνας. Σε περιπτώσεις κρίσεων η ΕΠΑ "έξουσιοδοτείται" από το Συμβούλιο να ασκεί τον πολιτικό έλεγχο και τη στρατηγική διεύθυνση της επιχείρησης^{xvii}. Η Στρατιωτική Επιτροπή είναι το επόμενο όργανο το οποίο ασκεί συμβουλευτικό ρόλο στην ΕΠΑ και απαρτίζεται από στρατιωτικούς αντιπροσώπους υπό τον πρόεδρο που διορίζει το Συμβούλιο μετά από πρόταση της Επιτροπής. Τέλος, το Στρατιωτικό Επιτελείο αποτελούμενο από αποσπασμένους στρατιωτικούς των κρατών μελών και υπό την γενική γραμματεία του Συμβουλίου συνδράμουν στην ΕΠΑΑ τόσο στον καθορισμό των καθηκόντων των αποστολών όσο και στη σύνταξη των απαραίτητων δυνάμεων. Σε συνεργασία τα τρία όργανα μεριμνούν για την όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερη δράση της Ένωσης, ώστε να επιτευχθεί ο πρωταρχικός στόχος άμεσης επέμβασης σε περιπτώσεις κρίσεων. (Από πρωγενέστερη μελέτη που διεξήγαγα (Ρέθυμνο 2011) αναφορικά με την

^{xvii} Απόφαση 2001/78.ΕΕ L 27,30.01.2001

Ευρωπαϊκή αποστολή τέτοιου τύπου στην πολύ πρόσφατη ανθρωπιστική κρίση της Λιβύης διαπιστώθηκαν οι δυνατότητες και οι αδυναμίες των ευρωπαϊκών οργάνων και αποστολών.)

Στο πλαίσιο δημοκρατικότητας που διέπει τους θεσμούς και τα όργανα της Ένωσης, ή τουλάχιστον επιδιώκεται να διέπει, δινόταν το δικαίωμα στα κράτη μέλη να συμμετέχουν στις διαβουλεύσεις για τις επιχειρήσεις αλλά η συνεισφορά των εθνικών τους μέσων εναπόκειτο στην κυρίαρχη απόφαση τους. Ακόμα, επιτρεπόταν στα κράτη μέλη να αναπτύξουν στενότερες συνεργασίες στα πλαίσια της ΔΕΕ ή της Ατλαντικής Συμμαχίας στο βαθμό που δεν παρεμποδίζει ή βλάπτει την πολυμερή συνεργασία στους κόλπους της Ένωσης. Υπο αυτές τις συνθήκες δημιουργήθηκε το **Eurocorps** (1993) με τη συνεργασία στρατευμάτων Γαλλίας, Γερμανίας και Βελγίου τα οποία μπορούσαν να τεθούν στη διάθεση της ΔΕΕ και του ΝΑΤΟ αλλά και να δράσουν αυτόνομα.

Η συνέχιση των μεταρρυθμίσεων στον τομέα της ΚΕΠΠΑ θα επιδιωχθεί και μέσω της επόμενης συνθήκης.

4.β. Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ

Παρότι αναμενόταν ότι θα προέβαινε σε μια ευρεία θεσμική μεταρρύθμιση για να καταστεί η ΚΕΠΠΑ πιο συνεκτική, στην ουσία δεν σημείωσε σημαντικές αλλαγές στην υφιστάμενη δομή και την διαδικασία λήψης αποφάσεων (ομόφωνα) πέραν του σταθμιστικού μέσου της εποικοδομητικής αποχής (ένα κράτος μπορεί να απουσιάζει από μία ψηφοφορία και να μην εφαρμόσει την απόφαση αλλά να δεχθεί ότι αυτή ισχύει στην Ένωση, άρθρο 23 παράγραφος 1), και της εφαρμογής της ειδικής πλειοψηφίας σε ζητήματα κοινών δράσεων και θέσεων όχι όμως αναφορικά με την άμυνα και τον στρατιωτικό τομέα. Θέσπισε όμως αρχές, γενικούς προσανατολισμούς και κοινές στρατηγικές και σε θέματα σχετικά με την άμυνα (άρθρο 13) που καθορίζονται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Επιπλέον οριζόταν τακτική συνεργασία των κρατών-μελών για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας που παρουσιάζουν γενικό ενδιαφέρον. Στο ίδιο πλαίσιο δημιουργήθηκε η μονάδα πολιτικού σχεδιασμού και έγκαιρης προειδοποίησης, βασικά καθήκοντα της οποίας ήταν: α) η παρακολούθηση και

ανάλυση των εξελίξεων, η άμεση αξιολόγηση και έγκαιρη προειδοποίηση, β) η αξιολόγηση των συμφερόντων της Ένωσης και επισήμανση τομέων στους οποίους θα μπορούσε να επικεντρωθεί η ΚΕΠΠΑ μελλοντικά, γ) η κατάρτιση τεκμηριωμένων εγγράφων για πολιτικά σχέδια, ως συμβολή στη διαμόρφωση πολιτικής του Συμβουλίου και τέλος άμεση πολιτική υποστήριξη προς τον ύπατο εκπρόσωπο^{xviii}. Κάνοντας λοιπόν μία σύντομη αποτίμηση της Συνθήκης θα λέγαμε ότι ενδυνάμωσε κατά κάποιο τρόπο την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας καθιστώντας το Συμβούλιο υπεύθυνο για τον ορισμό κοινών στρατηγικών για τα κράτη-μέλη, ορίζοντας ένα Ανώτατο αντιπρόσωπο της ΚΕΠΠΑ, τον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου και ιδρύοντας μια μονάδα πολιτικού προγραμματισμού και επείγουσας δράσης υπό την αρμοδιότητα του. Έχοντας η Ευρώπη στο πρόσφατο παρελθόν της, εμπειρίες όπως της Γιουγκοσλαβίας, την περίπτωση της οποίας θα αναλύσουμε στη συνέχεια, αντιλαμβανόμαστε μάλλον την χρησιμότητα και κρισιμότητα μιας τέτοιας μονάδας.

Επανεξετάζοντας το θεσμικό πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ λόγω των εξελίξεων και των προκλήσεων στον τομέα της ασφάλειας στο σύστημα των διεθνών σχέσεων, τα κράτη-μέλη κατέληξαν στην αναθεώρηση της Συνθήκης του Άμστερνταμ με την υπογραφή της **Συνθήκης της Νίκαιας (2003)**.

4.γ. Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ

Η Συνθήκη αυτή διαφοροποιεί τέσσερα κυρίως θεσμικά στοιχεία. Πρώτον, η διαδικασία λήψης αποφάσεων από το Συμβούλιο ακολουθεί την διαδικασία της ειδικής πλειοψηφίας κατά παρέκκλιση των διατάξεων του άρθρου 23 παράγραφος 1 όταν διορίζει ειδικό εντεταλμένο^{xix}. Με ειδική πλειοψηφία όμως αποφασίζει το Συμβούλιο κι όταν πρόκειται να θέσει σε εφαρμογή κοινή θέση ή δράση^{xx}. Τρίτον, η Επιτροπή η οποία συγκροτήθηκε με απόφαση του Συμβουλίου, ασκεί με ευθύνη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον πολιτικό έλεγχο και τη

^{xviii} Βλ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Εξωτερική πολιτική: Στόχοι, Μέσα και Επιτεύγματα,

http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/cfsp/article_7190_el.htm

^{xix} Σύμφωνα με: ΕΕ C 325, 24.12.2002, Consolidated version of the treaty establishing the European Community.

^{xx} Σύμφωνα με το άρθρο 24 της ΣΕΕ.

στρατηγική διεύθυνση των επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων (άρθρο 25). Τέλος, επεκτείνει την δυνατότητα ενισχυμένης συνεργασίας στην εκτέλεση μιας κοινής δράσης ή την υλοποίηση μιας κοινής θέσης επί ζητημάτων ΚΕΠΠΑ, σύμφωνα με το άρθρο 27 παράγραφος α έως ε. Δεν δίνεται η δυνατότητα να εφαρμοστεί σε θέματα που έχουν στρατιωτικές συνέπειες ή συνέπειες στον τομέα της άμυνας. Αυτές αποτελούν εν συντομία τις αλλαγές που επιφέρει η Συνθήκη της Νίκαιας και η οποία θα ισχύσει έως την επόμενη αναθεώρηση στη Λισσαβόνα.

Μέχρι τη Λισσαβόνα μεσολάβησε μία αποτυχημένη απόπειρα εδραίωσης ενός Ευρωπαϊκού Συντάγματος το 2005, οι βασικές θεσμικές διατάξεις του οποίου μεταφέρθηκαν στη μεταρρυθμιστική Συνθήκη που υπογράφηκε το 2007 στη Λισσαβόνα και ισχύει από το 2009. Στο πλαίσιο το οποίο αναλύουμε, η Συνταγματική Συνθήκη όριζε ότι η Ένωση θα είχε αρμοδιότητα στο πεδίο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Ασφάλειας και τα κράτη μέλη όφειλαν να τις παράσχουν ανεπιφύλακτα κι ενεργά τη συνδρομή τους (Αρ. Ι -16) στο πλαίσιο πάντα της διακυβερνητικής συνεργασίας.

4.8. ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ

Φτάνοντας στο 2009 και την ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβόνας προκύπτουν μεγάλης εμβέλειας αλλαγές στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής^{xxi}.

Πρωτίστως καταργήθηκε το σύστημα των πυλώνων (τον 2^ο αποτελούσε η ΚΕΠΠΑ) και μετονομάστηκε η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (**ΕΠΑΑ**) σε Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (**ΚΠΑΑ**). Μία από τις βασικές μεταρρυθμίσεις που προβλέπονταν από τη συνθήκη είναι η συγχώνευση της θέσης του Ύπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα

^{xxi}βλ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, *Εξωτερική πολιτική: Στόχοι, Μέσα και Επιτεύγματα*,

http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/cfsp/article_7190_el.htm

ΚΕΠΠΑ με τη θέση του **Επιτρόπου Εξωτερικών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας**, αναλαμβάνοντας επίσης και χρέη αντιπροέδρου της Επιτροπής με Διπλωματικές αρμοδιότητες που σε συνδυασμό με τη δημιουργία θέσης Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, θα ενίσχυε την συνοχή της εξωτερικής πολιτικής της Ένωσης και θα ισχυροποιούσε την ΕΕ σε διεθνές επίπεδο. Η Συνθήκη της Λισσαβόνας κάνει επίσης αναφορά στην κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας θεωρώντας την αναπόσπαστο τμήμα της ΚΕΠΠΑ. Η Συνθήκη περιλαμβάνει **ρήτρα αλληλεγγύης** σύμφωνα με την οποία τα κράτη μέλη της ένωσης οφείλουν να ενεργούν από κοινού όταν ένα κράτος μέλος γίνεται στόχος τρομοκρατικής επίθεσης. Ακόμα μία καινοτομία για το Ευρωπαϊκό οικοδόμημα η **Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ)**, η οποία αποτελεί τη νέα διπλωματική υπηρεσία της Ένωσης με στόχο την συνοχή των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ και την ενίσχυση του ρόλου της ως διεθνής δρών μέσω αντιπροσωπιών και εντεταλμένων σε διάφορες χώρες ανά τον κόσμο. Την δράση και τη σημασία της ΕΥΕΔ θα αναπτύξουμε αναλυτικότερα στη συνέχεια.

Αναλογιζόμενοι όλα τα παραπάνω τα οποία σκιαγραφούν την πολιτική στρατηγική που ακολουθούσαν για αρκετά χρόνια τα κράτη – μέλη της Ένωσης στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι προσπαθούσαν να διαφυλάξουν από εξωτερικούς παράγοντες τη σχέση τους με το ΝΑΤΟ και σε καμία περίπτωση να μην την διαταράξουν από οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα τους που θα έθιγε τα στρατηγικά συμφέροντα και τις επιδιώξεις του ΝΑΤΟ.

Ήδη από τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση καθίσταται ξεκάθαρη η ιδιαιτερότητα της κατάστασης και η έλλειψη αυστηρής και αποφασιστικής αυτόνομης πολιτικής στον ευαίσθητο τομέα της ασφάλειας. Συγκεκριμένα, αναφέρεται (άρθρο 17) ότι η πολιτική της Ένωσης δεν θίγει την ιδιαιτερότητα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας ορισμένων κρατών-μελών, σέβεται τις υποχρεώσεις που απορρέουν για ορισμένα κράτη-μέλη από το Σύμφωνο της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας (ΝΑΤΟ) και συμβιβάζεται με την κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας που διαμορφώνεται μέσα στο πλαίσιο αυτό. Για τα συμμετέχοντα και στους δύο οργανισμούς – όργανα (της ΕΕ και ΝΑΤΟ) αυτό σήμαινε ότι οι δράσεις που αναλάμβαναν και οι αποφάσεις που λάμβαναν αναφορικά με τη στρατιωτική διαχείριση κρίσεων της ΕΕ είναι πάντα

σύμφωνες με όλες τις υποχρεώσεις που υπέχουν ως σύμμαχοι του ΝΑΤΟ. Σε περίπτωση επιχείρησης υπό την ηγεσία της ΕΕ κατά την οποία χρησιμοποιούνται μέσα και δυναμικό του ΝΑΤΟ, οι Ευρωπαίοι σύμμαχοι που δεν είναι μέλη της ΕΕ θα συμμετέχουν στην επιχείρηση, εάν το επιθυμούν και θα συμμετέχουν στη σχεδίαση και την προετοιμασία της επιχείρησης σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ. Σε περίπτωση επιχείρησης υπό την ηγεσία της ΕΕ που δεν κάνει χρήση των μέσων και του δυναμικού του ΝΑΤΟ, οι Ευρωπαίοι σύμμαχοι που δεν είναι μέλη της ΕΕ καλούνται να συμμετάσχουν, βάση απόφασης του Συμβουλίου^{xxii}.

5. ΝΕΑ ΔΟΜΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΝΑΤΟ – ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΣΕ ΚΑΘΕ ΗΠΕΙΡΟ

Είχαν διαπιστωθεί κατά τη διάρκεια διαμόρφωσης της Ατλαντικής Συμμαχίας δυσκολίες στην οργάνωση και τον συντονισμό των δύο πλευρών του Ατλαντικού. Η ανάγκη λήψης μέτρων είχε καταστεί απαραίτητη μέχρι τη Σύνοδο Κορυφής της Μαδρίτης (1999) όπου αποφασίστηκε η Νέα Δομή Διοίκησης του ΝΑΤΟ. Σύμφωνα με την απόφαση, υπαγόρευε την δημιουργία δύο διαφορετικών μεγάλων διοικήσεων, την **SACEUR** για την Ευρώπη και την **SACLANT** για την απέναντι πλευρά του Ατλαντικού (ΗΠΑ), (Αρβανιτόπουλος Π. Κων/νος- Ήφαιστος Παναγιώτης, 2003).

Σε αυτό εστιάζουν οι υποστηρικτές της Αυτόνομης Ευρωπαϊκής Μονάδας Ασφάλειας, σε αντιδιαστολή των φόβων εκείνων των Ευρωπαίων που ανησυχούν για μια επανεθνικοποίηση των ζητημάτων άμυνας και ασφάλειας σε περίπτωση διάλυσης του ΝΑΤΟ ή αποχώρησης των ΗΠΑ από την Ευρώπη.

^{xxii} Βλ. Κοινή Δράση 2004/551/ΚΕΠΠΑ, EEL 245,17.07.2004 και απόφαση 2004/658/ΚΕΠΠΑ,EE L 300, 25.09.2004

6. ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

6.α. ΔΥΟ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ :

Mackinder: «Όποιος ελέγχει την Ανατολική Ευρώπη ελέγχει την καρδιά της γης. Όποιος ελέγχει την καρδιά της Γης, ελέγχει το πλανητικό νησί. Όποιος ελέγχει το πλανητικό νησί ελέγχει τον κόσμο.»

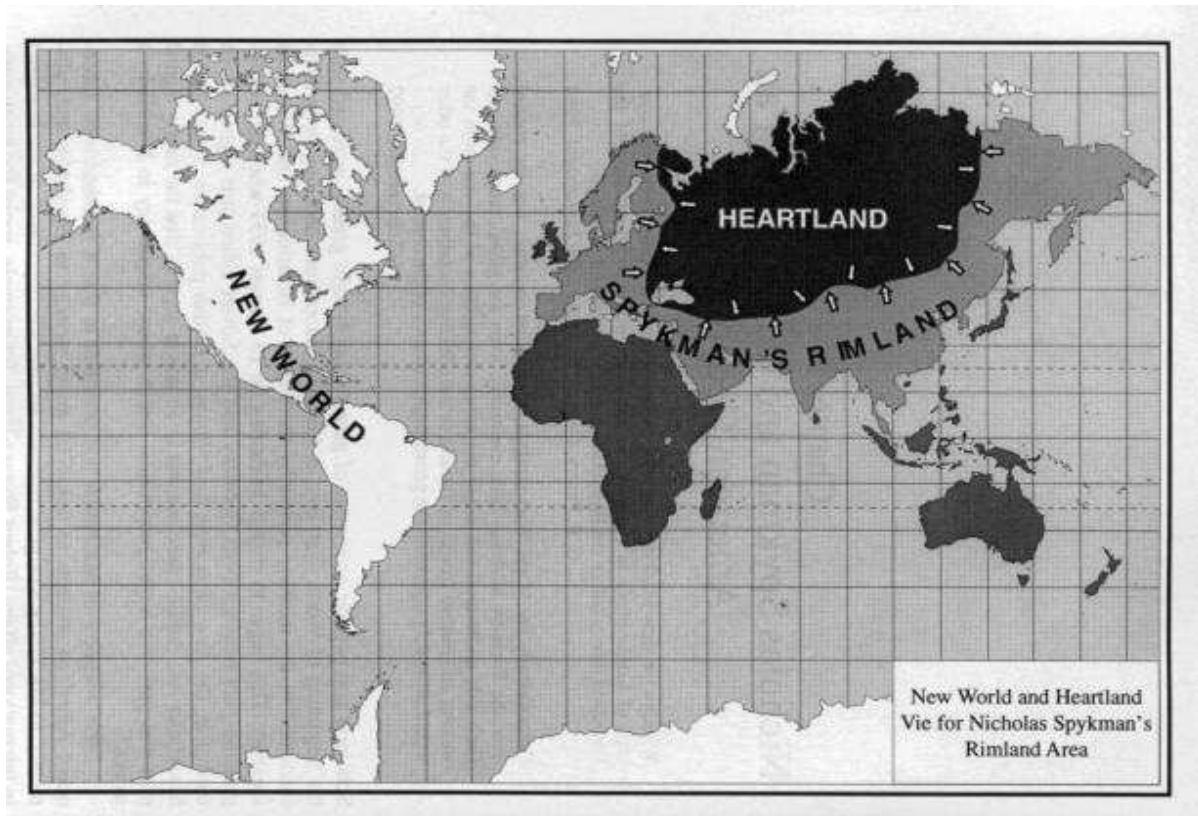
Spykman: «Όποιος ελέγχει την **περίμετρο**, ελέγχει την Ευρασία. Όποιος ελέγχει την Ευρασία ελέγχει τον κόσμο»^{xxiii}.

Η περίμετρος - Rimland αποτελεί κατά τον Spykman το κλειδί της παγκόσμιας ισορροπίας επομένως και τον μήλο της έριδος για όσους επιδιώκουν να είναι ρυθμιστές σε αυτό το διεθνές παιχνίδι. Η περίμετρος περιλαμβάνει την Μεσόγειο, τα Βαλκάνια, την Βόρειο Αφρική, την Μέση Ανατολή, την Κεντρική Ασία και τη Νότια Ρωσία.

Μετά το 1947 η στρατηγική των ΗΠΑ είναι η στρατηγική της περιμέτρου, κι έτσι ερμηνεύεται η δράση της σε Ελλάδα, Μ.Ανατολή, Κορέα, Βιετνάμ, Ιράκ, Γιουγκοσλαβία κλπ.

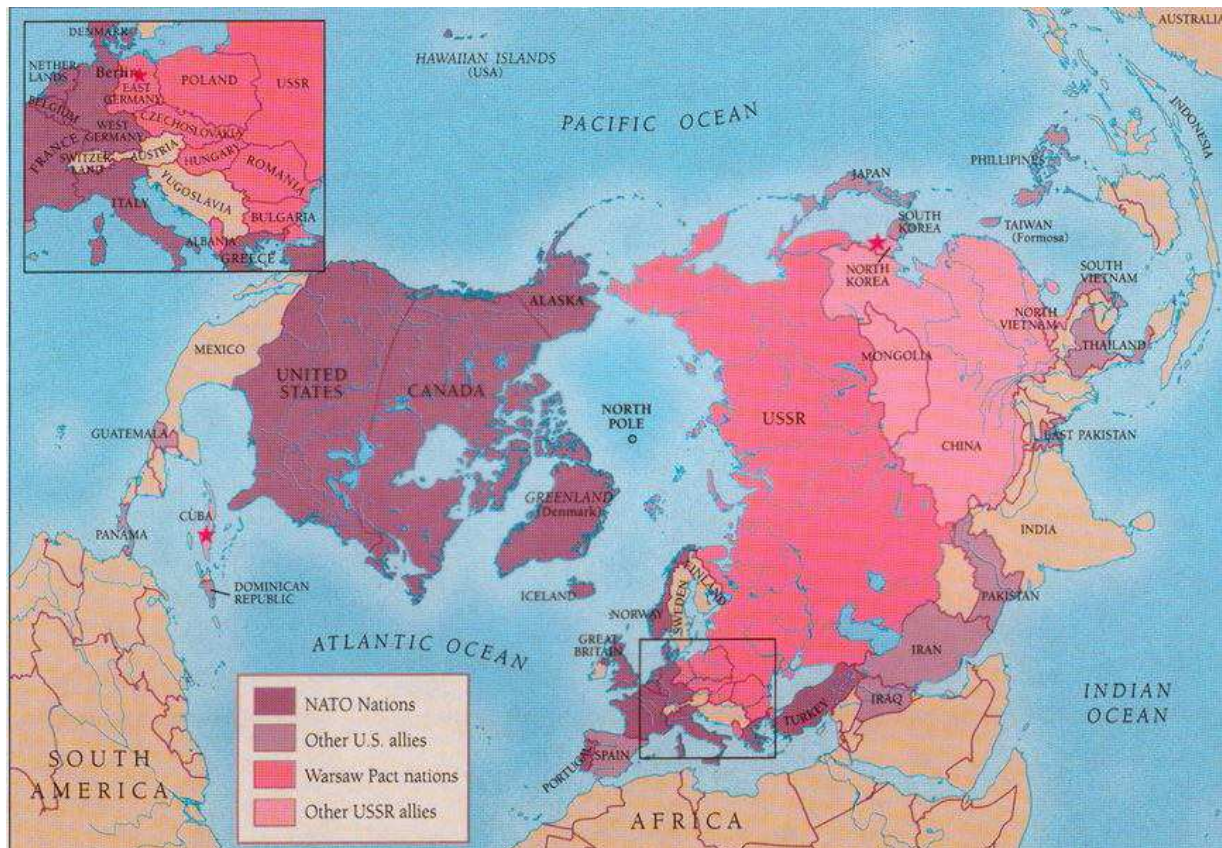
Παρατηρώντας τους δύο παρακάτω χάρτες διακρίνουμε μία συνάφεια στη Rimland του Spykman με την περιμετρική πίεση και τη δημιουργία συμμαχιών για την ανάσχεση της ΕΣΣΔ.

^{xxiii} Nicholas John Spykman, *The Geography of Peace*, Yale University, Institute of International Studies.

Πηγή:Θεωδορόπουλος Π. 2008

Το Υπόμνημα Εθνικής Ασφάλειας (NSC-68-) τασσόταν υπέρ της ανάπτυξης αμυντικής περιμέτρου γύρω από την ΕΣΣΔ.

ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΝΑΤΟ: Όσον αφορά το τελευταίο σκέλος που μας αφορά άμεσα, και σε συνδυασμό με το Δόγμα Τρούμαν που εξαγγέλθηκε το 1947, τα λόγια του Ουόλτερ Λίπμαν, που διατυπώθηκαν στη New Herald Tribune της 01-4-1947, συνηγορούν με την ανωτέρω γεωπολιτική θεώρηση: « Διαλέξαμε την Ελλάδα και την Τουρκία, όχι από ενδιαφέρον για την ανάγκη βοήθειας που έχουν, ούτε επειδή είναι λαμπρά δείγματα δημοκρατίας και εφαρμογής των βασικών ελευθεριών, αλλά επειδή αποτελούν τη στρατηγική πύλη για τη Μαύρη Θάλασσα και την καρδιά της ΕΣΣΔ». (Theodoropoulos).

6.β. ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΗΠΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΜΕΤΡΟ

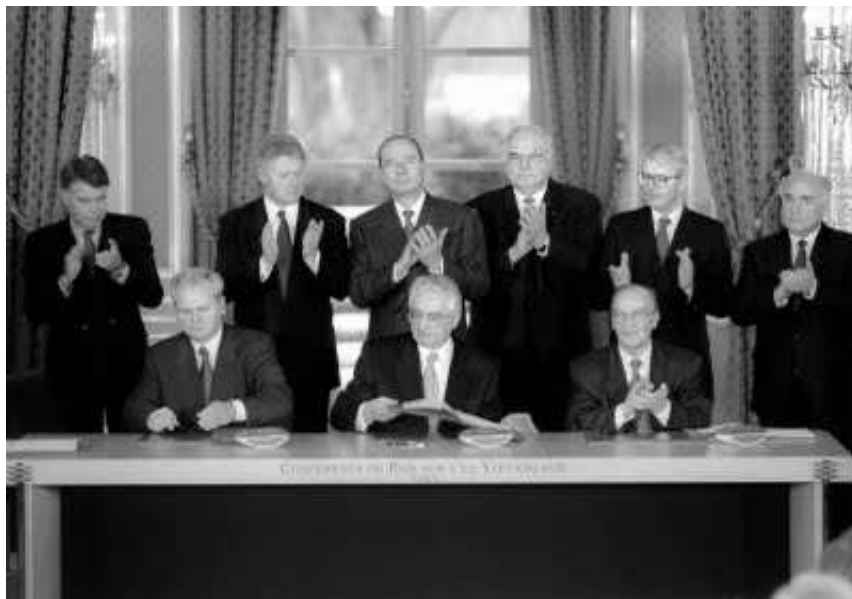
Επιδίωξη και στόχο της Αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής αποτέλεσε η κυριαρχία στην ευρύτερη περιοχή που ο *Spykman* χαρακτήρισε *Rimland*^{xxiv}. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα στη Μεσόγειο, στη Μέση Ανατολή αλλά και την Ανατολική Ασία:

- Η αποστολή πολεμικών σκαφών στη Μεσόγειο.
- Η επιβολή καθεστωτικής μεταρρύθμισης στην Ιαπωνία και οικονομικού συστήματος ελεύθερης αγοράς,(Δυτικοποιώντας την), εγκαθιστώντας και Αμερικανικά στρατεύματα.
- Επεμβάσεις σε Κορέα και Βιετνάμ.
- Επεμβάσεις στο Ιράκ.

Το στρατηγικό σταυροδρόμι της Ευρώπης με τη Μέση Ανατολή (τα Βαλκάνια), ταλανίστηκε πολλές φορές από συγκρούσεις και εμφύλιους. Η γεωπολιτική σημασία του χώρου αυτού και η κυριαρχία επί αυτού αποτέλεσε προτεραιότητα και στρατηγικό στόχο κάθε μεγάλης δύναμης η οποία διαμόρφωνε μακροπρόθεσμα σχέδια ισχυροποίησης και εδραίωσης της στο χώρο αυτό και φυσικά στο διεθνές ταμπλό. Η περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας θα αποτελέσει το σημείο αναφοράς μας ώστε να διερευνήσουμε τη στάση τόσο της Ευρωπαϊκής όσο και της Διεθνούς Κοινότητας σε περιπτώσεις κρίσης όπως αυτήν του Γιουγκοσλαβικού πολέμου, που δυστυχώς δεν αποτέλεσε ένα μεμονωμένο περιστατικό εθνικού μίσους αλλά την απαρχή μιας σειράς συγκρούσεων που διαδραματίζονται ακόμα και σήμερα με διαφορετικές αιτιολογήσεις σε περιοχές όπως η Λιβύη και η Συρία.

^{xxiv} Ηφαιστος Π.- Αρβανιτόπουλος Κ., 2003, Ευρωατλαντικές σχέσεις, Εκδ.Ποιότητα.

7. ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΣΤΗ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ

7. ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ

*Αυτός ο πόλεμος τον οποίο σχεδιάζετε σήμερα,
μπορεί να μην είναι μια απλή υπόθεση,
Όπως θα μπορούσατε να αντιληφθείτε
Εάν σκεφτόσαστε χωρίς πάθος.
Θουκυδίδης*

*Καλύτερα ένα άθλιο τέλος,
Παρά μια αθλιότητα χωρίς τέλος
Κάρλ Μαρξ*

Θα προβούμε μόνο σε μία αδρομερή αναφορά της εξέλιξης των γεγονότων μέχρι τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, ενώ θα σταθούμε στα συμπεράσματα που διεξάγονται από την εμπλοκή των διεθνών δρώντων προσδίδοντας στον πόλεμο χαρακτηριστικά μιας πολύπλοκης διεθνούς σύγκρουσης, και κυρίως στις θέσεις των Ευρωπαίων, των Αμερικανών και τα συμπεράσματα που αποκομίζουμε για τη διαμόρφωση της σχέσης-συνεργασίας τους στο NATO αλλά και τις δυνατότητες διαμόρφωσης ανεξάρτητης ενιαίας ευρωπαϊκής πολιτικής σε θέματα εξωτερικών υποθέσεων.

Θα ξεκινήσουμε από μία αναφορά της κατάστασης όπως αυτή διαμορφώθηκε σταδιακά από τον σχηματισμό της. Η Γιουγκοσλαβία αποτέλεσε ένα συνονθύλευμα εθνοτήτων και πολιτισμών που έπειτα από μία πολύχρονη συνύπαρξη (1918 ως Βασίλειο των Σέρβων, με Σλοβένους, Κροάτες και Βόσνιους, που ονομάστηκε επίσημα το 1929 Γιουγκοσλαβία έως το 1980 περίπου-ξεκίνησαν οι πρώτες διαμαρτυρίες), και κατόπιν πολλών διεργασιών και δυσάρεστων καταπιεστικών γεγονότων μεταξύ των εθνοτήτων, εκδηλώθηκαν με τον χειρότερο δυνατό τρόπο οι διαμαρτυρίες των μειονοτήτων, σε έναν αιματηρό εμφύλιο, αποτελούμενο από επιμέρους πολέμους μεταξύ Σέρβων και Κροατών(1991-1995), Σερβοβόσνιων και κυβερνητικών της Βοσνίας με Κροάτες(1992) και τον Κροατομουσουλμανικό (1993) μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Δεν στάθηκαν όμως εκεί οι βιαιότητες καθώς διαμάχες

διεξάγονταν στο Κοσσυφοπέδιο και το 1998-1999 μεταξύ των δυνάμεων ασφαλείας του Βελιγραδίου και των αλβανόφωνων ανταρτών. Το σκηνικό ολοκληρώθηκε με την επέμβαση του ΝΑΤΟ (1999) του οποίου διακηρυγμένος στόχος ήταν ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου από το Βελιγράδι. Αποτέλεσε ηθική αναγκαιότητα κατά τον Κλίντον (Δόγμα Κλίντον) και καθιερώθηκε ως «ανθρωπιστικός πόλεμος».

Τα γεγονότα που διημέφθησαν κινούνται στο φάσμα του υποκριτικού, αναποφάσιστου και τραγικού για τους λαούς, πολιτικού γίνεσθαι της Γιουγκοσλαβίας και ατυχώς και της διεθνούς κοινότητας. Την αδυναμία των άμεσα εμπλεκόμενων να διευθετήσουν και να διαχειριστούν την κρίση, «εκμεταλλεύτηκαν» οι εξωτερικοί δρώντες, που τελικά εξελίχθηκαν σε άμεσα ενδιαφερόμενους.

Το 1991 οπότε και εκδηλώθηκε ο Σερβοκροατικός πόλεμος, η στάση των εξωτερικών και διεθνών δυνάμεων ποίκιλε. Το ΝΑΤΟ αρκέστηκε να παραμείνει θεατής των βάνουσων συγκρούσεων στο Βούκοβαρ και το Ντουμπρόβνικ και να μην επέμβει στρατιωτικά αφήνοντας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η οποία διατεινόταν ότι ήταν «η ώρα της Ευρώπης», το δύσκολο έργο της επέμβασης και διακοπής των εχθροπραξιών. Στη συνέχεια θα εξεταστεί αν και σε τι βαθμό η αισιοδοξία αυτή θα επαληθευτεί. Το Συμβούλιο Ασφαλείας θεωρώντας ότι βρίσκεται μπροστά σε ένα αποσχιστικό εμφύλιο πόλεμο, συμεριζόμενο την Ευρωπαϊκή προσδοκία την άφησε να δράσει.

Το 1992 στο Βοσνιακό πόλεμο ενεπλάκη για πρώτη φορά το ΝΑΤΟ, με την επιχείρηση “Deny Flight”, επιβάλλοντας απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ κι ορίζοντας τον εναέριο χώρο της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης ως “No Flight Zone”. Παρά τους αρχικούς ενδοιασμούς των κυβερνήσεων του ΝΑΤΟ να επιβληθεί η απαγόρευση πτήσεων μέσω κανονικών περιπολιών αυτό εφαρμόστηκε το 1993. Η επέμβαση όμως σε μία τέτοια περιοχή με τόσες διαφορετικές εθνότητες οφείλει να γίνεται με ιδιαίτερα λεπτούς χειρισμούς καθώς οι εμπλεκόμενοι είναι πολλοί και οι αλληλεπιδράσεις αναπόφευκτες, ενδοσυνοριακά αλλά και με γείτονες χώρες .

Αν η επέμβαση αυτή είχε πραγματοποιηθεί από το 1991 θα είχαν αποφευχθεί οι ακρότητες του πολέμου όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ντ. Όουεν, άμεσα εμπλεκόμενος στις

διαπραγματεύσεις και με εμπειρία σε τέτοιου είδους θέματα. Αν όμως επιχειρούσαν χερσαίες επιχειρήσεις οι απώλειες θα ήταν δραματικές, κι από τη μία οι εμπειρίες του Αμερικανικού λαού (πχ. Στο Κουβέιτ) δεν άφηναν περιθώρια στον G. Bush, ενώ από την άλλη η Ευρωπαϊκή πλευρά αδυνατούσε να δράσει σε αυτό το επίπεδο ελλείψει δυνατοτήτων και βούλησης. Συγκεκριμένα, η Γερμανία και η Ιταλία λόγω συνταγματικών υποταγών μετά τον Β΄ Παγκόσμιο δεν είχαν τη δυνατότητα να αντιδράσουν με στρατιωτικά μέσα. Η Γαλλία και η Μ.Βρετανία παρουσιάζονταν απρόθυμες να δηλώσουν μεγάλη στρατιωτική παρουσία, καθώς κατά τον Μιτερράν η χώρα του συνέβαλε περισσότερο από τις υπόλοιπες παρουσιάζοντας τις περισσότερες πρωτοβουλίες και προτάσεις, ενώ η Αγγλική κυβέρνηση αρκείτο στη στήριξη της ανθρωπιστικής επέμβασης του ΟΗΕ. Καθίσταται σαφής η αγωνία από Ευρωπαϊκής πλευράς για την εμπλοκή των ΗΠΑ. Άλλωστε η αδυναμία της ΕΚ/ΕΕ να διατηρήσει τη θέση της στο νέο σύστημα ως μεγάλη δύναμη είναι σαφής, δεδομένης της σταθερής εξάρτησης της στον τομέα της ασφάλειας από τις ΗΠΑ (Ξανάκης Κ. Δημ., Υφαντής Κ. 2009). Στην προσπάθεια της Ευρωπαϊκής πλευράς να διατηρήσει ή και να ενισχύσει κατά το δυνατόν την κυριαρχική της θέση προέβει σε μία σειρά από διαπραγματεύσεις, πρωτοστατώντας ως διαμεσολαβητής, σε μία σειρά από προτάσεις-σχέδια.

Οι τέσσερις Ειρηνευτικές προτάσεις που διατυπώθηκαν είναι οι εξής:

- *Το Σχέδιο Κάριγκτον – Κουτιλέιρο (Μάρτιος 1992),*
- *Το Ειρηνευτικό Σχέδιο Βανς – Όουεν (Μάιος 1993),*
- *Σχέδιο Δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Δεκέμβριος 1993),*
- *Σχέδιο της Ομάδας Επαφής (Ιούλιος 1994).*

Όλες οι παραπάνω διαμορφώθηκαν στην προσπάθεια εξεύρεσης της δικαιότερης για όλους λύσης ώστε να γίνει αποδεκτή και να διακοπούν οι εχθροπραξίες. Το καθένα από αυτά είχε σφοδρούς υποστηρικτές και σφοδρούς πολέμιους. Εξίσου σφοδρές ήταν και οι διαφωνίες και διαπραγματεύσεις για την εφαρμογή του καταλληλότερου από αυτά.

Αξιοσημείωτες ήταν οι πέντε προοπτικές που προσφέρονταν από το πολυσυζητημένο Σχέδιο Βάνς – Όουεν εκ των οποίων ως ιδανική παρουσιάστηκε η προοπτική της δημιουργίας ενός

ομοσπονδιακού κράτους με κεντρική διοίκηση που βαπτίστηκε αποκεντρωμένο κράτος για να αποφευχθούν οι εντάσεις, με εκλεγμένη εθνική και τοπική κυβέρνηση με τις σημαντικές λειτουργίες του να διεξάγονται μεταξύ τεσσάρων και δέκα περιοχών. Θεωρήθηκε ότι ήταν η καλύτερη λύση καθώς οι διαφωνίες και αντιδράσεις μεταξύ των τριών κοινοτήτων θα κατευνάζονταν από την κεντρική διοίκηση.

Η αντιμετώπιση του σχεδίου από τις ΗΠΑ δεν ήταν καθόλου θερμή, για την ακρίβεια παρερμηνεύθηκε από την αμερικανική αντιπροσωπία στον ΟΗΕ δημιουργώντας εντάσεις στους αμερικανικούς κόλπους αφού σε γενικές γραμμές η κυβέρνηση Μπους το υπεστήριξε. Η διχογνωμία των ΗΠΑ δημιούργησε μία καθυστέρηση καταστρεπτική για την εφαρμογή του σχεδίου και φυσικά για τη διακοπή των εχθροπραξιών. Κι ενώ διεξάγονταν οι διαπραγματεύσεις ώστε να επέλθει η άρση των αντιρρήσεων των εμπλεκόμενων μερών υπήρχαν κάποιοι στο Στέιτ Ντιπάρτμεντ που ενθάρρυναν τον Ιζεμπέκοβιτς να ζητήσει αλλαγές στο χάρτη, τακτική που επαναλήφθηκε στη συνέχεια κατά την αντίστροφη διαδικασία επιδιώκοντας εδαφικά οφέλη για τους Σέρβους αυτή την φορά. Αξίζει να αναφέρουμε ότι το Ειρηνευτικό σχέδιο Βανς - Όουεν που δεν έλαβε της στήριξης της αμερικανικής πλευράς, παραχωρούσε στους Σέρβους το 43% του εδάφους και υπεστήριξαν ότι ήταν γεναιόδωρο γι' αυτούς, ενώ το Σχέδιο της Ομάδας Επαφής στην οποία συμμετείχε και η κυβέρνηση Κλίντον προσέφερε στους Σέρβους το 49%. Η αγωνιώδης και αμφιλεγόμενη αυτή στρατηγική των ΗΠΑ θέτει πολλούς κριτικά απέναντι στις ΗΠΑ θεωρώντας την στάση τους ως προσπάθεια να διαιωνίσουν την κατάσταση, καθώς δεν επιλύονταν οι διαφορές, και να επιρριφθούν ευθύνες στους Ευρωπαίους, από την κυβέρνηση Κλίντον που είχε αναλάβει πια όταν πραγματοποιείται αυτή η μεταστροφή. Οι Ευρωπαίοι από μέρους τους ενώ ήταν ενήμεροι και σύμφωνοι όπως και τα Ηνωμένα Έθνη, δεν είχαν τα κατάλληλα αντανακλαστικά. Ήταν ανέτοιμοι και σαστισμένοι. Χωρίς να έχουν τις δυνατότητες να δράσουν αποτελεσματικά, εξαντλούσαν κάθε περιθώριο διαπραγμάτευσης. Δεν ήθελα να δημιουργήσουν αρνητική στάση απέναντι στη νέα αμερικανική κυβέρνηση αλλά παρ' όλα αυτά στάθηκαν ενωμένοι υπέρ του σχεδίου επιδιώκοντας τη στήριξη της Αμερικής για την συνδρομή της στην επιβολή του Σχεδίου. Η αχρήστευση του ειρηνευτικού σχεδίου σήμαινε την ακύρωση των δηλώσεων των ευρωπαϊκών χωρών για αντιστροφή του εθνικού ξεκαθαρίσματος και ασυνέπεια από μέρους της

Ευρωπαϊκής πλευράς. Για τη διασφάλιση όμως της αξιοπιστίας της Ευρώπης απαραίτητη προϋπόθεση ήταν να έχει τη δυνατότητα να ενεργοποιήσει ευρωπαϊκές στρατιωτικές δυνάμεις εφαρμογής του Σχεδίου χωρίς τη συμμετοχή των ΗΠΑ, πράγμα πρακτικά αδύνατο. Η μόνη ελπίδα εφαρμογής του Σχεδίου κατά τον λόρδο Όουεν ήταν μέσω της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης. Να δήλωναν δηλαδή οι Ευρωπαίοι ότι θα το προωθήσουν μέσω της ΔΕΕ και να ζητούσαν συνδρομή του ΝΑΤΟ, συστήνοντας ταυτόχρονα στρατιωτικές δυνάμεις από χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ρωσία, Σλοβακία κλπ.) αλλά οπωσδήποτε και με τις μεγάλες δυνάμεις της Ένωσης (Γαλλία, Μ.Βρετανία). Διαφαίνεται λοιπόν για ακόμα μία φορά η αδυναμία δράσης και η έλλειψη δομών και μέσων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ώστε να μπορεί να διαμορφώσει τις πολιτικές που πρεσβεύει. Αναπόφευκτα λοιπόν καθορίζονται οι πολιτικές της βάση μιας μετριοπαθούς κατάστασης που διαμορφώνεται μέσω της εξάρτησης τους αυτής. Σε αυτό το πλαίσιο όφειλε να εστιάσει η ΕΕ.

Πλήγμα όμως αποτέλεσε και η διατύπωση του Κοινού προγράμματος Δράσης από την Ουάσιγκτον, υποβαθμίζοντας τη διπλωματική προσπάθεια και την Ευρωπαϊκή πολιτική Συνεργασίας σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, φέρνοντας τους Ευρωπαίους στο σημείο να μετανιώνουν για τις υποχωρήσεις τους (για το Κοινό Πρόγραμμα δράσης) θυμίζοντας τη στάση των Αμερικανών έναντι του Σχεδίου Βανς – Όουεν που μετάνιωσαν για τις δεσμεύσεις περί εφαρμογής, του Κρίστοφερ Ουόρεν^{xxv}.

Παρατηρείται μία συνεχής εναλλαγή των θέσεων και στρατηγικών και των δύο πλευρών που αναπόφευκτα δημιουργεί εντάσεις και καχυποψία. Οι εντάσεις και διαφορές αυτές δημιούργησαν τις εύλογες ανησυχίες των δύο πλευρών με χαρακτηριστική τη δήλωση του Ντάλας Χέρντ^{xxvi} που ανέφερε ότι « Δεν πρέπει να αφήσουμε την Ατλαντική Συμμαχία να διαλυθεί εξαιτίας της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης»^{xxvii}.

^{xxv} Υπουργός εξωτερικών ΗΠΑ.

^{xxvi} Υπουργός Εξωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου

^{xxvii} Βλ. Lord David Owen, *Balkan odyssey* 1995.

Αντίστοιχα συμπεράσματα αποκομίζουμε και από το παρασκήνιο του Σχεδίου Δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με Γαλλογερμανική πρωτοβουλία, που πρότεινε μια Ένωση Τριών Δημοκρατιών (δηλαδή μία επιπλέον επαρχία ποσοστού 3% για τη δημιουργία μιας δημοκρατίας μουσουλμανικής πλειοψηφίας) με αντάλλαγμα τη χαλάρωση των κυρώσεων ,σημειωτέον ότι το Σχέδιο δεν εναρμονιζόταν με τις αρχές της Διάσκεψης του Λονδίνου. Στην εν λόγω πρωτοβουλία οι ΗΠΑ, για πολύ διαφορετικούς λόγους, κράτησαν αρνητική στάση και εναντιώθηκαν, ανησυχώντας ακόμα και για το πλήθος των λεπτομερειών που περιλαμβάνονταν στο Σχέδιο. Το παράδοξο όμως δεν ήταν η στάση των ΗΠΑ, αλλά το έλλειμμα αλληλεγγύης από Γερμανικής πλευράς, όπου απομακρύνθηκαν από το σχέδιο, που και οι ίδιοι είχαν παρουσιάσει, προσπαθώντας να αποκομίσουν οφέλη σε σχέση με την Κροατία μέσω του Βοσνιακού. Ανάλογη τύχη είχε και το Σχέδιο της Ομάδας Επαφής.

Κι άλλο λάδι στη φωτιά έπεσε όμως και από την επανειλημμένη αδιαφορία των ΗΠΑ έναντι των απόψεων των χωρών που συνέβαλαν με στρατιωτικές δυνάμεις στην Ειρηνευτική αποστολή, ακόμα κι αν δεν ανταποκρίνονταν πάντα στις σημαντικές οικονομικές τους δεσμεύσεις σχετικά με την ανθρωπιστική βοήθεια.

Παρ' όλες τις παραφωνίες όμως, τέτοιου είδους πρωτοβουλίες ήταν ενθαρρυντικές για την εξέλιξη μιας ενιαίας Ευρωπαϊκής Εξωτερικής πολιτικής βασισμένης στη συνεργατική διάθεση των ισχυρών της Ευρώπης.

Το δυσάρεστο όμως είναι ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν λάμβανε την πολιτική πρωτοβουλία να αντιμετωπίσει το βασικό πρόβλημα των εμπλεκόμενων μερών, το θέμα των μεταξύ τους συνόρων, παρα μόνο αφού είχε χαθεί ήδη πολύτιμος χρόνος και είχε αντιμετωπίσει ήδη τις θλιβερές συνέπειες αυτού του σφάλματος. (Αλλά και πάλι αυτό αποτέλεσε μέχρι τελευταίας στιγμής το καθοριστικό και πιο αμφιλεγόμενο σημείο.) Αν λειτουργούσε από κοινού με το ΝΑΤΟ αποδεχόμενη την συμφωνημένη χάραξη των συνόρων των νέων «κρατών», θα είχαν διακοπεί οι εχθροπραξίες. Ενώ αν αποφάσιζε το ΝΑΤΟ κατόπιν αποφάσεως του Συμβουλίου Ασφαλείας, να διαθέσει επαρκή αριθμό δυνάμεων για την αποκατάσταση της ειρήνης, θα είχε αποφευχθεί η συνέχιση του πολέμου. Όμως τόσο η Ευρώπη όσο και το ΝΑΤΟ και οι ΗΠΑ ανάλωσαν πολύτιμο χρόνο στην προσπάθεια διαπραγματεύσεων οι οποίες

πραγματοποιούνταν υπό πίεση και για τους «εμπλεκόμενους» και για τους διαπραγματευτές (πχ. εσωτερικές διαφωνίες στις ΗΠΑ). Έτσι κατέστησαν δύσκολη τη λήψη απόφασης δυσχεραίνοντας την εξεύρεση δίκαιης και κοινά αποδεκτής λύσης. Η απόφαση αναγνώρισης της Κροατίας από την ΕΟΚ αλλά και από τις ΗΠΑ είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Στην περίπτωση αυτή η Γερμανία ήταν αντίθετη ενώ η Γαλλία και η Βρετανία απέσυραν την αρχική τους αντίρρηση χάριν μιας άνευ όρων ομοφωνίας, δημιουργώντας βέβαια κακό προηγούμενο για την επιδίωξη αναγνώρισης των Βόσνιων και σαφώς των μέσων που επεδίωξαν να το καταφέρουν, εξοντώνοντας τους λαούς τους με τους μακροχρόνιους πολέμους. Γίνεται σαφές από αυτήν την περίπτωση ότι ο τρόπος λήψης αποφάσεων στην διαμόρφωση Κοινής Εξωτερικής και Αμυντικής Ευρωπαϊκής πολιτικής παίζει σημαντικό ρόλο ώστε να λαμβάνονται με σωστά κριτήρια για το κοινό συμφέρον κι όχι για την αυτοσκοπούμενη πλειοψηφία. Γιατί όταν ένα θέμα είναι ζωτικής εθνικής σημασίας για ένα κράτος και «υποχρεώνεται» να λάβει συγκεκριμένη απόφαση, αυτό λειτουργεί ως αντικίνητρο για όλα τα κράτη και διασπαστικά για την Ένωση στο σύνολο της. (Πολλά κράτη βέβαια λειτουργούν με οδηγό τη Συμφωνία του Λουξεμβούργου θέλοντας να υπερασπιστούν έστω και ως μειοψηφία τα εθνικά τους συμφέροντα, κυρίως στα κρίσιμα ζητήματα των εξωτερικών σχέσεων και της αμυντικής πολιτικής, και πολλές φορές κάνοντας κατάχρηση του όρου εθνικό συμφέρον.) Υπ' αυτό το πρίσμα διαμορφώθηκαν και οι επιταγές της Συνθήκης του Μάαστριχτ, σύμφωνα με τις οποίες σε θέματα Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Άμυνας προβαίνουν σε ψηφοφορία μόνο κατόπιν ομοφωνίας για συνολική αντιμετώπιση ενός θέματος και δεύτερη ομοφωνία για τις αποφάσεις που θα πρέπει να ληφθούν. Για να επιτευχθεί η ενότητα στον τομέα της ΚΕΠΠΑ οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται με διακυβερνητικά κριτήρια. Πλέον δίνεται η δυνατότητα στα κράτη μέλη μέσω της εποικοδομητικής αποχής να μη συμμετέχουν σε κοινή δράση, διευκολύνοντας την υιοθέτηση πρωτοβουλιών που υποστηρίζονται από τα περισσότερα κράτη. Στις αποφάσεις της ΚΕΠΠΑ αφού αυτές λαμβάνονται με ομοφωνία, μπορεί ένα κράτος να απέχει από τη διαδικασία για να επιτραπεί η λήψη απόφασης. Σε τέτοια περίπτωση δεν υποχρεούται να εφαρμόσει την απόφαση όμως αποδέχεται ότι αυτή δεσμεύει την Ένωση και απέχει από οποιαδήποτε δράση, η οποία ενδέχεται να αντιτίθεται ή να εμποδίζει τη δράση της Ένωσης (europedia.moussis.eu/books).

Δυσκολίες όμως ανέκυπταν και στη διαπραγμάτευση καθώς ο βασικός μοχλός που μπορούσε να κινήσει τους Σερβοβόσνιους στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων ήταν ο Μιλόσεβιτς και μέρος των Αμερικάνων θεωρώντας τον πηγή μεγάλων δεινών δεν ήθελαν κανενός είδους διαπραγμάτευση μαζί του. Ενώ την ίδια στιγμή άλλα μέλη της αμερικανικής κυβέρνησης αλλά και ευρωπαίοι τον θεωρούσαν στρατιωτική μεγαλοφυΐα. Οι διχογνωμίες όμως αυτές είχαν ως αποτέλεσμα να μην εξελίσσονται οι διαπραγματεύσεις επιδεινώνοντας την κατάσταση και προκαλώντας τη συνέχιση των πολέμων και το χαμό αμάχων. Ο διχασμός και η ολιγωρία χαρακτήριζαν τη διεθνή κοινότητα που παρακολουθούσε, ανήμπορη να παρέμβει ή να οργανώσει τις κινήσεις και δυνάμεις της για να επέμβει.

Ακόμα ένα πρόβλημα το οποίο ενίσχυε τη συνέχιση των μαχών και για το οποίο θα μπορούσαν να έχουν ληφθεί μέτρα αφορούσε στο εμπάργκο των όπλων. Το 1992 το Συμβούλιο Ασφαλείας διέθετε την καλύτερη δυνατή ενημέρωση για τον έλεγχο των συνόρων της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης αλλά δεν διέθετε τις απαιτούμενες δυνάμεις για να ενεργήσει τέτοιου μεγέθους επιχείρηση. Η απροθυμία των εμπλεκόμενων μερών σε αυτό το μέτρο, σε συνδυασμό με τους ενδοιασμούς των δυτικών δημοκρατιών να εφαρμόσουν τον αποκλεισμό στα σύνορα Κροατίας και Βοσνίας λόγω του προϋπάρχοντος εμπάργκο όπλων που παραβιαζόταν από τους Σέρβους και τους Μαυροβούνιους, αλλά και λόγω της πρόσβασης που δινόταν στις ανθρωπιστικές αποστολές μ'αυτόν τρόπο, επέτρεψε να διαιωνίζεται μία κατάσταση που πυροδοτούσε τις μάχες, παρέχοντας πόρους εκατέρωθεν να συνεχίσουν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αναποτελεσματικότητας και έλλειψης πολιτικής βούλησης αποτελεί η διενέργεια ναυτικών επιχειρήσεων στα διεθνή ύδατα της Αδριατικής για τον έλεγχο της εφαρμογής του εμπάργκο όπλων. Αυτός ο έλεγχος διενεργήθηκε χωρίς τις αναγκαίες δυνάμεις και ανεπαρκώς, αφού καταγγέλλονταν αντί να ελέγχονται κανονικά. Αυτό έδωσε την εντύπωση στους Κροάτες ότι το NATO δεν επρόκειτο να παρέμβει αποφασιστικά στην περίπτωση παραβίασης του εμπάργκο (όπλων και πετρελαίου), καθώς και ότι δεν επρόκειτο να εμποδίσει το εθνικό ξεκαθάρισμα.

Ένα ακόμα ζήτημα προς ανάλυση είναι η δράση του ΟΗΕ. Αρχικά η Ειρηνευτική δύναμη εξουσιοδοτείται να εγκατασταθεί για ανθρωπιστικούς λόγους, κι αυτό αφού εξασφαλίστηκε το αεροδρόμιο του Σεράγεβο για την πιθανότητα αναγκαίας απομάκρυνσης της δύναμης, ωστόσο αυτό άλλαζε κατά περιόδους. Η ανάγκη επίδειξης ουδέτερης στάσης από πλευράς ΟΗΕ ήταν σημαντική χωρίς η ουδετερότητα να εννοείται ως απραξία. Η πίεση για την εφαρμογή της ειρηνευτικής ρύθμισης, μέσω πολιτικο-οικονομικών κυρώσεων και στρατιωτικής παρουσίας αποτελούν νόμιμα μέσα καθώς και η αξιοποίηση του Κεφαλαίου 7 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ το οποίο επιτρέπει στον ΟΗΕ να προβεί σε στρατιωτικές ενέργειες προκειμένου να αποκατασταθεί η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια, μέτρα που ελήφθησαν στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση δε, ήταν ρητή η προϋπόθεση κατοχύρωσης της ασφάλειας των ανδρών της Ειρηνευτικής δύναμης. Τον Ιανουάριο του '92 έλαβε πρωτοβουλία διακοπής εχθροπραξιών. Όταν ο ΟΗΕ έφτασε στα όρια αφανισμού στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, προκειμένου να ανταπεξέλθει, προέβει σε στρατιωτική επέμβαση βασισμένη στα άρθρα 6 και 7 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ. Ίσως είναι και μία από τις αιτίες που συκοφαντήθηκε ο Οργανισμός στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας.

Οι αεροπορικές επεμβάσεις ανατέθηκαν από τον ΟΗΕ στις δυνάμεις του NATO (Η πρώτη επιθετική στρατιωτική ενέργεια στην ιστορία του NATO – Δύο αμερικανικά F16 κατέρριψαν τέσσερα σερβοβοσνιακά πολεμικά), για την εφαρμογή της ζώνης απαγόρευσης πτήσεων πάνω από τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (1993) και κρίθηκε ως το επιτυχέστερο μέτρο που έλαβε ο ΟΗΕ για την επιβολή της ειρήνης. Στόχος ήταν η αντιμετώπιση, της κατά τόπους επιθετικότητας σε βάρος των δυνάμεων του ΟΗΕ και η δυνατότητα αντίδρασης. Οι σχέσεις ΟΗΕ και NATO στη Γιουγκοσλαβία όμως διέπονταν από εντάσεις και καχυποψία. Ήταν η πρώτη φορά που ο ΟΗΕ ζήτησε την παρέμβαση του NATO και αντί ο Γενικός Γραμματέας του NATO να λειτουργήσει συναινετικά και να καλλιεργήσει μία σταθερή και αξιόπιστη συνεργασία και παρέμβαση επεδίωκε τον ηγετικό ρόλο του Οργανισμού^{xxviii}. Καταδεικνύεται με αυτό τον τρόπο ότι

^{xxviii} David Owen, *Balkan Odyssey*, 1997.

προτεραιότητα του NATO ήταν να εδραιωθεί στην περιοχή, θέτοντας σε δεύτερη μοίρα την κατάπαυση των εχθροπραξιών και την εξασφάλιση της ομαλότητας στην περιοχή, που αποτέλεσε και το λόγο επέμβασης του. Επιβεβαιώνοντας τους επικριτές της επέμβασης του NATO σε Ευρώπη και Αμερική. Επικριτική όμως είναι και η διάθεση για την Ευρωπαϊκή “επέμβαση”, αν και όχι αδικαιολόγητη, λόγω της ισχύος και αναποτελεσματικής παρουσίας της σε επίπεδο διαπραγματεύσεων και σε συνδρομή μέσω ευρωπαϊκών δυνάμεων.

Οι στρατιωτικές ελλείψεις ήταν ένα σημαντικό αντικίνητρο για τις Ευρωπαϊκές χώρες να επιτρέψουν και την εφαρμογή του Σχεδίου Βανς – Όουεν καθώς και η απροθυμία των ΗΠΑ να συνδράμουν με τις δικές τους αναπτυγμένες χερσαίες δυνάμεις ενίσχυε την ανασφάλεια των πρώτων. Οι ΗΠΑ παρουσίαζαν τον Κάραζιτς ως το εμπόδιο στη δική τους συμμετοχή, ενώ η Ρωσία επιλέγοντας το συμφέρον της ως χώρα επεδίωκε την αντιμετώπιση της ως ισότιμου εταίρου για να συνεργαστεί.

Η διάσταση των απόψεων των Ευρωπαϊκών κρατών με τις ΗΠΑ αποτέλεσε ένα βασικό παράγοντα καθυστέρησης της ειρηνευτικής διευθέτησης. Οι κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής πλευράς κινούνταν προς τη διπλωματική ενεργοποίηση, την ενίσχυση του ΟΗΕ και της διαπραγματευτικής διαδικασίας για άμεση ειρήνευση, πράγμα εξαιρετικά δύσκολο σε ένα σκληρό με τόσους διαφορετικούς δρώντες με αντικρουόμενα συμφέροντα.

Οι ΗΠΑ από την άλλη δεν ενστερνίζονται τις ευρωπαϊκές προτάσεις για ουδετερότητα στην στρατιωτική ανάμειξη του ΟΗΕ και δεν επιθυμούσαν να συνδράμουν με την αποστολή χερσαίων δυνάμεων υπό τη διοίκηση του NATO ή του ΟΗΕ. Η Κυβέρνηση των ΗΠΑ μέχρι το 1995, οπότε και άρχισε να αναλαμβάνει τις στρατιωτικές υποχρεώσεις των πολιτικών της επιλογών, ήθελε να διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο χωρίς να αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις της. Επιδιώκουν στρατιωτικές επιχειρήσεις ρύθμισης κρίσεων, δηλαδή μέσω εκφοβισμού, οξύνοντας ακόμα περισσότερο τις ήδη ασταθείς ευρωατλαντικές σχέσεις, αποδεικνύοντας την διάσταση πολιτικών, στρατηγικών και συμφερόντων τους με την Ένωση, η οποία στη μεγάλη πλειονότητα (εκτός Γερμανίας) επέλεγε τη διαπραγματευτική οδό καθώς δε γνώριζε να επιβάλλεται μέσω της ισχύος της.

Η Εξωτερική πολιτική της ΕΟΚ άλλωστε κατά την αρχική περίοδο των διαπραγματεύσεων ήταν εκτός του πλαισίου Ενιαίας Εξωτερικής Πολιτικής και Ασφάλειας καθώς δεν ίσχυε ακόμα η Συνθήκη του Μάαστριχτ αλλά ίσχυε η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία.

Σε αυτό το πλαίσιο αν κινούνταν η ΕΟΚ, λαμβάνοντας την πολιτική πρωτοβουλία να αντιμετωπίσει το μείζον θέμα διευθέτησης των συνόρων όπως διατυπώθηκε εξ αρχής από την Ολλανδική προεδρία αλλά απορρίφθηκε από τους Υπουργούς Εξωτερικών της ΕΟΚ, θα είχαν περιοριστεί οι εχθροπραξίες. Ενώ αν το ΝΑΤΟ αποφάσιζε να επιβάλει την εκεχειρία και να διαθέσει τον κατάλληλο αριθμό δυνάμεων για τη στήριξη αυτή, δε θα συνεχιζόταν ο πόλεμος κατά τον Όουεν.

Το χάσμα ανάμεσα στις δύο πλευρές του Ατλαντικού (Ευρώπη-ΗΠΑ) όσον αφορά στην Γιουγκοσλαβία έγκειτο στο ρυθμό και στα μέσα πρόωθησης της ειρηνευτικής διευθέτησης. Η Ευρώπη θεωρούσε ότι η διπλωματική ενεργοποίηση και η συνδρομή στον ΟΗΕ αρκούσαν για να κερδηθεί χρόνος ώσπου να ευοδωθούν οι διαπραγματεύσεις. Οι ΗΠΑ από την άλλη δε συμμερίζονταν αυτές τις απόψεις. Θεωρούσαν ανεπαρκές μέσο και χωρίς πολιτικές επιπτώσεις την ανθρωπιστική βοήθεια και την παρουσία του ΟΗΕ. Ενώ πίστευαν πως είναι λάθος πολιτική η ουδετερότητα του ΟΗΕ και υιοθετούσαν την επιθετική στρατηγική επιβολής με στρατιωτικά μέσα, μέσω της ισχύος. Σε αυτό το σημείο υποστηρίζεται από τον Λόρδο Όουεν ότι οι διαφορές αυτές θα παραμερίζονταν εάν οι ΗΠΑ διέθεταν τις δυνάμεις τους υπό την διοίκηση του ΝΑΤΟ ή του ΟΗΕ. Αντ' αυτού η διαφορά απόψεων εξελίχθηκε σε διαφορά συμφερόντων.

Οι ΗΠΑ επί κυβερνήσεως Κλίντον έθεταν ως προαπαιτούμενο σε κάθε δράση τους την ηγεμονική θέση που θα κατείχαν. Αυτό τουλάχιστον μέχρι το 1995, οπότε και ο Πρόεδρος των ΗΠΑ αποδέχθηκε τις πολιτικές ευθύνες που του αναλογούσαν όπως έκαναν και οι Ευρωπαίοι, ως έναν βαθμό. Αυτό που δεν έκαναν όμως οι Ευρωπαίοι ήταν να κινήσουν στρατιωτικές επιθέσεις, διότι δεν διέθεταν τις υποδομές και τα μέσα, αλλά δεν ήθελαν να έχουν άλλες απώλειες. Συγκεκριμένα, διακηρύσσοντας την απροθυμία τους οι Ευρωπαίοι ηγέτες να διεξάγουν επίγειες στρατιωτικές επιχειρήσεις, επέτρεψαν στον Μιλόσεβιτς να συνεχίσει τους βομβαρδισμούς. Η ισορροπία στις πολιτικές που ασκούνται κι από τις δύο πλευρές του

Ατλαντικού είναι το ζητούμενο. Το μέσο επιβολής της ισχύος που χρησιμοποιούν οι ΗΠΑ, οι Ευρωπαίοι το αντικαθιστούσαν με την διαπραγμάτευση λόγω αδυναμίας. Οι ΗΠΑ επιδιώκουν στρατιωτικές επιχειρήσεις ρύθμισης κρίσεων, δηλαδή μέσω εκφοβισμού, ενώ η ΕΕ στην μεγάλη πλειονότητα επιλέγει τη διαπραγματευτική οδό. Εκεί έγκειται και η σημαντική διάσταση των πολιτικών και στρατηγικών τους, στη διαφορά του μέσου και πλέον αμφισβητείται από πολλούς και ο σκοπός.

Την επεμβατική αυτή στρατηγική τους θα επιβεβαιώσουν οι ΗΠΑ το 1999 στη Σερβία. Η αεροπορική επέμβαση που διετάχθη από τον Πρόεδρο Clinton έδωσε διέξοδο όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται από τον κο Λάβδα στην αδιέξοδη και αντιφατική Ευρωπαϊκή πολιτική στα γεγονότα της Γιουγκοσλαβικής κρίσης. (Λάβδας Α.Κώστας, 2012). Μέσω της Νατοϊκής επέμβασης που διακηρυγμένο στόχο είχε το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου από το Βελιγράδι, οι μεγάλες δυνάμεις με πρωτοπόρο τις ΗΠΑ παίρνουν θέση. Σύμφωνα με το «Δόγμα Κλίντον» αποτελούσε ηθική αναγκαιότητα η παρέμβαση στο Κοσσυφοπέδιο αφού εξακολουθούσαν οι φιλονικίες μεταξύ Σέρβων και Αλβανών για την κυριαρχία. Η αστάθεια και αναζωπύρωση των συγκρούσεων προκάλεσαν την εξωτερική βοήθεια. Κάθε διαπραγμάτευση αποδεικνυόταν άκαρπη συμπεριλαμβανομένων των συνομιλιών του Ραμπουγιέ (1999), οι οποίες απορρίφθηκαν όταν την παραμονή της υπογραφής οι ΗΠΑ έθεσαν παράρτημα για δικαιώματα πρόσβασης του NATO σε όλη τη Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία χωρίς περιορισμούς και με προτεραιότητα στις διαταγές του. Τέτοιες αξιώσεις βέβαια προκαλούν την φυσική άρνηση κάθε κυρίαρχης χώρας. Παράλληλα, υπήρχε απόφαση του Σερβικού Κοινοβουλίου (23.03.98) για την διεξαγωγή διαπραγματεύσεων και πολιτικής συμφωνίας για την αυτονομία του Κοσσυφοπεδίου κατά τη δημοσίευση της οποίας υποστηρίχθηκε ότι το Βελιγράδι ήθελε να κερδίσει χρόνο, εξαργιώνοντας τον Αλβανό ηγέτη Ρουγκόβα, και δίνοντας του άλλοθι να κηρύξει μονομερώς το Κοσσυφοπέδιο αυτόνομο. Επιπλέον, το 1998 είχε προηγηθεί η αθέτηση της συμφωνίας για την απόσυρση των Σερβικών Δυνάμεων από το Κοσσυφοπέδιο δημιουργώντας εντάσεις στο ήδη τεταμένο κλίμα και με τις συνεχείς κρημνοβασίες στήθηκε το σκηνικό αναζωπύρωσης του πολέμου.

Η επέμβαση λοιπόν του NATO ήταν η απάντηση στην αδιαλλαξία των Σέρβων. Η παράκαμψη βέβαια του ΟΗΕ, αφού δεν είχε εκδοθεί απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας, αποτέλεσε το σημείο κριτικής εντός του NATO αλλά και αντιδράσεων από μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας. Χαράσσοντας αυτήν την πολιτική οι ΗΠΑ μέσω του NATO, επιβεβαιώνουν το ρόλο τους και καταφέρνουν το στόχο τους^{xxix} που είναι να δοθεί μια οικουμενική διάσταση της ισχύος τους, σε πολιτικό, ιδεολογικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο, ώστε να διαμορφώνουν το παιχνίδι με τους δικούς τους όρους^{xxx}. Αυτό είναι το ιδανικό μέσο για την επίτευξη του στρατηγικού παιχνιδιού σύζευξης της Αμερικής με την Ευρώπη (σκοπός η διεύρυνση του κύκλου επιρροής) και της εδραίωσης της επιρροής της στην Ανατολική Ευρώπη. Πέραν όμως των συμφερόντων που εξυπηρετήθηκαν και σε αυτές τις συγκρούσεις πολλές ήταν οι αρνητικές επιπτώσεις για όλες τις πλευρές. Πρώτον για το λαό του Κοσσυφοπεδίου. Ενώ έγινε για ανθρωπιστικούς λόγους ο πόλεμος, ο κόσμος έφευγε λόγω των βομβαρδισμών και πολλοί που δεν έφυγαν χάθηκαν λόγω της παράτασης του πολέμου. Για το NATO επίσης υπήρξαν αρνητικές επιπτώσεις. Λόγω της επέμβασης του χωρίς την έγκριση του ΟΗΕ, δημιουργήθηκαν εσωτερικές τριβές αλλά και τριβές με τις Ρωσία και Κίνα, καθώς είναι μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Επιδράσεις είχε και για την Ευρωπαϊκή πλευρά που για ακόμα μία φορά δεν έδρασε συντονισμένα αποδυναμώνοντας η ίδια το ρόλο της. Οι εσωτερικοί ανταγωνισμοί και τα αντικρουόμενα συμφέροντα εμπόδισαν ξανά την άσκηση μιας ενιαίας Ευρωπαϊκής πολιτικής, καθιστώντας σαφείς τις ελλείψεις της Ένωσης και την ανάγκη δράσης προς μία κοινή εξωτερική πολιτική με στόχο την ισχυροποίηση της Ευρώπης ως σύνολο.

Το τέλος της Γιουγκοσλαβικής «Οδύσσειας», αν μπορεί να αναφερθεί ως τέλος, ήρθε με την Απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας, την οποία αποδέχθηκε το Βελιγράδι, απομακρύνοντας τις Σερβικές Δυνάμεις από το Κοσσυφοπέδιο. Προβλεπόταν επίσης η ανάπτυξη Διεθνούς Στρατιωτικής Δύναμης (KFOR) στηριζόμενη από το NATO, αφοπλισμός του Κοσσυφοπεδίου καθώς και προσωρινή διοίκηση του υπό τον ΟΗΕ.

^{xxix} Όπως αναφέρεται από τους Γιαλουρίδη Χρ.- Κεφαλά Β. 2001.

^{xxx} Όπως αναφέρεται από τον Δ. Τσάτσος 2001.

Από το 1999 έως το 2007 τελούσε υπό τη διοίκηση του ΟΗΕ και την στρατιωτική προστασία του NATO, τη σταδιακή αντικατάσταση της οποίας έχει αναλάβει ήδη η Ευρωπαϊκή Ένωση. Ενώ το Κόσσοβο έχει προβεί σε μονομερή ανακοίνωση ανεξαρτησίας του από τη Σερβία προκαλώντας την προσφυγή της Σερβίας στο Διεθνές δικαστήριο της Χάγης για το ζήτημα αυτό, η ΕΕ αποφασίζει την αποστολή επιχείρησης σύστασης κράτους δικαίου (EULEX Kosovo) - (2008). Οι διεθνείς διαπραγματεύσεις για την επίλυση της κρίσης ξεκίνησαν ξανά το 2006 με σκοπό να επιλυθεί το θέμα της προσωρινής διοίκησης που όμως δεν επετεύχθη. Ωστόσο ελπιδοφόρα είναι η συζήτηση για την ενταξιακή προοπτική της Σερβίας στην ΕΕ (Ευρωκοινοβούλιο 29.03.2012), και κατ'επέκταση για την επίλυση των προβλημάτων με το Κοσσυφοπέδιο αφού η ΕΕ το θέτει ως προαπαιτούμενο, προσανατολιζόμενη στο σεβασμό των δικαιωμάτων και των αρχών της δημοκρατίας και ελευθερίας^{xxxι}.

Η EULEX (ΕΕ) και η KFOR (NATO) οφείλουν να δρουν συναινετικά, και κράτη μέλη όπως η Γερμανία, που επιθυμεί την άμεση διάλυση των παράλληλων θεσμών (Κοσσόβου – Σερβίας) μη αναλογιζόμενη τις επικίνδυνες διαστάσεις που μπορεί να λάβει αυτό επιδεικνύοντας την διπλωματική αδεξιότητα του παρελθόντος, να λειτουργήσουν με μεγαλύτερη σύνεση ώστε να αποφευχθούν βίαια γεγονότα που κάθε άλλο παρά επιλύουν το πρόβλημα. Ωστόσο παρουσιάζονται αντιδράσεις και μομφές προς το έργο της EULEX, ότι παραβιάζει την ουδέτερη εντολή της και δημιουργεί εμπόδια εφευρίσκοντας λόγους να μπλοκάρει την είσοδο ανθρωπιστικής βοήθειας προς τους Σέρβους του Κοσσόβου από τη Ρωσία^{xxxii}.

Το δίδαγμα της εμπειρίας της Γιουγκοσλαβίας για την Ευρωπαϊκή ανάπτυξη δυνάμεων, (αν και στην υπό εξέταση υπόθεση του Κοσσυφοπεδίου, η Ευρώπη δέχθηκε την Αμερικανική πολιτική) ήταν η δημιουργία ενός θεσμού ο οποίος θα λειτουργεί σε συνεργασία και χωρίς αλληλοεπικαλύψεις με το NATO. Είναι το ζητούμενο μέχρι και σήμερα, ακόμα και μετά από τόσες επιχειρήσεις. Ένας Ευρωπαϊκός Οργανισμός μη ανταγωνιστικός για το NATO αλλά ταυτόχρονα να έχει τη δυνατότητα ανάπτυξης στρατιωτικών και αμυντικών επιχειρήσεων στον

^{xxxι} Βλ. Press Release, MEP's welcome progress on Serbia, Kosovo and Montenegro towards joining the EU

^{xxxii} Βλ. www.euractiv.gr.

περιφερειακό Ευρωπαϊκό χώρο. Σημαντικό επίσης είναι να οικοδομηθεί από πλευράς ΕΕ μία ειρηνευτική διαδικασία σε συνεργασία με άλλες χώρες εκτός ΕΕ ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα αιτήματα του ΟΗΕ σε περιφερειακό επίπεδο. Αυτή αποτελεί την μία από τις δύο προοπτικές που αναζωπυρώθηκαν. Η δεύτερη είναι εκείνη της σύσφιξης των Ευρωνατοϊκών σχέσεων αποβλέποντας στη στρατιωτική ενδυνάμωση του υπάρχοντος θεσμού.

Το κύρος ενός διεθνή οργανισμού-θεσμού εξαρτάται κυρίως από την αποφασιστικότητα, τις διοικητικές και διπλωματικές ικανότητες κι όχι μόνο από τις στρατιωτικές δυνάμεις. Όμως αποδείχθηκε κι από την Βοσνία και από το Κοσσυφοπέδιο ότι τα σημαντικά μεταψυχροπολεμικά σχέδια και προκλήσεις απαιτούν τον κυρίαρχο (στρατιωτικό ή μή) ρόλο των ΗΠΑ (Ξενάκης Δ., Υφαντής Κ., 2009). Σαφώς όμως δεν είναι πανάκεια η επιβολή του δικαίου μέσω στρατιωτικής ισχύος όπως πολλοί θεωρούν έπειτα από την επέμβαση στο Κοσσυφοπέδιο (Henry Kissinger 2002).

8. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΝΑΤΟ ΜΕ ΤΗΝ ΑΥΓΗ ΤΟΥ 21ΟΥ ΑΙΩΝΑ

8.α. ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΕΠΠΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΗ ΤΗΣ 11^{ης} ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ- ΣΤΟΧΕΥΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΝΕΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Τόσο η ΕΕ όσο και το NATO εστίαζαν την δράση τους και ενέτειναν τις προσπάθειες τους στη διαχείριση κρίσεων (crisis management) πριν ακόμα πραγματοποιηθεί το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Αυτό ήταν όμως που επιτάχυνε τις προσπάθειες αυτές καθώς και την εξέλιξη του Ευρωπαϊκού συστήματος Ασφάλειας, αφού κατέστησε αδήριτη την ανάγκη καταμερισμού αρμοδιοτήτων και εργασιών, δεδομένου του χάσματος επιχειρησιακής ικανότητας των Ευρωπαϊκών χωρών έναντι των δυνάμεων των ΗΠΑ.

Χαρακτηριστική είναι και η αναφορά σε ομιλία του Ρομάνο Πρόντι, προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τον Οκτώβριο του 2001 για την ανάγκη ανάληψης Ευρωπαϊκής δράσης^{xxxiii}. Προτροπή που δεν ευοδώθηκε στο βαθμό που ήταν αναγκαίο καθώς η Ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας και άμυνας ήταν ακαθόριστη και απόλυτα προσηλωμένη τότε στις επιταγές των ΗΠΑ. Το κλίμα άρχισε να αλλάζει και να διαμορφώνεται η πρόθεση των τριών μεγάλων δυνάμεων της Ευρώπης (Γαλλία, Μ.Βρετανία, Γερμανία) να δράσουν αποτελεσματικότερα στον τομέα Ασφάλειας και Άμυνας της Ένωσης παρά τις μεταξύ τους αντιθέσεις και διαφωνίες. Σε αυτό το πλαίσιο και επιδιώκοντας την αποτελεσματικότερη δράση και βελτιστοποίηση της Ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας, πραγματοποιήθηκαν μια σειρά πρωτοβουλίες και δράσεις.

Στην προσπάθεια της ΕΕ για δυναμικότερη στρατιωτική υπόσταση, καθώς περιοριζόταν στην εμπορική και πολιτική διάσταση της, εντάχθηκε και η διάσκεψη για τη Δέσμευση των Ικανοτήτων όπου υιοθετήθηκε το Ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης για τις Ικανότητες – European Capabilities Action Plan (ECAP), σε ακολουθία του μετασχηματισμού της ΕΠΑΑ. Αποφασίστηκε ότι η ανάπτυξη στρατιωτικών ικανοτήτων πρέπει να ανταποκρίνεται στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που ανακύπτουν σε κάθε επιχείρηση αποστολής τύπου Petersberg λειτουργώντας αυτόνομα από το NATO στη λήψη αποφάσεων αλλά σε συνεργασία για την διαχείριση κρίσεων^{xxxiv}. Έμφαση δόθηκε στην προβληματική ανάπτυξη αεροπορικών δυνάμεων αλλά και στην επιθυμία της ΕΕ να αναπτύξει αυτοτελώς τους αναγκαίους πόρους ώστε να μην εξαρτάται από αυτούς του NATO.

^{xxxiii} «Romano Prodi, “Preparation of the Ghent European Council”, Press Conference, 18th October 2001.

^{xxxiv} Statement on Improving European Military Capabilities, 2001.

Οι κατευθυντήριες του Σχεδίου δόθηκαν από τα εξής σημεία:

- Βελτίωση της αποτελεσματικότητας των προσπαθειών για τις Ευρωπαϊκές στρατιωτικές ικανότητες.
- Συντονισμός των κρατών μελών και συνεργασία με το NATO προς αποφυγή περιττής επικάλυψης και διασφάλιση της συνοχής με τον Οργανισμό.
- Bottom-up προσέγγιση της ευρωπαϊκής αμυντικής συνεργασίας, με τις εθελούσιες δεσμεύσεις κάθε κράτους μέλους.
- Έμφαση στη σημασία υποστήριξης του εγχειρήματος από την κοινή γνώμη των κρατών μελών.
- Ανάγκη αναδιάρθρωσης των ευρωπαϊκών αμυντικών βιομηχανιών παραγωγής όπλων. (Γεγονός που δεν άφηνε ασυγκίνητη την Τουρκία η οποία και αντιδρούσε λόγω των φόβων που διατηρεί για την ασφάλεια της από πιθανή σύγκρουση της με μέλος της ΕΕ, αλλά αυτό μέχρι το 2001 που ήρε το veto στη συμφωνία της Άγκυρας.)

ΔΥΝΑΜΗ ΤΑΧΕΙΑΣ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ –(RRF- Rapid Reaction Force) -

Ένα ακόμα βήμα προς την ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Άμυνας και την κατοχύρωση σημαίνοντα για την ΕΕ ρόλου διεθνώς, έγινε στη σύνοδο κορυφής του Λάακεν για την ετοιμότητα της δύναμης ταχείας αντίδρασης (**RRF**). Σε αυτήν τέθηκε το ζήτημα διεύρυνσης των καθηκόντων των αποστολών Petersberg, ώστε να καταπολεμούν και την τρομοκρατία. Μέσω της συμμετοχής σε αποστολές παγκοσμίως εδραιώνεται και η ισχύς της ΕΠΑΑ σε διεθνές επίπεδο κι αυτό εκφράστηκε και στα συμπεράσματα του συμβουλίου του Λάακεν.

Ένα ακόμα ενθαρρυντικό βήμα για την δυναμική της Ένωσης στον τομέα ασφάλειας και άμυνας, αποτέλεσε η επιτυχής διεξαγωγή των πρώτων επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων της ΕΠΑΑ στην περιοχή των Βαλκανίων. Με την ανάληψη πολιτικής δράσης στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη αναπτύσσοντας την αστυνομική **δύναμη EUMP**, και την δράση στην περιοχή της ΠΓΔΜ, βάση αποφάσεως του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κοπεγχάγης (Δεκέμβριος 2002), αντικαθιστώντας τη Νατοϊκή δύναμη “Allied Harmony” με Ευρωπαϊκές δυνάμεις δίνοντας το εναρκτήριο λάκτισμα των στρατιωτικών επιχειρήσεων της ΕΕ μέσω της επιχείρησης “**Concordia**”^{xxxv}.

Παρά τις ενθαρρυντικές προσπάθειες όμως, που πράγματι υπήρξαν, σύντομα καταδείχθηκε το χάσμα σε θέματα στρατιωτικής τεχνολογίας ανάμεσα σε ΗΠΑ και Ευρώπη, κι επί της ουσίας ανάμεσα σε NATO και Ευρωπαϊκή Άμυνα (Heinz Gardner, Αθήνα 2004). Οι Ευρωπαϊκές χώρες

^{xxxv} Βλ. Σωτήρης Ντάλης, Παναγιώτης Ι. Τσάκωνας, «Η Ευρωπαϊκή πολιτική άμυνας και ασφάλειας σε σταυροδρόμο», Η σημασία της για την παγκόσμια και περιφερειακή ασφάλεια, Βιβλιοθήκη διεθνών και ευρωπαϊκών μελετών, εκδ.σιδέρη Αθήνα 2004.

παρουσιάζουν μία αδυναμία αν όχι απροθυμία να επενδύσουν σημαντικά σε όπλα υψηλής ακρίβειας και εξοπλισμούς που θα καθιστούσαν δυνατή τη διεξαγωγή σοβαρών επιχειρήσεων υψηλού ρίσκου και κρισιμότητας, αποκλειστικά από τις Ευρωπαϊκές δυνάμεις (πχ. Αποστολές τύπου Petersberg). Χαρακτηριστικά αναφέρεται από το Διεθνές Ινστιτούτο Στρατηγικών Σπουδών του Λονδίνου ότι « Τα μέλη της ΕΕ αυτή τη στιγμή δεν διαθέτουν την ικανότητα να οργανώσουν, να αναπτύξουν και να υποστηρίξουν τη Δύναμη Ταχείας Αντίδρασης σε περίπτωση ανάληψης μιας μακροπρόθεσμης , υψηλού επιπέδου, δράσης Petersberg»^{xxxvi} .

8.β. ΜΕΤΡΑ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΑΠΟ ΕΕ ΚΑΙ ΝΑΤΟ

Η 12^η Σεπτεμβρίου βρίσκει το ΝΑΤΟ να αποφασίζει ότι κατόπιν αποδείξεως της «προέλευσης»- «αιτίας» του χτυπήματος, θα γινόταν χρήση του δικαιώματος που παρέχεται από το άρθρο 5 του Βορειοατλαντικού Συμφώνου^{xxxvii} , όπως και συνέβη ενεργοποιώντας την απόφαση. Ο στόχος της ενεργοποίησης του άρθρου 5 από το ΝΑΤΟ ήταν όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Heinz Gardner για να γεφυρώσει το χάσμα ανάμεσα στη συλλογική άμυνα και τη διαχείριση κρίσεων, αφού οι σκοποί του ΝΑΤΟ επιτυγχάνονταν σε αυτό το στάδιο μέσω του άρθρου 4.

Στις 4 Οκτωβρίου προβαίνει στην έγκριση συγκεκριμένων στρατιωτικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Αυτά αφορούσαν στην πρόσβαση στα λιμάνια των

^{xxxvi} Βλ. International Institute for Strategic Studies, military Balance, London 2001-2002.

^{xxxvii} Σύμφωνα με το Άρθρο 5 του Βορειοατλαντικού Συμφώνου :Οι εταίροι συμφωνούν πως μια ένοπλη επίθεση εναντίον ενός ή περισσότερων εξ' αυτών στην Ευρώπη ή τη Βόρεια Αμερική θα θεωρηθεί επίθεση εναντίον όλων και συνεπώς συμφωνούν πως, εάν μια τέτοια ένοπλη επίθεση προκύψει, ο καθένας εξ' αυτών, ασκώντας το δικαίωμα της ατομικής ή συλλογικής αυτοάμυνας που αναγνωρίζει το Άρθρο 51 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, θα βοηθήσει τον Εταίρο ή Εταίρους –θύματα της επίθεσης λαμβάνοντας από τούδε και στο εξής, ατομικά και σε συνεργασία με τους άλλους εταίρους, τη Δράση που κρίνει απαραίτητη, συμπεριλαμβανομένης της στρατιωτικής δράσης, για την επιβολή και διατήρηση της ασφάλειας στη Βορειοατλαντική Περιοχή. Οποιαδήποτε τέτοια ένοπλη επίθεση και όλα τα επακόλουθα της ληφθέντα μέτρα θα αναφέρονται άμεσα στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Τα μέτρα αυτά θα τερματίζονται όταν το Συμβούλιο Ασφαλείας θα έχει λάβει τα απαραίτητα μέτρα για την επιβολή και διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας»

συμμάχων, στον εναέριο χώρο και τα αεροδρόμια τους, την προσφορά ιπτάμενων ραντάρ και οικονομικής βοήθειας καθώς και την θέση σε επιφυλακή των ναυτικών δυνάμεων στη Μεσόγειο. Αυτά σε τεχνικό επίπεδο, αφού από πολιτικής άποψης μετέβαλε το ρόλο του σε παγκόσμιο. Από πολιτικής άποψης οι ΗΠΑ επεδίωξαν τη μέγιστη πολιτική υποστήριξη από τους συμμάχους εξασφαλίζοντας την μέγιστη δυνατή ελευθερία δράσης κι αυτό εκφράστηκε μέσω της χρήσης του NATO ενάντια στο τρομοκρατικό μέτωπο. Ενώ κατά τη δεκαετία του '90 οι ΗΠΑ επέλεξαν ένα μίγμα μονομερούς δράσης – διμερών σχέσεων και πολυμερούς συνεργασίας στη διαμόρφωση της εξωτερικής τους πολιτικής, εκφράζοντας μία απροθυμία εμπλοκής σε παγκόσμιες δράσεις, μετά την 11^η Σεπτεμβρίου επέλεξαν τη μονομερή διαχείριση των διεθνών προκλήσεων. (Ξενάκης Δ. , Υφαντής Κ. , 2009).

Καταλυτικό ρόλο διαδραμάτισε η επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και στις σχέσεις του NATO με τη Ρωσία. Βασικός συντελεστής προς την εδραίωση της συνεργασίας NATO- Ρωσίας ήταν η δημιουργία ενός νέου «Συμβουλίου NATO-Ρωσίας»^{xxxviii}. Επιτρέπεται στη Ρωσία να συμμετέχει ως ισότιμο μέλος του NATO στη διαμόρφωση πολιτικών σε θέματα περί τρομοκρατίας, εξάπλωσης οπλικών συστημάτων, διακίνησης ναρκωτικών και ειρηνευτικών αποστολών. Για να καθησυχαστούν οι φόβοι πιθανού αδιεξόδου στους κόλπους του NATO υιοθετήθηκαν δικλίδες ασφαλείας σχετικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων («απόσυρση ενός θέματος σε περίπτωση αδυναμίας σύγκλισης»^{xxxix}). Η Σύνοδος Κορυφής της Πράγας το Νοέμβριο του 2002 συνέβαλε επίσης στην εξέλιξη του NATO, θέτοντας ως νέους παρανομαστές δράσης την προσάρτηση νέων μελών, τις νέες δυνατότητες που μπορεί να αναπτύξει καθώς και την διατήρηση της αποτελεσματικότητας της συμμαχίας σε στρατιωτικό και πολιτικό επίπεδο. Προς αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων θεωρείται ότι «ο καταμερισμός εργασιών»

^{xxxviii} Βλ. Απόφαση υπουργικής συνόδου βορειοατλαντικού Συμβουλίου , 6 Δεκεμβρίου 2001, παράγραφος 2.

^{xxxix} υπεγράφη στην πρώτη σύνοδο του Συμβουλίου κατά την Σύνοδο Κορυφής των αρχηγών κρατών και Κυβερνήσεων, 28 Μαΐου 2001, Ρώμη.

ανάμεσα στους συμμάχους θα αποτελέσει το κλειδί της λειτουργικότητας και αποτελεσματικότητας του οργανισμού στο μέλλον.

Κι ενώ συντελούνται αυτές οι μεταρρυθμίσεις και εξελίξεις στο πλαίσιο της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας αντίστοιχες δράσεις σημειώνονται και στο Ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Το αναθεωρημένο από το 2004 πρόγραμμα δράσης της ΕΕ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας θέτει μία σειρά στρατηγικών στόχων. Πρωτίστως τίθεται το ζήτημα ανάγκης αντιμετώπισης του φαινομένου σε διεθνές επίπεδο, επιδιώκοντας τη μεγαλύτερη δυνατή διεθνή συναίνεση και εντατικοποίηση των δράσεων. Σημαντικός για το σκοπό αυτό είναι ο αποκλεισμός των τρομοκρατών από οποιουδήποτε είδους οικονομικούς πόρους αλλά και στην καταπολέμηση των παραγόντων που συμβάλλουν στην υποστήριξη της τρομοκρατίας και τη στρατολόγηση νέων μελών. Επιχειρείται να παταχθεί στη ρίζα του το πρόβλημα, και κυρίως με ειρηνικά μέσα και στρατηγική. Το επόμενο πεδίο στο οποίο εστιάζει η απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου αφορά στην ανάπτυξη των ικανοτήτων των φορέων της ΕΕ να προλαμβάνουν τρομοκρατικές επιθέσεις και να χειρίζονται ορθά τα σχετικά με τους τρομοκράτες θέματα. Η προστασία της ασφάλειας των διεθνών μεταφορών και η εξασφάλιση αποτελεσματικών συστημάτων συνοριακών ελέγχων και τέλος η ενίσχυση της ικανότητας της ΕΕ και των κρατών - μελών να αντιμετωπίζουν τις συνέπειες μιας τρομοκρατικής επίθεσης συνθέτουν τους στρατηγικούς στόχους της ΕΕ για την πάταξη της τρομοκρατίας. Ακόμα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο διακήρυξε ότι τα κράτη μέλη (και τα προσχωρήσαντα) θα ενεργούν από κοινού με πνεύμα αλληλεγγύης και θα ενεργοποιούν όλα τα μέσα που έχουν στη διάθεση τους, ακόμα και τα στρατιωτικά, εάν κάποιο από αυτά δεχθεί τρομοκρατική επίθεση.

Αυτές όλες οι δράσεις αποτελούν την αγωνιώδη προσπάθεια να παταχθεί η τρομοκρατία με πληθώρα μέσων για να διασφαλιστεί κατά το δυνατόν η διεθνής ασφάλεια.

8.γ. ΕΠΑΑ ΚΑΙ ΝΑΤΟ – ΔΡΑΣΕΙΣ, ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΡΙΓΜΟΙ

Η πορεία προς τη δημιουργία της ΕΠΑΑ δεν ήταν χωρίς δυσκολίες και εμπόδια. Η εθνική κυριαρχία σε πρώτο ρόλο και τα διαφορετικά συμφέροντα των κρατών μελών, σε συνδυασμό με τον περιοριστικό παράγοντα της ύπαρξης του ΝΑΤΟ καθιστούν πιο επίπονη την προσπάθεια επίτευξης του στόχου διαμόρφωσης Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας. Το μήνυμα που αποπνέει αυτό το εγχείρημα είναι βαθειά πολιτικό καθώς προσδίδει σημαντικό διεθνή ρόλο και διεθνές κύρος στην Ένωση (χωρίς να αποσιωπάται η σπουδαιότητα της στρατιωτικής αυτονομίας και υπεροχής της). Εξίσου σημαντική όμως είναι η ανάπτυξη της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής παράλληλα με την ΕΠΑΑ καθώς όπως υποστηρίζουν οι Keukeleire και MacNaughtan έχει παραμεληθεί. Ο τρόπος αντιμετώπισης και διαχείρισης των ζητημάτων και η άσκηση ενιαίας πολιτικής πρέπει να βρίσκεται σε προτεραιότητα. (Keukeleire και MacNaughtan, 2008).

Ενώ οι ΗΠΑ παρότρυναν την ανάπτυξη Ευρωπαϊκών στρατιωτικών ικανοτήτων, τόνιζαν τους κινδύνους αυτονόμησης της Ευρωπαϊκής Ασφάλειας και Άμυνας, ανησυχώντας για τη δημιουργία μιας αυτόνομης στρατηγικής Ευρώπης, η οποία θα έπαυε να παρέχει πόρους στο ΝΑΤΟ (αφού θα διοχετεύονταν στην ΕΠΑΑ) επιδρώντας αρνητικά στις Ευρωατλαντικές σχέσεις. Επιδίωξη των ΗΠΑ αποτελούσε πάντα η επιρροή της ΕΕ, την οποία χρησιμοποιούν με σκοπό την εξυπηρέτηση του στρατηγικού τους στόχου, τη διείσδυση στην Ευρασία και την Αραβία.

Πράγματι οι πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής πλευράς αναφορικά με την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας και τη δημιουργία αυτόνομων μονάδων, ενσαρκώνονται στην υιοθέτηση του **European Headline Goal** από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι

(Δεκέμβριος 1999), σύμφωνα με τις προτάσεις του οποίου προβλεπόταν η ανάπτυξη ευρωπαϊκής δύναμης ταχείας αντίδρασης με δυνατότητα δράσης εντός 60 ημερών (Jolyon Howorth and John T.S. Keeler 2003). Στους βασικούς πυλώνες των προτάσεων τέθηκε η βούληση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου να αποκτήσει αυτονομία στη λήψη αποφάσεων και δράσης όπου το NATO «δεν εμπλέκεται στο σύνολο του»^{xi}. Η Αμερικανική κυβέρνηση υπεστήριξε και αυτήν την Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία κι εκφράστηκε μέσω της Madeleine Albright, με την προϋπόθεση να μην υπάρξει διάκριση ή αποσύζευξη των Ευρωπαίων από τις ΗΠΑ και το NATO (Madaleine Albright, 1998). Αναπτύσσοντας επομένως την Ευρωπαϊκή άμυνα εν αυτονομία δράσης, αυτόματα θα έλεγε κανείς ότι αποδυναμώνεται η δυναμική των ευρωπαϊκών χωρών στο NATO και παύει η απόλυτη εξάρτηση τους από αυτό. Όμως σπεύδουν οι ευρωπαϊκές ηγεσίες να αποσαφηνίσουν την πρόθεση τους να συμβάλλουν σε πρώτο στάδιο, χωρίς όμως να παρακάμπουν το NATO ή να επιδιώκουν τη λειτουργία ενός ομοσπονδιακού Ευρωπαϊκού στρατού. Με αυτό το δεδομένο θα διαμορφωθούν εν συνεχεία οι ισορροπίες στις αρμοδιότητες μεταξύ των δύο οργανισμών.

Τομή στη σχέση και στις μετέπειτα δράσεις και θεωρήσεις των δύο θεσμών αποτέλεσε το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στους Δίδυμους Πύργους στην Αμερική. Η επίθεση αυτή δεν κλόνισε μόνο τον Αμερικανικό κόσμο αλλά τη διεθνή πολιτική σκηνή. Ήταν η πρώτη φορά που το NATO επικαλέστηκε το άρθρο 5 της Συνθήκης, για τη συλλογική άμυνα, το οποίο αποτελεί προτροπή για πολιτική υποστήριξη των εταίρων, ενώ η ΕΠΑΑ έχει διαφοροποιηθεί από αυτό το άρθρο υιοθετώντας τα καθήκοντα για επιβολή και διατήρηση της ειρήνης. Η κρισιμότητα των γεγονότων υπαγόρευσε την λήψη μέτρων τα οποία ανακοινώθηκαν από τον Γενικό Γραμματέα της Συμμαχίας^{xii} και τα οποία αναφέρονται στη συνέχεια αδρομερώς:

^{xi} Heinz Gardner, η Ευρωπαϊκή ασφάλεια μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, στο συγγ. «Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε Σταυροδρόμι», Αθήνα 2004, εκδ. Σιδέρης

^{xii} Βλ. Statement to Press, 4.10.2001

- i. Ενίσχυση της συνεργασίας και ανταλλαγή πληροφοριών.*
- ii. Προστασία βάσεων αμερικανικών συμφερόντων στις χώρες των συμμάχων.*
- iii. Παροχή βοήθειας, αντίστοιχης των δυνατοτήτων κάθε χώρας.*
- iv. Αντικατάσταση αμερικανικών πόρων σε περιοχές ευθύνης του NATO (Βοσνία, Κοσσυφοπέδιο, ΠΓΔΜ) αν χρειάζονταν για την πάταξη της τρομοκρατίας.*
- v. Αεροπορική κάλυψη και δυνατότητα ελεύθερης διάβασης στις αεροπορικές δυνάμεις των ΗΠΑ στους εναέριους χώρους των εταίρων.*
- vi. Ελεύθερη πρόσβαση συμμαχικών ή αμερικανικών δυνάμεων σε λιμάνια των συμμάχων και αεροδρόμια.*
- vii. Δυνατότητα ανάπτυξης Ναυτικής Δύναμης NATO στην Ανατολική Μεσόγειο.*
- viii. Δυνατότητα χρήσης (AWACS) συστήματος έγκαιρης αεροπορικής προειδοποίησης για αντιτρομοκρατική συνδρομή.*

Η ανησυχία των ΗΠΑ όπως διαφαίνεται κι από τις παραπάνω δράσεις τις ωθεί να στραφούν σε παγκόσμιο επίπεδο, προς άλλα κράτη πολυτιμότερα γεωπολιτικά, για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Σταδιακά παρατηρήται και η τάση αποστασιοποίησης των ΗΠΑ από το NATO, υπό την έννοια ότι προτιμά να δρα αυτοβούλως χωρίς την κωλυσιεργία των διαδικασιών της Συμμαχίας. (Έχοντας και την εμπειρία των διαπραγματευτικών διαδικασιών στον πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας.) Αυτό θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί η Ευρώπη και να θέσει εαυτόν στην πρώτη γραμμή. Αφενός το κενό που θα δημιουργείτο στην Ευρωπαϊκή περιφέρεια λόγω της δράσης των ΗΠΑ σε άλλα κράτη και αφετέρου την υπεροχή της ΚΕΠΠΑ στους μηχανισμούς, τα θεσμικά όργανα και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, δημιουργώντας τη δυνατότητα ισχυροποίησης της ΚΕΠΠΑ και της ΕΠΑΑ. Οι αδυναμίες και οι διχογνωμίες εντός της Ένωσης δεν επέτρεψαν να συμβεί κάτι τέτοιο, συντηρώντας την πιο συμφέρουσα γι' αυτήν λύση, την ισορροπημένη σχέση με τις ΗΠΑ και το NATO. Η προοπτική όμως ανάπτυξης της ΚΕΠΠΑ δεν εμποδίστηκε, σημειώνοντας μάλιστα θετικά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση.

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου οι ΗΠΑ παραμερίζουν την πολιτική του περιορισμού(containment) η οποία αποδείχθηκε αναποτελεσματική και υιοθετούν απόλυτα επεμβατική πολιτική.

Υπό το αίσθημα της ανασφάλειας και ταπείνωσης της απόλυτης ισχύος, που μέχρι τότε απολάμβανε η Αμερική μέσω του ΝΑΤΟ, τίθεται υπό αμφισβήτηση η κυριαρχία της δίνοντας χώρο στην ανάπτυξη κι άλλων αμυντικών οργανισμών-θεσμών. Επιπλέον, η ανάπτυξη ιδιαίτερων σχέσεων των ΗΠΑ με συγκεκριμένα, κι όχι όλα τα μέλη της συμμαχίας, αποτέλεσε παράγοντα διάβρωσης του ΝΑΤΟ, ενώ διαφάνηκαν ρωγμές στο οικοδόμημα αυτό επιβάλλοντας την στρατιωτική και θεσμική αναδιοργάνωση του. Επακόλουθο του τρομοκρατικού χτυπήματος ήταν η επέμβαση των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν, που αποτέλεσε έναν ακόμα λόγο έντασης και διαφωνίας ανάμεσα στις δύο πλευρές του Ατλαντικού που προκάλεσε τριγμούς στη μεταξύ τους σχέση, βρίσκοντας τελικά τα Ευρωπαϊκά κράτη να υποχωρούν και να τίθενται υπέρ της επέμβασης των ΗΠΑ. Μετά τον πόλεμο στο Αφγανιστάν απασχόλησε έντονα το ζήτημα των ευρωπαϊκών στρατιωτικών ικανοτήτων καταλήγοντας ότι δεν μπορεί η Ευρώπη να περιορίζεται στο κοινωνικό έργο, θέτοντας τη μακροπρόθεσμη δυνατότητα χρήσης της ΕΠΑΑ λόγω αναπροσανατολισμού των επιδιώξεων των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ (Κεχαγιά,Ο.Croci, 2003). Σε αυτό το πλαίσιο αναπτύχθηκε λίγο αργότερα το Σχέδιο δράσης για τις ικανότητες (ECAP), το οποίο εντάχθηκε στην διαδικασία μετασχηματισμού της ΕΠΑΑ στη Διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε για τη δέσμευση των κρατών-μελών.

Η Σύνοδος του ΝΑΤΟ στην Πράγα (2002) σηματοδότησε την αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος των ΗΠΑ για το ΝΑΤΟ. Σε αυτό το πλαίσιο ελήφθη και η απόφαση ένταξης στη συμμαχία νέων κρατών που στο παρελθόν ήταν υπό την επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης.

Άμεση ήταν και η αντίδραση της Ευρώπης στο αιφνιδιαστικό τρομοκρατικό χτύπημα, λαμβάνοντας μέτρα για την ανάπτυξη δικτύου πληροφόρησης, οικονομικών κυρώσεων, συνεργασίας αστυνομικών και δικαστικών δυνάμεων, θέτοντας ως προτεραιότητα την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτό αποτέλεσε επίσης την κινητήριο δύναμη για την απόφαση ισχυροποίησης της ΚΕΠΠΑ και ΕΠΑΑ και την επιτάχυνση της ολοκλήρωσης του τομέα της ασφάλειας και άμυνας, ενώ προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκαν και οι αποφάσεις του *Ευρωπαϊκού Συμβουλίου* που έλαβε χώρα στη *Γάνδη* (Οκτώβριος 2001). Ο κύριος άξονας αυτών αφορούσε στην διαπυλνική στρατηγική , πολιτική

συνεργασία για τη συνολική ευρωπαϊκή διαχείριση κρίσεων με το Σχέδιο Διαχείρισης Κρίσεων (Crisis Management Concept, CMC).

Τόσο η Σύνοδος Κορυφής της Πράγας (NATO) όσο και η Σύνοδος Κορυφής της Κοπεγχάγης (ΕΕ)-(2001), προσανατολίστηκαν στην εμβάθυνση της Συνεργασίας μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ, διεξάγοντας επιχειρήσεις για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και των όπλων μαζικής καταστροφής(ΟΜΚ). Στο ίδιο πλαίσιο συντονισμού των στρατιωτικών επιχειρήσεων (ΕΕ-NATO) εξελίχθηκε λίγο αργότερα (Δεκέμβριος 2002) η Συμφωνία Berlin Plus αποφέροντας αξιόλογες θετικές επιδράσεις στις Ευρωατλαντικές σχέσεις (Berlin Plus Agreement, D. Price, “The Development of the Response Forces in NATO and the EU and the Evolving NATO–EU Relationship). Η επικύρωση της συμφωνίας αυτής θέτει σε στέρεια βάση τους διακανονισμούς ανάμεσα σε NATO και ΕΕ εδραιώνοντας τη σταθερότητα των μεταξύ τους σχέσεων.

Κοινή ήταν η θέση των δύο θεσμών και στη διαδικασία διεύρυνσης τους επιδιώκοντας την εξασφάλιση ισορροπίας στην περιοχή, ενώ τα υπό ένταξη κράτη επιδίωκαν την απαγκίστρωση από την ρωσική επιρροή κι έχοντας την πρότερη εμπειρία της Ρωσικής απειλής κλίνουν προς τη συμμετοχή στο NATO. (Αν και πολλά από αυτά συμμετέχουν και στις ευρωπαϊκές δυνάμεις). Ωστόσο, η άμβλυνση των τεταμένων σχέσεων μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας, ο προσανατολισμός των ΗΠΑ προς το παγκόσμιο γίνεσθαι και η σταδιακή αποστασιοποίηση τους από την Ευρώπη μπορούν να συντελέσουν ενθαρρυντικά προς τη συμμετοχή των κρατών στην ΕΠΑΑ και κατ' επέκταση στην ισχυροποίηση της. Οφείλει όμως να υπερβεί τις ελλείψεις της (έλλειψη δεσμεύσεων, κανονισμών, κριτηρίων συμμετοχής) ώστε να αποπνεύσει την απαραίτητη εμπιστοσύνη στα υπόλοιπα κράτη.

Δύο ακόμα εξαιρετικά σημαντικές δράσεις για την επιτυχία και το μέλλον του NATO αποφασίστηκαν στη Σύνοδο της Πράγας (2002). Η πρώτη ήταν η δέσμευση για τις στρατιωτικές ικανότητες των συμμάχων (Prague Capabilities Commitment,PCC)-(Στους τομείς: χημικής, βιολογικής, ραδιενεργής και πυρηνικής άμυνας, επικοινωνία, όπλα υψηλής ακρίβειας, αεράμυνα, ναυτικές μεταφορές). Η δεύτερη δράση αφορούσε στη σύσταση Δύναμης Ταχείας Επέμβασης του NATO(NATO Response Force-NRF- Δύναμη κρούσης).

Οι δύο πρωτοβουλίες έδωσαν νέο προσανατολισμό στο NATO και αποτέλεσαν την τελευταία προσπάθεια εξισορρόπησης των στρατιωτικών συνεισφορών των συμμάχων στο NATO (μόνιμη υπεροχή αμερικανικής συνδρομής στον στρατιωτικό τομέα).

Όπως υπεστήριξε σε ομιλία του στις Βρυξέλλες ο Λόρδος George^{xlii} στα πλαίσια ανάπτυξης νέων δυνατοτήτων τονίζοντας την συμπληρωματικότητα των δύο παραπάνω δράσεων του NATO (Δυνατότητες του NATO- NATO's Prague Capabilities Commitment και της Δύναμης Αντίδρασης του NATO) με τις Ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες (Ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης Δυνατοτήτων- European Capabilities Action Plan και Ευρωπαϊκή Δύναμη ταχείας Αντίδρασης), οι δύο οργανισμοί δεν βρίσκονται σε ανταγωνισμό αλλά σε σύμπνοια για την επίτευξη των κοινών τους στόχων. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι «...θα πρέπει να βρούμε τη σωστή ισορροπία ανάμεσα στην «εξασφαλισμένη πρόσβαση» στα μέσα του NATO για τα μέλη της ΕΕ και την «εξασφαλισμένη συμμετοχή» στην πολιτικό-στρατιωτική διαδικασία λήψης αποφάσεων της ΕΕ για τους Συμμάχους που δεν είναι μέλη της ΕΕ. Πιστεύω ότι ο στόχος αυτός είναι εφικτός, ακόμα και αν ορισμένα από τα κράτη-μέλη πρέπει να κάνουν κάποια βήματα παραπάνω.».(George Robertson, 2004).

Σε αντιδιαστολή με την παραπάνω άποψη, υπάρχουν κι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η σχέση μεταξύ Ευρώπης και ΗΠΑ (κατ'επέκταση ΕΕ-NATO) «παγώνουν». Ενδιαφέρον παρουσιάζει η προσέγγιση του Stephen Walt του Πανεπιστημίου του Harvard, σύμφωνα με την οποία, οι παράγοντες που συντελούσαν στην σύμπλευση των δύο πλευρών του Ατλαντικού έχουν πάψει να υφίστανται. Αυτοί δεν είναι άλλοι από τη Σοβιετική απειλή, τα Αμερικανικά συμφέροντα στην Ευρωπαϊκή οικονομία και την γενιά των πολιτικών ελίτ που ανέπτυξαν την συνήθεια να δουλεύουν μαζί σε μία κοινή προσπάθεια. Όσον αφορά στη Σοβιετική απειλή, αφού παύει να υφίσταται ως τέτοια, δεν υπάρχει το δεδομένο της συνοχής μεταξύ των εταίρων για την αντιμετώπιση του κοινού κινδύνου όπως πρότινος. Σχετικά με τον οικονομικό τομέα ο Walt υποστηρίζει ότι είναι ένας ακόμα τομέας στον οποίο ασθενούν οι σχέσεις Ευρώπης - ΗΠΑ

^{xlii} Robertson 10^{ος} Γενικός Γραμματέας NATO, κατά την περίοδο 1999-2004.

αφού το ενδιαφέρον και το εμπόριο των ΗΠΑ με την Ασία ξεπερνάει το εμπόριο τους με την Ευρώπη. Τέλος αναφέρει ότι οι πολιτικές ελίτ έχουν διαφοροποιηθεί αφενός μεν με τους Ευρωπαίους να εστιάζουν στην ενίσχυση του Ευρωπαϊκού καθ' αυτού οικοδομήματος, αφετέρου με τους Αμερικανούς να προσανατολίζονται σε μία διαφορετικού τύπου θεώρηση των εξωτερικών σχέσεων της χώρας. Γρήγορα όμως μπορούν να αντικρουστούν τα επιχειρήματα που προβάλλει ο κος Walt αφού το NATO εξακολουθεί να κατέχει εξέχοντα ρόλο στη διεθνή σκηνή, διατηρώντας την ισορροπία στους Ευρωπαϊκούς κόλπους γεγονός που επιτρέπει στις ΗΠΑ να έχουν λόγο στην Ευρώπη έχοντας ταυτόχρονα και τη συνδρομή της στις διεθνείς κρίσεις. Από οικονομικής πλευράς βέβαια και οι Ευρωπαίοι όπως και οι Αμερικανοί έχουμε συμφέροντα να διατηρούμε καλές σχέσεις.

Παρ' όλες όμως τις αποκλίσεις των δύο πλευρών, τα σημεία σύγκλισης τους είναι πολύ ουσιαστικότερα καθώς ασπάζονται κοινές αξίες και ανησυχίες. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο καθηγητής κος Robert Blackwill «Ούτε οι ΗΠΑ ούτε η Ευρώπη απειλούν ζωτικά ή σημαντικά τα συμφέροντα της άλλης πλευράς». Τα μέσα όμως επίτευξης των στόχων των δύο πλευρών διαφοροποιούνται σε μεγάλο βαθμό, δημιουργώντας σκεπτικισμό αναφορικά με τις σχέσεις αυτών και των θεσμών τους (Joseph S. Nye Jr, 2004).

Συμπληρωματικά με τις παραπάνω απόψεις περί «αναχωμάτων» στις Βορειοατλαντικές σχέσεις, αναδύονται και οι Αμερικανικές ανησυχίες, δικαιολογημένες και μή, καθώς και οι τριβές που παρουσιάζονται περιοδικά ανάμεσα στους εταίρους. Σημαντικές είναι οι πολιτισμικές διαφορές που παρουσιάζονται μεταξύ των ΗΠΑ και της Ευρώπης. Παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση στον τρόπο που αντιμετωπίζουν τα κοινωνικοπολιτικά ζητήματα που ανακύπτουν, με το Αμερικανικό πρότυπο να υιοθετεί μια δραστικότερη-σκληρότερη στάση σε αντιδιαστολή με τις ηπιότερες πολιτικές που προτιμούν οι Ευρωπαίοι (πχ. Διαπραγματευτική διαδικασία VS Ένοπλης επιβολής της τάξης). Ως φυσική απόληξη της πολιτικής αυτής, παρουσιάζεται ένα ακόμη αγκάθι στις σχέσεις των δύο. Η ασυμμετρία στο ποσοστό της συνδρομής των δύο στους στρατιωτικούς εξοπλισμούς δημιουργεί δυσαρέσκεια και αντιδράσεις, αφού οι ΗΠΑ επενδύουν το 3% περίπου του ΑΕΠ τους σε αμυντικούς μηχανισμούς και μέσα ενώ η Ευρώπη αγγίζει το 2%.

Αυτό έχει αντίκτυπο και στη κοινή γνώμη των ΗΠΑ που αντιλαμβάνεται ίσως ως υπερσπατάληση πόρων την επένδυση αυτή, ενώ τριβές μπορεί να προκληθούν και για εμπορικούς- οικονομικούς λόγους. Τέλος η απουσία ευελιξίας στις διπλωματικές διαδικασίες της ΕΕ αλλά και η μονομέρεια των ΗΠΑ στη λήψη αποφάσεων και χάραξη πολιτικών δυσχεραίνουν ακόμη περισσότερο την υγιή συνεργασία τους.

Υπάρχει ακόμα μία σειρά θεμάτων που δημιουργεί ένταση και ανησυχία στους Αμερικανικούς κόλπους σχετικά με την αυτονόμηση της Ευρωπαϊκής Άμυνας. Φαίνεται να εστιάζουν στην απώλεια συνοχής και συνέπειας της Ευρωατλαντικής Συμμαχίας εάν αμφισβητηθεί η κυριαρχία των ΗΠΑ μέσω της ανάπτυξης Ευρωπαϊκών δυνάμεων αντίστοιχων με αυτές του ΝΑΤΟ. Θεωρούν ότι ισχυροποιώντας την Ευρωπαϊκή πλευρά της δίνεται άλλη δυναμική στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, παραγκωνίζοντας ή ακόμα και ανταγωνίζοντας την Αμερική που μέχρι τώρα αποτελεί εταίρο και καθοδηγητή πολλές φορές στις υπό διαχείριση κρίσεις. Αναφέρθηκε άλλωστε ότι αν η Ευρώπη αναζητώντας την ταυτότητα της, ανταγωνιστεί ή αντιπαρατεθεί με την Αμερική, εκείνη θα αντιδράσει, κι αυτό δεν θα άλλαζε απλά και μόνο λόγω των διακηρύξεων περί ενότητας μεταξύ των συμμάχων αν υπάρχει ουσιαστική αντιπαράθεση (Henry Kissinger 2002). Ενδιασμοί ωστόσο υπάρχουν και για την αλληλοεπικάλυψη των μέσων που θα κατέχουν οι δύο θεσμοί καθώς και για τη δυνατότητα των Ευρωπαϊκών κρατών να ανταπεξέλθουν στις στρατιωτικές υποχρεώσεις, αφού ήδη πριν την ανάπτυξη νέων Ευρωπαϊκών δυνάμεων οι Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις επιφυλακτικά και με φειδώ επένδυσαν στο συλλογικό τμήμα του στρατιωτικού τομέα. Λειτουργικής φύσης ζήτημα είναι βέβαια και το αν και σε τι βαθμό θα καταφέρουν τα Ευρωπαϊκά κράτη να λειτουργήσουν σωστά και συντεταγμένα σε ένα ενιαίο στρατιωτικό φορέα, επιτυγχάνοντας την « Ευρωπαϊκή στρατιωτική ολοκλήρωση» τη στιγμή που ακόμα τίθεται υπό αμφισβήτηση η επίτευξη της οικονομικής και πολιτικής ολοκλήρωσης στον Ευρωπαϊκό τόπο.

Όλες αυτές οι ανησυχίες όμως μπορούν να κατευναστούν αν διατηρηθούν οι ισορροπίες και πραγματοποιηθεί μια ισότιμη κατανομή. Ο διαχωρισμός των καθηκόντων και η αποκρυστάλλωση- αποσαφήνιση των αρμοδιοτήτων των δύο θεσμών θα δράσει καταλυτικά στην εδραίωση και των δύο διασφαλίζοντας τα κοινά τους συμφέροντα βάση των

δυνατοτήτων έκαστου θεσμού. Αποτελεί άλλωστε ιστορικό πλέον φαινόμενο η Ουάσιγκτον να διατηρεί φόβους και επιφυλάξεις σχετικά με τα Ευρωπαϊκά εγχειρήματα, οι οποίοι διασκεδάζονται στη συνέχεια συνειδητοποιώντας τη λειτουργία τέτοιων δράσεων προς το συμφέρον των ΗΠΑ (Charles A. Kupchan, 2004). Ενώ ο Kissinger θέτει το θέμα της ισορροπίας μέσω της χρυσής τομής ανάμεσα στα άκρα α) της έκφρασης των ΗΠΑ σαν να συμμετέχουν στους Ευρωπαϊκούς θεσμούς και β) στη συμμετοχή των ΗΠΑ στο διάλογο αφού έχουν διαμορφωθεί οι αποφάσεις. Το τελευταίο αποτελεί βασικό πρόβλημα και για τις δύο πλευρές. Καθώς τόσο οι Ευρωπαίοι όσο και οι Αμερικάνοι λαμβάνουν τις αποφάσεις και μετά διαβουλεύονται μεταξύ τους. Οι μεν πρώτοι αντιμετωπίζουν πρόβλημα στη διαπραγμάτευση διότι δεν μπορούν να αλλάξουν όσα έχουν αποφασιστεί στο Συμβούλιο, ακόμα κι αν προκύψουν νέα δεδομένα, οι δεύτεροι αποφασίζουν χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους Ευρωπαίους.

Τέτοιο εγχείρημα αποτελεί και η τελευταία και πιο ελπιδοφόρα κίνηση προς την υλοποίηση της μακροχρόνιας φιλοδοξίας ενιαίας αντιπροσώπευσης των Ευρωπαϊκών κρατών-μελών στις εξωτερικές υποθέσεις. Στη Συνθήκη της Λισσαβόνας (2009) προβλέπεται η μετονομασία της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ) σε Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ), η θέσπιση του αξιώματος του Υπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για τις Εξωτερικές Υποθέσεις και την Πολιτική Ασφάλειας, η δημιουργία θέσης Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου με σκοπό τη μεγαλύτερη άσκηση επιρροής της ΕΕ στη Διεθνή σκηνή και τέλος η δημιουργία Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ).

Στόχος των νέων ρυθμίσεων είναι η συνοχή των εξωτερικών σχέσεων της Ένωσης και η ενίσχυση του διεθνούς ρόλου της. Η *suī generis* υπηρεσία της ΕΥΕΔ είναι λειτουργικά αυτόνομη, και στόχο έχει την ενιαία και κοινή δράση της Ένωσης ώστε να δρα πιο αποφασιστικά και αποτελεσματικά στην άσκηση της ΚΕΠΠΑ. Παρουσιάζονται μία σειρά από προβλήματα για την εξέλιξη και την εκπλήρωση των στόχων της όμως η αποτελεσματικότητα της θα κριθεί σε βάθος χρόνου, καθώς ήδη η δράση της ΕΥΕΔ στο ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης έχει προκαλέσει αμφιλεγόμενης αντιδράσεις.

ΚΟΙΝΑ ΣΗΜΕΙΑ ΕΠΑΑ - ΝΑΤΟ

ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΣΥΝΟΔΟΥΣ ΠΡΑΓΑΣ - ΚΟΠΕΓΧΑΓΗΣ 2001-2002

- *Η λειτουργία της NRF (NATO Response Force) και της ERRF συμπληρωματικά. Η πρώτη για υψηλής έντασης πολεμικές επιχειρήσεις εκτός Ευρώπης, ενώ η δεύτερη αναλαμβάνοντας ειρηνευτικές και σταθεροποιητικές επιχειρήσεις κυρίως εντός Ευρώπης.*
- *Η λειτουργία της PPC και της ECAP μπορούν να δράσουν ενισχυτικά στην αύξηση στρατιωτικών ικανοτήτων των ευρωπαϊκών εταίρων επιτυγχάνοντας την εξισορρόπηση της συμβολής πόρων από ΕΕ και ΗΠΑ, αυξάνοντας το κύρος της Ευρώπης κι ακολούθως ασκώντας μεγαλύτερη επιρροή στις αποφάσεις των ΗΠΑ.*
- *Ανάπτυξη της διαλειτουργικότητας και συνεργασίας μεταξύ των δύο θεσμών, μέσω της λειτουργίας της PCC και της NRF, ενισχύοντας τη δυνατότητα ανάπτυξης κοινής στρατιωτικής δράσης. (Εφόσον υπάρξει η πολιτική βούληση).*
- *Κοινή αντίληψη των σύγχρονων απειλών (Τρομοκρατία, ΟΜΚ, Περιφερειακές συγκρούσεις, Οργανωμένο έγκλημα, «Αποτυχημένα κράτη»)(Κεχαγια 2005).*

Από τα παραπάνω διαφαίνεται η δυνατότητα σύμπλευσης των δύο θεσμών, εφόσον διαπνέονται από συνεκτικότητα και αντιμετωπίσουν τα ανακύπτοντα θέματα αλληλοεπικάλυψης και ηγεσίας. Η ισορροπία ανάμεσα τους αλλά και ο επανακαθορισμός κοινών στόχων και παράλληλων συμφερόντων θα συντελέσει καταλυτικά προς αυτή την κατεύθυνση.

8.8. ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ Ή ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ;

Πολλές και αντικρουόμενες θέσεις έχουν διατυπωθεί για τις Ευρωατλαντικές σχέσεις και την πορεία διαμόρφωσης τους καθώς και για το μέλλον τους. Η Αμερικανική καχυποψία απέναντι στην ευρωπαϊκή πρωτοβουλία καλλιεργείτο για χρόνια και για διάφορους λόγους όπως η αυτόνομες στρατηγικές επιδιώξεις της Γαλλίας. Τροφοδοτήθηκε όμως και από νέο-ρεαλιστικές προσεγγίσεις που έθεταν την Ευρώπη απέναντι από τις ΗΠΑ ως δυνητικά ανταγωνιστική δύναμη, κι από προσεγγίσεις που παρουσίαζαν την ΕΠΑΑ ως αναδυόμενη υπερδύναμη και φυσικά από ακριβώς αντίθετες ανησυχίες περί πλήρους Ευρωπαϊκής αδυναμίας συλλογικής δράσης διεθνώς (Λάβδας Α. Κώστας, 2009).

Πέραν της καχυποψίας όμως που προαναφέραμε, μείζονος σημασίας θέμα, που δυσχεραίνει την σύγκλιση των δύο πλευρών, αποτελεί η έλλειψη πολιτικής βούλησης των δύο πλευρών να ακολουθήσουν κοινή στρατηγική. Αυτό διότι η χάραξη στρατηγικής αλλά και η παραδοσιακή δράση κι εμπειρία δείχνουν ότι ΕΕ και ΗΠΑ, (κατ' επέκταση και ΝΑΤΟ, καθώς διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε αυτό οι ΗΠΑ) ακολουθούν άλλη οδό για την επίτευξη ίσως και των ίδιων στόχων. Όπως προαναφέρθηκε οι ΗΠΑ ακολουθούν την στρατιωτική οδό σε αντίθεση με την Ένωση που το χρησιμοποιεί ως έσχατο μέσο, εστιάζοντας στην ειρηνευτική και διπλωματική οδό, σε μεγάλο βαθμό και λόγω αδυναμίας επίδειξης της ισχύος της ή όπως πολλάκις έχει αναφερθεί σε αυτή τη μελέτη λόγω έλλειψης μέσων κι εξοπλισμών.

Συγκεκριμένα όσον αφορά στα τεχνικά ζητήματα της ασφάλειας και της άμυνας, προκύπτουν τα εξής :

- *Οι Ευρωπαίοι δεν δείχνουν να αυξάνουν τις αμυντικές τους δαπάνες στο ΝΑΤΟ , γεγονός που διαιωνίζει την δυσανάλογη συνδρομή των συμμάχων, οδηγώντας τις ΗΠΑ στην σταδιακή αποδέσμευση από την Ευρώπη.*

- Η σταδιακή αποδέσμευση των αμερικανικών δυνάμεων από το NATO ζημιώνει σημαντικά τη διαλειτουργικότητα των δύο θεσμών, ενώ ταυτόχρονα έχει τα αντίθετα αποτελέσματα (συμμετοχή και αύξηση των δαπανών) λειτουργώντας αποθαρρυντικά για τους εταίρους.
- Κατασταλτικά στην ανάπτυξη συστημάτων τελευταίας τεχνολογίας από την πλευρά των Ευρωπαίων λειτουργεί η ύπαρξη τέτοιων από τις ΗΠΑ, θεωρώντας άσκοπη σπατάλη την δημιουργία αμιγώς ευρωπαϊκών συστημάτων μέσα στον ίδιο θεσμό.
- Ένα άλλο ζήτημα που ανακύπτει αφορά στην δυνατότητα συνεργασίας στο πλαίσιο της NRF, όλων των κρατών μεταξύ τους ή αν δημιουργηθούν ολιγομελείς συμμαχίες πρόσκαιρου χαρακτήρα πλήττοντας σοβαρά την συνεκτικότητα της συμμαχίας.
- Διαφορετική αντίληψη για τις αιτίες εμφάνισης των σύγχρονων απειλών κι επομένως και του τρόπου αντιμετώπισης τους.
- Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό είναι το αίσθημα ανασφάλειας που καλλιεργείται στην κοινή γνώμη από τη στάση των ΗΠΑ, διχάζοντας πολλές φορές τους πολίτες για την προοπτική της Ευρώπης στη συμμαχία.
(Κεχαγιά 2005).

Ο καταμερισμός των αρμοδιοτήτων και καθηκόντων ανάμεσα στους δύο θεσμούς θα λειτουργούσε λυτρωτικά στις μεταξύ τους αποκλίσεις. Το ζήτημα όμως είναι πολιτικό κι όχι στρατιωτικό αφού ίδιες δυνάμεις εμπλέκονται και στους δύο. Η σύγκλιση των συμφερόντων τους και οι αντιλήψεις ως προς την αντιμετώπιση Διεθνών κρίσεων είναι τα καθοριστικά σημεία που εξαρτούν τις πολιτικές τους αποφάσεις και θα κρίνουν αν η ζυγαριά γέρνει προς τη σύγκλιση ή την απόκλιση.

Με την πρότερη Συμφωνία Berlin-Plus είχε ήδη δημιουργηθεί ένα καλό κλίμα για τη βελτίωση των Ευρωατλαντικών επιτρέποντας και τη διεξαγωγή ευρωπαϊκών επιχειρήσεων με την υποστήριξη του NATO.

Αυτής όμως προηγούνται οι εμπειρίες τριγμών ανάμεσα στους δύο, με την περίπτωση τόσο του Ιράκ, όπου οι ΗΠΑ έδρασαν αυθαίρετα αλλά και η Ευρώπη διχάστηκε κι έχασε την ενιαία της φωνή, όσο και στη Γιουγκοσλαβία όπου η αναποτελεσματικότητα και

διχογνωμία εμπόδιζαν τη λήψη αποφάσεων, με αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να μη θέλουν να επαναλάβουν ένα πόλεμο υπό επιτροπεία. Επιπλέον ο πόλεμος στο Ιράκ, προκάλεσε ένα ακόμα ρίγμα στους κόλπους του NATO χάνοντας το στόχο μιας ουσιαστικής στρατιωτικής συνεργασίας με όλους τους συμμάχους και δημιουργώντας ad hoc συμμαχίες (ΗΠΑ-Μ.Βρετανία-Ισπανία).

Ακόμα ένα σημείο που δείχνουν να δοκιμάζονται οι Ευρωατλαντικές σχέσεις είναι όταν το 2003 τίθεται το ζήτημα αυτονομίας της ΕΠΑΑ και θίχτηκαν οι αρμοδιότητες των στρατηγείων. Η πρόταση έγινε από τις Γαλλία, Γερμανία, Λουξεμβούργο και Βέλγιο και αφορούσε στη δημιουργία αυτόνομου Ευρωπαϊκού στρατηγείου με έδρα τις Βρυξέλλες, σε αντίθεση με τις επιταγές της Berlin –Plus που παραμερίστηκε. Φυσικά προκλήθηκε η άμεση αντίδραση των ΗΠΑ που ξεπεράστηκε με τη συμβιβαστική λύση δημιουργίας μονάδας σχεδιασμού της ΕΕ η οποία θα συνεργάζεται με το NATO. Αυτό όμως πρόσκαιρα, αφού στη Σύνοδο της ΕΕ στις Βρυξέλλες (2003) διαπράττεται το ευρωπαϊκό απόπειμα από πλευράς Μ.Βρετανίας η οποία ανασκεύασε τη θέση της φοβούμενη τη δυσαρέσκεια των ΗΠΑ, η οποία συνεπαγόταν ένταση της θέσης αποδέσμευσης τους κι έτσι πρότειναν συνεργασία με νατοϊκό προβάδισμα όπως και επετεύχθη. Δημιουργήθηκε συγκεκριμένα μικρής κλίμακας στρατιωτική μονάδα σχεδιασμού που θα λειτουργεί παράλληλα με το στρατηγείο του NATO στις Βρυξέλλες αλλά στους κόλπους του (με πολιτική υφή). Η ασυμφωνία όμως της ΕΕ στο Ιράκ συνετέλεσε θετικά στην ολοκλήρωση της άμυνας της ένωσης αφού τέθηκε σε ενιαίο πλαίσιο η ύπαρξη διεθνών απειλών κι αντιμετώπιση τους αναγκαία στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ^{xliii}. Κατ' αντιστοιχία η εκδήλωση της «Αραβικής Άνοιξης» δημιουργεί την ανάγκη νέων δομών στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, και τις οποίες καλείται να δημιουργήσει άμεσα η Ευρώπη.

Παρατηρείται μια εναλλαγή στην ισορροπία των σχέσεων NATO-ΚΕΠΠΑ και ΗΠΑ-ΕΕ, αποδεικνύοντας την εύθραυστη φύση τους.

^{xliii} Ευρωπαϊκό Σχέδιο Ασφάλειας-M.Gubert, A European Strategic Concept-Defence Aspects, Defence Committee, 2003.

9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κατόπιν της μελέτης που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, το πρώτο συμπέρασμα στο οποίο οδηγούμαστε είναι η πολυπλοκότητα των Ευρωατλαντικών σχέσεων και η πληθώρα παραγόντων που τις επηρεάζουν. Αυτή η σύνθετη σχέση που έχει αναπτυχθεί ανάμεσα στις δύο πλευρές του Ατλαντικού χρειάζεται ιδιαίτερα λεπτούς χειρισμούς ώστε να διατηρείται σε ισορροπία καθώς οι συνθήκες και οι συνιστώσες συνεχώς αλλάζουν.

Μέσω της εμβάθυνσης και προσεκτικής ανάλυσης που επιχειρήθηκε στα παραπάνω ζητήματα φτάνουμε να διατυπώσουμε με σχετική ασφάλεια τις αιτίες δημιουργίας και την ερμηνεία του Ευρωπαϊκού ελλείματος στην πολιτική ασφάλειας και άμυνας αλλά και να σκιαγραφήσουμε τις πιθανές δράσεις για την μείωση αν όχι την εξάλειψη αυτού του ελλείματος. Το πρόσφατο παρελθόν, μας δίδει πλήθος παραδειγμάτων και περιστατικών (Γιουγκοσλαβική κρίση, επέμβαση στη Λιβύη, αντιμετώπιση Αραβικής Άνοιξης κλπ.) που επιδεικνύουν και αποδεικνύουν την αδυναμία των Ευρωπαίων εταίρων να δράσουν συνετά και συντονισμένα στα θέματα της ΚΕΠΠΑ-ΕΠΑΑ-ΚΠΑΑ, λόγω των αντικρουόμενων οικονομικό-πολιτικών συμφερόντων τους, αλλά και της αγωνιώδους προσπάθειας τους να διατηρήσουν ή να κατακτήσουν τον κυρίαρχο ρόλο τους έναντι των υπολοίπων.

Η απαρχή βέβαια αυτής παγιωμένης μέχρι πρότινος κατάστασης, τοποθετείται χρονικά ήδη από το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου, λόγω της ανασφάλειας και καχυποψίας που χαρακτήριζε τόσο τα Ευρωπαϊκά κράτη όσο και τους διεθνείς δρώντες που τα επηρέαζαν. Η Γαλλική αντιδραστικότητα δεν συνέπετε με την παραδοσιακή φιλοαμερικάνικη στάση της Μ.Βρετανίας, κι αυτά τα δύο σε συνδυασμό με την καχυποψία των δύο, απέναντι στη Γερμανία και τη Ρωσία δυσχέραιναν ακόμα περισσότερο την διαδικασία αντίληψης των συγκλίνοντων συμφερόντων των Ευρωπαϊκών κρατών. Επομένως και τη διαδικασία Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης κι εμβάθυνσης, αλλά και πλήρωσης των ελλειμμάτων.

Όσον αφορά στις αιτίες που επέτρεψαν να αναπτυχθεί αυτό το αρκετά δυσεπίλυτο πρόβλημα και να διαμορφωθεί το έλλειμμα στην Ευρωπαϊκή ασφάλεια και άμυνα, περιλαμβάνεται και η δράση των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής και η ύπαρξη και δραστηριοποίηση του NATO. Η ασφάλεια που παρείχε η Ευρωατλαντική Συμμαχία στα Ευρωπαϊκά κράτη επέτρεψε την αδράνεια στην ανάπτυξη Ευρωπαϊκών πρωτοβουλιών στον τομέα της κοινής ευρωπαϊκής άμυνας, ακόμα και όταν διαπιστωνόταν ο υποσκελισμός των Ευρωπαϊκών απόψεων στη συμμαχία. Η απροθυμία των Ευρωπαίων να επενδύσουν έμπρακτα με υλικά μέσα (δαπάνη σε στρατιωτικό εξοπλισμό) αλλά και συνθέτοντας στρατιωτικές δυνάμεις άμεσης επέμβασης στον τομέα αυτό αιτιολογεί την διστακτική και ισχνή μέχρι τώρα δραστηριοποίηση τους στον τομέα της ΚΕΠΠΑ και φυσικά τον εναγκαλισμό με το NATO.

Κι ενώ οι ΗΠΑ επιδιώκουν την απαγκίστρωση της Ευρώπης από αυτές, τουλάχιστον στον τομέα άμυνας και ασφάλειας μέσω στρατιωτικών μέσων, ταυτόχρονα δεν μπορούν να χάσουν την κυριαρχία τους στον Ευρωπαϊκό χώρο. Η στρατηγική που υιοθετούν υπαγορεύει την παραμονή τους στην κορυφή της κλίμακας ισχύος και φυσικά η επικείμενη ισχυροποίηση της Ευρώπης μοιράζει την πίτα, γεγονός που αντιβαίνει στα άμεσα και μακροπρόθεσμα συμφέροντα των ΗΠΑ. Το αντεπιχείρημα βέβαια αυτών των θέσεων είναι ότι η Ευρωπαϊκές δυνάμεις θα μπορούσαν να λειτουργήσουν επιβοηθητικά προς τις ΗΠΑ και οι τελευταίες αντί να υποδαυλίζουν την ανάπτυξη τους να τις εκμεταλλευτούν.

Χαρακτηριστική επιβεβαίωση των παραπάνω αποτελεί η θέση του Kissinger για την διαμόρφωση της Αμερικανικής πολιτικής για την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση η οποία αναφέρει τα εξής: «Μια συνετή αμερικανική πολιτική θα επιζητεί να κινείται μεταξύ μιας Ευρώπης που αποποιείται τις διεθνείς ευθύνες της και μιας Ευρώπης που προσπαθεί να αποκτήσει έναν παγκόσμιο ρόλο μέσω του ανταγωνισμού με τις Ηνωμένες Πολιτείες».

Η Πολιτική Ολοκλήρωση της Ευρώπης επηρεάζει τις Ευρωατλαντικές Σχέσεις και προκαλεί αντιδράσεις στις ΗΠΑ που επιθυμούν μία πιο χαλαρή ένωση την οποία θα μπορούν να επηρεάζουν ευκολότερα κι ενώ "παροτρύνουν" τη συλλογική δράση των Ευρωπαίων στην ασφάλεια απαιτούν να λαμβάνουν την Αμερικανική έγκριση.

Οι ΗΠΑ πέτυχαν να δώσουν αρμοδιότητες στη Συμμαχία ώστε να αποτραπεί η επανεθνικοποίηση των αμυντικών πολιτικών της Γερμανίας και των άλλων μεγάλων δυνάμεων της Ευρώπης, μεγάλη επιτυχία των ΗΠΑ διότι στη ρευστότητα της Ευρώπης λειτούργησε συντεταγμένα με πρωτοβουλίες. Επί παραδείγματι, στη Σύνοδο του Λονδίνου το 1990 που οι ΗΠΑ προώθησαν τη σύναψη διπλωματικών σχέσεων των κρατών του Συμφώνου της Βαρσοβίας με το NATO. Η στρατηγική των Ηνωμένων Πολιτειών διαφαίνεται διαχρονικά, ακόμα και στη σημερινή οικονομικοπολιτική συγκυρία. Το Ευρώ απειλούσε το Δολάριο, υπο την έννοια ότι περισσότερες επενδύσεις συνεπάγονται πιο εύρωστη Ευρώπη και δυνητικά ισχυρότερη, άρα ανταγωνιστική προς τις ΗΠΑ (Αρβανιτόπουλος Κ.- Ήφαιστος Π., 2003).

Επιπλέον η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν χρειάζεται να περιμένει να αναπτύξει τις ισχνές δυνάμεις της για να έχει μια ανεξάρτητη διεθνή πολιτική και παγκόσμια επιρροή ανταγωνιστική των ΗΠΑ. Η στρατιωτική ισχύς εξάλλου δεν αποτελεί το αποτελεσματικότερο μέσο στην άσκηση διεθνούς πολιτικής και το NATO δεν προστατεύει πια την Ευρώπη από κάποια συγκεκριμένη απειλή, που ήταν και ο κύριος λόγος ίδρυσης του. Αντίθετα είναι απαραίτητο για τις ΗΠΑ αφού τους παρέχει την στρατιωτική υποδομή και ανάπτυξη στην Ευρώπη, την Ευρασία, τη Μ. Ανατολή και την Αφρική. Μέσω της δραστηριότητας του NATO δίδεται η δυνατότητα στις ΗΠΑ να διατηρούν βάσεις στα περισσότερα κράτη της ΕΕ, συχνά με υπερεθνικά δικαιώματα και προνόμια. Αν το NATO αποτελούσε μια συμμαχία ανεξάρτητων πολιτικά κρατών, όπως διακηρύσσει, τα κράτη μέλη της ΕΕ που συμμετέχουν σε αυτή τη συμμαχία θα μπορούσαν να ασκήσουν το δημοκρατικό τους δικαίωμα και να διαμορφώσουν τις αποφάσεις τους σύμφωνα με τα συμφέροντα και τις αποκλειστικές πολιτικές στρατηγικές τους, ανεξαρτήτως αν αυτές συμπίπτουν με τα συμφέροντα των ΗΠΑ.

Το εγχείρημα για την ανάδυση Ευρωπαϊκών θεσμών ικανών να ανταπεξέλθουν σε κρίσιμες υποθέσεις υψηλού ρίσκου, δεν αποτελεί εύκολη υπόθεση, αφού τόσα χρόνια οι Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις εστίαζαν το ενδιαφέρον τους στην οικονομικοπολιτική ολοκλήρωση αφήνοντας στις ΗΠΑ τον πρώτο λόγο για την ασφάλεια και τη διαχείριση των στρατιωτικών μέσων, μέσω NATO. Οι ΗΠΑ δεν επεδίωκαν υπερεθνική Ευρώπη γιατί θα προσδιοριζόταν ένα είδος

Ευρωπαϊκής ταυτότητας που θα ισχυροποιούσε την Ευρώπη και θα περιόριζε την Αμερικανική επιρροή

Επί της ουσίας τα σημαντικά σημεία τριβής των Ευρωατλαντικών σχέσεων αφορούν σήμερα στις ενεργειακές πηγές και διόδους όπως πολύ εύστοχα αναφέρεται από τον κο Λάβδα (Λάβδας Α. Κώστας, 2009) και που θα αποτελέσουν το «μήλον της έριδος» και τον κεντρικό άξονα χάραξης των πολιτικών στις νέες διαμορφούμενες συνθήκες.

Η χρυσή τομή που αποτελεί το ζητούμενο στην διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας βρίσκεται στην ανάπτυξη ισόρροπης σχέσης μεταξύ των δύο θεσμών αλλά και παράλληλης μη αλληλοεπικαλυπτόμενης δράσης των ευρωπαϊκών θεσμών και δυνάμεων με αυτές της Ευρωατλαντικής συμμαχίας. Η συμπληρωματικότητα και συνεργατικότητα των δύο οφείλει να τεθεί ως προαπαιτούμενο για την αντιμετώπιση των κοινών στόχων (καταπολέμηση της τρομοκρατίας, μη εξάπλωση των όπλων μαζικής καταστροφής, διαχείριση ανθρωπιστικών κρίσεων κλπ.) και η υποστήριξη αλλά και ορθή λειτουργία θεσμών όπως η ΕΥΕΔ να χαίρουν υποστήριξης από κάθε πλευρά. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη των παραπάνω στόχων και τελικώς για την εξάλειψη του ευρωπαϊκού ελλείμματος στον τομέα ασφάλειας και άμυνας αποτελεί πρωτίστως η ανάληψη των ευθυνών των ευρωπαϊών εταίρων, η προσήλωση στους σκοπούς που καλούνται να εξυπηρετήσουν αλλά ταυτόχρονα η δυνατότητα να πληρώσουν το τίμημα για την επίτευξη του στόχου αυτού. Ταυτόχρονα, υπό το ίδιο πνεύμα οφείλουν να διαπνέονται οι δράσεις από Νατοϊκής πλευράς και οι μεταξύ τους σχέσεις, αντιμετωπίζοντας τις ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες ως μη ανταγωνιστικό παράγοντα αλλά ως πολύτιμο συνεργάτη για την εξασφάλιση της διεθνούς τάξης και ασφάλειας, μέσω της συμπληρωματικότητας των μέσων των δύο θεσμών.

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ιστορικά ορώμενη η πορεία της Ευρώπης παρουσιάζει μία κουλτούρα έντονης ανάγκης θεσμικής ολοκλήρωσης λόγω του πρόσφατου παρελθόντος, με εσωτερικές και εξωτερικές συγκρούσεις, υπεύθυνες για την πολιτική ανασφάλεια που αναπτύχθηκε στον Ευρωπαϊκό χώρο. Για αρκετά χρόνια και περιοδικά, ταλανίστηκε από πολέμους κι απειλές αναδεικνύοντας την αναγκαιότητα πολιτικής εξισορρόπησης. Η ανάδειξη των δημοκρατικών θεσμών η έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα και οι αρχές στις οποίες βασίζεται το Ευρωπαϊκό οικοδόμημα συνθέτουν την πολιτική διάσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως έχει διαμορφωθεί σήμερα και όπως εκλαμβάνεται από τους διεθνείς δρώντες. Ωστόσο, παρά την αρχική ανάγκη της πολιτικής ολοκλήρωσης κι ενώ ακόμα γίνονται βήματα προς την κατεύθυνση αυτή, παρουσιάζεται επιτακτική η ανάγκη ανάπτυξης στρατιωτικής και αμυντικής διάστασης της Ένωσης, με τις διεργασίες που αναλύθηκαν παραπάνω. Πολλοί είναι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η ανάπτυξη στρατιωτικής ισχύος θα λειτουργήσει επιβοηθητικά στις πολιτικές και στις επιλογές της Ένωσης, ενισχύοντας τον διεθνή της ρόλο σε διεθνείς οργανισμούς όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα.

Στον αντίποδα αυτών των αντιλήψεων τίθενται οι απόψεις εκείνων που θεωρούν ως κατασπατάληση πόρων την ανάπτυξη τέτοιων δυνατοτήτων τη στιγμή που τα περισσότερα Ευρωπαϊκά κράτη είναι μέλη του NATO και δεδομένων των ελλείψεων της ΕΕ. Τα μεγαλύτερα κενά αφορούν στη δυνατότητα σχεδιασμού, ελέγχου, επικοινωνιών και πληροφοριών.

Μια πιο ψύχραιμη θεώρηση των δεδομένων και βάση των σκοπέλων που έχει να αντιμετωπίσει η Ευρώπη, απαιτείται η ανασύνταξη των στόχων και των δυνατοτήτων επανακαθορίζοντας τη θέση της μακροπρόθεσμα, για τη χάραξη μιας ουσιώδους στρατηγικής.

Η χρυσή τομή είναι μάλλον η ιδανική λύση, αν και η περίοδος που διανύουμε δημιουργεί δύο ακραίες και αντιθετικές θεωρήσεις, ή την επίτευξη των στόχων σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο και την ευόδωση των κόπων και προσδοκιών από τα χρόνια του Μονέ ή την

καταστροφή του οικοδομήματος που μετά από δεκάδες διαπραγματευτικών διαδικασιών και προσπαθειών θα αποδειχθεί ελλιπής η πολιτική βούληση και μάταιες οι θυσίες των λαών.

Η πορεία της Ένωσης δεν είναι καθόλου δεδομένη, πολλώ δε μάλλον η διαμόρφωση Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής. Τόσο οι εσωτερικοί όσο και οι εξωτερικοί συνεχώς μεταβαλλόμενοι και αντιτιθέμενοι παράγοντες, δυσχεραίνουν συνεχώς τη χάραξη κοινής πορείας των κρατών μελών με ενιαία φωνή και προοπτική διεθνή δρώντα.

Είναι γεγονός ότι μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λισσαβόνας η Ευρωπαϊκή Ένωση αποκτά μια πιο δραστήρια και συνεκτική πολιτική. Οφείλει όμως να ακολουθεί και να επιδιώκει συνεχώς με νέους τρόπους, στις συνεχώς μεταβαλλόμενες διεθνείς ισορροπίες, να διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο σε διεθνές επίπεδο, να δρα και να αντιμετωπίζεται από τους υπόλοιπους σημαντικούς δρώντες και διαμορφωτές της διεθνούς πολιτικής ως ισότιμος ρυθμιστικός παράγων^{xliv}.

Επιπλέον, δεν αρκεί μόνο η βούληση επίτευξης των παραπάνω στόχων, αλλά και η εξασφάλιση των μέσων. Η ΚΕΠΠΑ και η ΕΠΑΑ δίνουν τα εργαλεία και το πολιτικό υπόβαθρο που χρειάζεται για τη διαχείριση κρίσεων, υπερτερώντας θεσμικά λόγω των δομών που έχουν αναπτυχθεί, σε σχέση με το NATO και την αμυντική του φύση. Ωστόσο χρειάζονται διαρκώς αποτελεσματικότερες και πιο ευέλικτες διαδικασίες στο σχεδιασμό και τη λήψη αποφάσεων στο πλαίσιο της Κοινής Εξωτερικής πολιτικής. Αξιοσημείωτη είναι η προσέγγιση των Warren Mason και Susan Penska για την εφαρμογή δομών μεταβλητής γεωμετρίας, προσδίδοντας ευελιξία στη λειτουργία της ΕΠΑΑ. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, τα κράτη μέλη μπορούν

^{xliv} Σε θεωρητικό επίπεδο πολλά μπορεί να λέγονται αλλά πρακτικά δεν χαρακτηρίζεται από αλληλεγγύη και συνεκτική δράση, παρά τις επιταγές των Συνθηκών και των αναθεωρήσεων τους. Η πολυπόθητη «εμβάθυνση» είναι αυτή που θα φέρει την Ευρώπη στο επίπεδο που προσδοκάται, κι όσο μιλάμε για Κοινή εξωτερική πολιτική ενώ δεν την εφαρμόζουμε έμπρακτα, είναι δώρο άδωρον. Η συνεργασία που αναπτύσσεται, (γιατί περί συνεργασίας πρόκειται όταν κάθε κράτος μέλος επιδιώκει το ίδιο συμφέρον του) δεν καθίσταται αρκετή και ικανή να λειτουργήσει ως εφελκυστικό της Ένωσης στην άσκηση επιρροής της στα διεθνή θέματα. Αυτές οι διατυπώσεις και σκέψεις έχουν ταλανίσει όλους όσους έχουν ασχοληθεί λίγο ή πολύ με το Ευρωπαϊκό *sui generis* οικοδόμημα

να δραστηριοποιούνται με διαφορετικό τρόπο και σε διαφορετικό βαθμό, ακολουθώντας βέβαια το βασικό πυρήνα πολιτικής και δράσης που υπαγορεύει η Ένωση^{xiv}.

Μεγάλο εγχείρημα για την ανατροπή του κλίματος αυτού αποτελεί η ίδρυση της ΕΥΕΔ στόχος της οποίας είναι η συνοχή των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ και η ενίσχυση του ρόλου της ως διεθνής παράγων. Όπως ήδη έχουμε αναφέρει στην ανάλυση μας για την ΕΥΕΔ, μέσω του θεσμού αυτού δίνονται τα μέσα επίτευξης του στόχου (μέσω προϋπολογισμού, Επιτροπών, Αντιπροσωπιών κλπ.), αμφιλεγόμενη όμως είναι η αποτελεσματικότητά του.

Συμπερασματικά, η σχετική απεξάρτηση της Ένωσης από το ΝΑΤΟ μπορεί να επιτευχθεί με την ανάπτυξη ισόρροπων σχέσεων μεταξύ τους, δημιουργώντας ένα υγιές μη ανταγωνιστικό περιβάλλον στο οποίο οι δύο θεσμοί θα λειτουργούν συνεργατικά. Τα οφέλη που αποκομίζει η ΕΕ από το ΝΑΤΟ είναι αρκετά. Τόσο στην σχέση που αναπτύσσει με τις ΗΠΑ μέσω της Ατλαντικής Συμμαχίας όσο και από την εμπειρία και την εδραιωμένη θέση του θεσμού σε παγκόσμιο επίπεδο. Επιπλέον η λειτουργία των δυνάμεων NRF και ERRF του ΝΑΤΟ και της ΕΕ αντίστοιχα πρέπει και οφείλουν να λειτουργούν συνεργατικά επιδιώκοντας κοινούς στόχους (καταπολέμηση τρομοκρατίας, όπλα μαζικής καταστροφής κλπ) δρώντας οργανωμένα χωρίς να αλληλεπικαλύπτονται αφού και οι πόροι τους δεν τους επιτρέπουν τον πλήρη διαχωρισμό, τουναντίον, ένα είδος λειτουργικού καταμερισμού που θα λειτουργεί αρμονικά και εξισορροπητικά.

Προτεραιότητα της ΕΕ οφείλει να είναι η κάλυψη των ελλείψεων που τη χαρακτηρίζουν κι ο λόγος είναι διττός. Αφενός μεν η πρόθεση αυτονόμησης της από το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ, αφετέρου δε η αλλαγή του γεωπολιτικού ενδιαφέροντος των ΗΠΑ. Η επιδίωξη μακροπρόθεσμης αποδέσμευσης των ΗΠΑ από τη Συμμαχία σε συνδυασμό με τις προβληματικές που ανακύπτουν, θέτουν καίρια το ζήτημα ισχυροποίησης της ΚΕΠΠΑ (και τον τομέα της ΕΠΑΑ), αναδεικνύοντας τη δυνατότητα της ΕΕ να διαδραματίσει ρόλο διεθνή

^{xiv} W.Mason – S.Penska, The Variable Geometry of Security Cooperation.

δρώντα διαιωνίζοντας τις αρχές της ευημερίας και του ουσιαστικού σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Για την επίτευξη όμως των Ευρωπαϊκών στόχων απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί και η αλλαγή στάσης κι από πλευράς των ΗΠΑ. Η αντίδραση των ΗΠΑ σε κάθε Ευρωπαϊκή κίνηση ακόμα και αν δεν είναι ευθεία παρακωλύει την ανάπτυξη οποιασδήποτε πρωτοβουλίας. Τέτοιου είδους αντιδράσεις θα πρέπει να αντικατασταθούν από την οικοδόμηση μιας στρατηγικής συνεργασίας ανάμεσα τους αλλά και την κατανομή των αρμοδιοτήτων και ευθυνών μεταξύ των εταίρων. Επιπλέον, νεοσυντηρητικοί στις ΗΠΑ επιθυμούν χαλάρωση των συμμαχιών όπως και των Ευρωατλαντικών σχέσεων διότι θεωρούν ότι περιορίζεται η ελευθερία κινήσεων τους, ενώ αυξάνονται και στην Ευρώπη οι φωνές υπέρ μιας στρατιωτικοπολιτικής ανεξάρτητης ευρωπαϊκής άμυνας.

Σε ένα παγκόσμιο περιβάλλον συνεχών αλλαγών και αυξανόμενων απειλών όπως οι τρομοκρατία, η μετανάστευση, η διασπορά όπλων μαζικής καταστροφής, η αύξηση των ποσοστών της φτώχειας, οι καταστροφικοί κίνδυνοι για το περιβάλλον και η οικονομική κρίση δεν υπάρχουν περιθώρια απομονωτισμού. Το ζητούμενο θα πρέπει να είναι η επίτευξη ισόρροπων και ισότιμων σχέσεων. Η ισορροπία θα επιτευχθεί μόνο αν επιδειχθεί καλή βούληση κι από τις δύο πλευρές. Με την Ευρωπαϊκή πλευρά να συγκεντρώνει όλες τις δυνατότητες της για να σταθεί ισότιμα δίπλα στις ΗΠΑ, αλλά και η αντιμετώπιση της ως ισότιμος εταίρος από τις ΗΠΑ.

*Όπου βλέπεις πολέμους μην έχεις καμία αμφιβολία
Πως εκεί η πολιτική έχει χωριστεί από την ηθική.
Οι συχνοί πόλεμοι είναι σημάδι αδιάψευστο
Της πλεονεξίας και της βαρβαρότητας των Εθνών.
Αδαμάντιος Κοραής.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αρβανιτόπουλος Π. Κων/νος- Ήφαιστος Παναγιώτης, Ευρωατλαντικές Σχέσεις, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα 2003.

Γιαλουρίδης Χρ. – Κεφάλια Β. , Κόσσοβο: Η Εικόνα του Πολέμου, Όψεις σύγχρονου μιλιταρισμού, Βιβλιοθήκη Διεθνών και Ευρωπαϊκών Μελετών, Εκδ. Σιδέρη, 2001.

Ήφαιστος Παναγ. - Τσαρδανίδης Χ. , Το Ευρωπαϊκό σύστημα Ασφάλειας και η Ελληνική Εξωτερική πολιτική προς το 2000, Εκδ. Σιδέρη, Αθήνα 1992.

Henry Kissinger, ΗΠΑ Αυτοκρατορία ή Ηγετική Δύναμη; , Για τη Διπλωματία του 21^{ου} αιώνα, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2002.

Henry Kissinger, Διπλωματία, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 1995.

Θεοδωρόπουλος Παναγιώτης, Γεωπολιτική του Ψυχρού Πολέμου, 2009.

Θεοδωρόπουλος Β. – Ιωακειμίδης Π. – Κουλουμπής Θ. – Ντάλης Σ., Το ΝΑΤΟ και η Ευρωπαϊκή Άμυνα, ΕΛΙΑΜΕΠ, Εκδ. Σιδέρη, 1999.

Κουσκουβάλης Ηλίας, Διπλωματία και στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Εκδ. Παπαζήση, 1995.

Κεχαγιά Αικατερίνη, Αγορά χωρίς Σύνορα, Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΕΠΑΑ) και ΝΑΤΟ: Βίοι Παράλληλοι ή πορείες σε αντιδιαστολή;, 2005, στο www.idec.gr.

Λάβδας Α. Κώστας, Συμφέροντα και Πολιτική, Εκδ. Παπαζήση, 2004.

Λάβδας Α. Κώστας – Ξενάκης Κ. Δημήτρης – Χρυσόχου Ν. Δημήτρης, Κατευθύνσεις στη μελέτη των Διεθνών Σχέσεων, Εκδ. Σιδέρη, 2010.

Λάβδας Α. Κώστας, Αμερική, Εκδ. Παπαζήση, 2012.

Μούσης Νίκος, Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική. , Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2008.

Mark Mazower, Σκοτεινή Ήπειρος, Ο Ευρωπαϊκός Εικοστός αιώνας, Εκδ. Αλεξάνδρεια, 2004.

Ντάλης Σωτήρης – Τσάκωνας Ι. Παναγ. , Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας σε σταυροδρόμι, Εκδ. Σιδέρη, Αθήνα 2004.

Ντάλης Σωτήρης, Από τον Μπους στον Ομπάμα, Η διεθνής Πολιτική σε έναν κόσμο που αλλάζει, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2010.

Neil Nugent, Πολιτική και διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Εκδ. Σαββάλας, 2009.

Ξενάκης Κ. Δημήτρης – Πελαγίδης Ι. Θόδωρ., Παρεμβάσεις για την Ευρώπη, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2009.

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική πολιτική:1945-2002, Εκδ. Ποιότητα, 2002.

Στεφάνου Κ.- Τσινιτσιζέλης Μ. – Φατούρος Αρ.- Χριστοδουλίδης Θ., Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Ενοποιητική δυναμική- Δικαιοταξία-Διακυβέρνηση, Εκδ. Σιδέρη, 2006.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Lord David Owen, Balkan Odyssey, Publ. Harcourt Brace and Company, New York, 1995.

Peter Calvocoressi, World Politics since 1945, Bubl. Pearson Longman, 2008.

Nicholas John Spykman, Helen R. Nicholl, *The Geography of Peace*, Yale University, Institute of International Studies, Publ. Harcourt Brace and Company, New York 1944.

Jolyon Howorth, John T.S. Keeler, *Defending Europe: The EU, NATO and the Quest for European Autonomy*, Publ. Palgrave Macmillan, New York 2003.

Stephan Keukeleire and Jennifer MacNaughtan, *The Foreign Policy of the European Union*, Publ. Palgrave Macmillan, New York 2003.

Patten C. , *Devotion or Divorce; The future of Transatlantic Relations*. *European Foreign Affairs Review*, 2001.

Madeleine K. Albright, *The Right Balance will secure NATO's future*, *Financial Times*, Dec. 7 1998.

Hellen Wallace – William Wallace and Mark A. Pollack, *Policy-Making in European Union*, Oxford University Press, Oxford 2005.

Croci ., *Acloser at the Changing Transatlantic Relations*, *European Foreign Affairs Review*, Vol. 8, No 4, 2003.

Ramsey Clark, *NATO in Balkans*, International Action Center, New York, 1995.

Orde Anne, *British Policy and the European Reconstruction after the first World War*, Press Syndicate of the University of Cambridge, Cambridge 1990.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

www.europa.eu

www.indec.gr

www.economica.gr

ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΙΚΟΝΕΣ:

www.google.com